

KOHTAAMISIA

**Yhteistoiminnan rakentuminen pariterapian reflektiivisten prosessien
muutoskohdissa**

Jenni Karttunen

Niklas Strandén

Pro gradu -tutkielma

Psykologian laitos

Jyväskylän yliopisto

elokuu 2017

TIIVISTELMÄ

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Psykologian laitos

KARTTUNEN, JENNI JA STRANDÉN, NIKLAS: Kohtaamisia: yhteistoiminnan rakentuminen pariterapian reflektiivisten prosessien muutoskohdissa

Pro gradu -tutkielma, 65 s., 3 liitettä.

Ohjaaja: Aarno Laitila

Psykologia

Elokuu 2017

Pro gradu -tutkielmassa tarkastelimme vuorovaikutustutkimuksen keinoin, miten yhteistoiminta rakentui hetki hetkeltä pariterapian reflektiivisten prosessien muutoskohdissa. Käyttämämme aineisto koostui Jyväskylän yliopiston Relationaalinen mieli -tutkimushankkeen yhteydessä kerätystä videoidusta pariterapiaistunnoista. Kävimme läpi 62 videoitua pariterapiaistuntoa ja valikoimme niistä yhdeksän reflektiivisten prosessien aikaista muutoskohtaa. Muutoskohtina käsitelimme sellaisia reflektiivisen prosessin aikana esiintyneitä vuorovaikutusepisodeja, joihin sisältyi näkyviä vuorovaikutusresponsseja kummaltakin asiakaspariskunnan osapuolelta. Kehitimme monitoimijaisten vuorovaikutusepisodien litterointiin ja analysointiin uuden sovelluksen, jossa huomioidaan vuorovaikutuksen multimodaalisuus. Reflektiivisten prosessien muutoskohtien analyysi jakautui neljään osa-alueeseen. Ensin tarkastelimme muutoskohtien kielellisiä sisältöjä. Toiseksi tutkimme, miten sekventiaalisuus rakentui muutoskohdissa. Kolmanneksi selvitimme, miten osallistujien osallistumisasteet vaihtelivat muutoskohtien aikana. Neljänneksi havainnoimme, miten osallistujat asennoituivat toisiaan ja kerrontaa kohtaan muutoskohtien aikana.

Tutkimuksessa havaitsimme, että terapeuttien kielelliseen ilmaisuun reflektiivisten prosessien muutoskohdissa sisältyi paljon subjektiivisia, hypoteettisia ja positiivisia arvioita asiakkaista sekä pohdintaa asiakkaiden voimavaroista. Terapeutit myös kierrättivät puheessaan asiakkaiden käyttämiä ilmauksia. Reflektiivisyys ilmeni muutoskohtien sekventiaalisessa rakenteessa siten, ettei terapeuttien kerrontaan sisältynyt ajallisesti eteneviä ilmauksia, vaan kerronnassa toistettiin jo aiemmin sanottua ja arvioitiin sitä. Tutkimuksen keskeiset löydökset liittyivät muutoskohtien aikana tapahtuneisiin osallistumisasteiden ja asennoitumisten vaihteluihin. Tutkimuksessa havaitsimme, että reflektiivisten prosessien muutoskohdissa asiakkaat eivät ole passiivisia kuuntelijoita, vaan he pyrkivät kohtaamisiin toistensa kanssa ja osoittavat asennoitumistaan kerrontaa kohtaan näkyvillä vuorovaikutusresponsseilla. Terapeuttien ja asiakkaiden osallistumisasteiden ja asennoitumisten muutokset eivät olleet sattumanvaraisia, vaan ne liittyivät johdonmukaisesti puhujanvaihdoskohtiin, kerrontaa arvioiviin kohtiin sekä kerronnallisiin huippukohtiin. Reflektiivisten prosessien aikaisia kerronnallisia huippukohtia sekä asiakkaiden välisiä kohtaamisia voidaan pitää yhteisymmärrystä lisäävinä terapeuttisina muutoskohtina.

Avainsanat: reflektiivinen prosessi, yhteistoiminta, muutoskohta, multimodaalisuus, osallistumisaste, asento

ABSTRACT

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

Department of Psychology

KARTTUNEN, JENNI AND STRANDÉN, NIKLAS: Encounters: the construction of collaboration in events of change in reflective processes in couple therapy

Master's Thesis, 65 p., 3 appendices.

Supervisor: Aarno Laitila

Psychology

August 2017

The aim of our thesis was to examine in detail how collaboration is constructed in events of change in reflective processes in couple therapy. This study applies interaction theories. The material consisted of videotaped couple therapy sessions as a part of the research project, "Relational mind" at the University of Jyväskylä. Nine events of change in reflective processes were analyzed. We qualified a moment as an event of change when both clients expressed visible responses during the interaction episodes. We developed an application of transcribing and analyzing multi-actor interaction so that verbal and other interactional resources could be explored. Our analysis focused on four aspects of reflective processes; verbal content, sequential structure, participation status and stances.

The study shows that the therapists' language contained subjective, hypothetical, and positive evaluation and reasoning about reserves of strength in events of change in the reflective process. Furthermore, therapists reformulated clients' expressions. Reflections were revealed through sequential conversational structure, where therapists repeated and evaluated what was previously said. The main findings were transitions in participation status and stances. The reflective processes showed that clients not only listen but they seek to meet each other and display their stances toward the telling. Furthermore, transitions in participation status and stances are not coincidental but they are related to changes in who speaks and the climax of the telling. Based on the results, we suggest that the climax of the telling and clients' encounters during the reflective processes are the moments of change in the therapy process.

Keywords: reflective process, collaboration, event of change, multimodality, participation status, stances

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1 Reflektiivinen prosessi	3
1.1.1. Postmoderni käänne perheterapiassa	3
1.1.2. Reflektiivisen prosessin kulku	5
1.2. Reflektiivinen prosessi multimodaalisena yhteistoimintana	7
1.2.1. Osallistumisaste	7
1.2.2. Asento	8
1.2.2.1. Esittäjän asennoituminen	10
1.2.2.2. Asennoituminen kerronnan aikana	12
1.2.3. Yhteistoiminnan rakentuminen reflektiivisessä prosessissa	13
1.3. Tutkimustehtävä	13
2. AINEISTO JA METODI	14
2.1. Aineisto	14
2.1.1. Relationaalinen mieli -tutkimushanke	14
2.1.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto	15
2.1.3. Tutkimuksen eettiset kysymykset	16
2.2. Metodi	17
2.2.1. Merkitysten rakentuminen psykoterapiassa	17
2.2.2. Vuorovaikutuksen sekventiaalisuus	19
2.2.3. Kerronta ja kertomukset	20
2.3. Analyysistrategia	21
2.3.1. Analyysin kulku	21
2.3.2. Aineiston litterointi	22
3. ANALYYSI	24
3.1. ”Nauru on hyvää lääkettä”	24
3.2. ”Joku kohta siitä limpusta sulautu takaisin paikalleen”	27
3.3. ”Oma yksikkö”	28
3.4. ”Voi että mä sitten tykkään”	31
3.5. ”Ymmärrystä”	33
3.7. ”Tunnustusta”	37
3.8. ”Timo oli Karin puheessa”	39
3.9. ”Väkivaltakortti”	41
3.10. Yhteenveto	42
4. POHDINTA	45

4.1. Reflektiivinen prosessi vuorovaikutuskäytäntönä.....	46
4.2. Muutoskohtien kielelliset sisällöt.....	46
4.3. Muutoskohtien sekventiaalinen rakenne	48
4.4. Osallistumisasteiden ja asentojen dynamiikka reflektiivisen prosessien muutoskohdissa	49
4.5. Muutoskohtien luonne.....	50
4.6. Analyysimalli monitoimijaisten terapiatilanteiden muutoskohtien multimodaaliseen analyysiin.....	52
4.5. Lopuksi.....	54
LÄHTEET.....	56
LIITTEET	

1. JOHDANTO

Merkittävä osa psykoterapiatutkimuksesta pyrkii ottamaan kantaa psykoterapian tuloksellisuuteen eli siihen, kuinka toimivaa psykologinen hoito on. Psykoterapian tuloksellisuustutkimus ei kuitenkaan kerro paljonkaan siitä, mitä psykoterapiassa tarkalleen ottaen tapahtuu (Wiggins & Hepburn, 2007). Tähän kysymykseen vastaamiseksi tarvitaan intensiivisiä tapaustutkimuksia, joissa psykoterapiaistuntojen vuorovaikutusta käydään läpi tarkasti (Wahlström, 2012). Tarkastelemme tutkimuksessamme Erving Goffmanin (1959, 1963, 1964, 1967, 1974, 1981, 1983) vuorovaikutusta käsittelevien teorioiden, diskursiivisen psykologian (Edwards, 1997, 1999; Edwards & Potter, 1992; Hepburn & Wiggins, 2007; Wiggins & Riley, 2010) ja keskusteluanalyysin (Atkinson & Heritage, 1984; Haddington & Kääntä, 2011; Heritage, 1996; Sacks, Schegloff & Jefferson, 1974; Schegloff, 2007; Sidnell & Stivers, 2013; Stevanovic & Lindholm, 2016; Tainio, 1997) keinoin, miten yhteistoiminta rakentuu hetki hetkeltä pariterapian reflektiivisten prosessien muutoskohdissa.

Tutkimuksessa käyttämämme aineisto koostuu videoiduista pariterapiaistunnoista, jotka ovat kerätty osana Relationaalinen mieli -tutkimushanketta (Seikkula, Karvonen & Kykyri, 2016; Seikkula, Karvonen, Kykyri, Kaartinen & Penttonen, 2015). Poimimme tarkempaa analyysia varten aineistosta yhdeksän reflektiivisten prosessien aikaista vuorovaikutusepisodia, joihin sisältyy muutoskohta. Muutoskohtina käsittelemme kohtia, joissa kumpikin asiakaspariskunnan osapuolista ilmaisee näkyvän vuorovaikutuksellisen responssin. Kyseessä on tapaustutkimus (ks. Yin, 2014), jossa tarkastelemme muutoskohtia aluksi yksittäistapauksina, minkä jälkeen teemme yhteenvedon tapauksista.

Tutkimustehtävämme jakautuu neljään toisiinsa kietoutuvaan osa-alueeseen: ensinnäkin tarkastelemme, millaisia kielellisiä sisältöjä reflektiivisten prosessien muutoskohdissa on. Toiseksi selvitämme, miten sekventiaalisuus rakentuu reflektiivisten prosessien muutoskohdissa. Kolmanneksi tutkimme, miten terapeuttien ja asiakkaiden osallistumisasteet vaihtelevat muutoskohtien aikana. Neljänneksi havainnoimme, miten vuorovaikutuksen osapuolet asennoituvat kerrontaa ja toisiaan kohtaan muutoskohtien aikana.

Tom Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) kehittämä reflektiivinen prosessi on yhteistoiminnallinen psykoterapiakäytäntö, jonka tavoitteena on terapeuttien ja asiakkaiden välisen valtahierarkian purkaminen, uusien näkökulmien etsiminen sekä ulkoisen ja sisäisen dialogin lisääminen. Käytännössä reflektiivinen prosessi toteutetaan siten, että reflektiivinen työryhmä kääntyy toisiaan kohti ja ryhtyy keskustelemaan siitä, millaisia ajatuksia ja tuntemuksia terapiaistunnon aikana käyty keskustelu on heissä aiheuttanut. Reflektiivinen työryhmä ei ota

minkäänlaista vuorovaikutuksellista kontaktia asiakkaisiin reflektiivisen prosessin aikana. Asiakkaat voivat vapaasti valita, haluavatko he seurata keskustelua.

Reflektiivisestä prosessista on kehitetty useita sovelluksia (ks. Anderson & Jensen, 2007; Friedman, 1995). Suomessa Jaakko Seikkula työryhmineen on kehittänyt avoimen dialogin hoitomallia, jossa reflektiivistä prosessia käytetään aktiivisesti (Seikkula & Arnkil, 2005). Narratiivisen terapiasuuntauksen perustajiin lukeutuva Michael White (2007) kutsuu määrittelyseremoniaksi kehittämäänsä reflektiivistä vuorovaikutuskäytäntöä, joka on saanut virikkeitä Andersenin ajatuksista, mutta on tarkemmin strukturoitu. Reflektiivistä prosessia ei tule ymmärtää pelkäksi terapeutiksi tekniikaksi, vaan kyse on enemmän tekemisen tavasta (Andersen, 1991). Tarkkarajaisen menetelmän sijaan reflektiivistä prosessia voi tarkastella myös väljänä terapeutisena orientaationa (Seikkula, 1999).

Reflektiivistä prosessin hoidollisesta hyödystä ja vaikutusmekanismeista ei ole tarkkaa tietoa (Lowe, 2004). Reflektiivistä prosessia on tutkittu lähinnä kysymällä asiakkailta ja terapeuteilta jälkikäteen, millaisia kokemuksia reflektiivinen prosessi heissä aiheutti (Sells, Smith, Coe, Yoshioka & Robbins, 1994; Smith, Sells & Clevenger, 1994; Smith, Winton & Yoshioka, 1992; Smith, Yoshioka & Winton, 1993). Sekä asiakkaat että terapeutit pitävät reflektiivisen prosessin vahvuutena sitä, että se avaa parhaimmillaan uusia näkökulmia keskusteluun. Uusien näkökulmien lisäksi reflektiivisen työryhmän esittämät reflektiot ovat tarjonneet asiakkaille kuulluksi tulemisen kokemuksia.

Vuorovaikutuksellista tutkimusta reflektiivisestä prosessista on tehty vähän. Kauko Haarakangas (1997, 2008) on tutkinut perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokouskeskustelujen vuorovaikutuksellisia ja semanttisia tapahtumia, mukaan lukien työryhmän reflektiivisiä keskusteluita. Haarakangas esittää, että työryhmän reflektiivinen keskustelu mahdollistaa dialogin syntymisen teemoista, joista asiakkaiden on vaikea keskustella, mutta joiden merkitys muuttuu helpommaksi käsitellä reflektiivisten keskustelujen myötä. Reflektointi mahdollistaa myös eri äänien ja merkitystenantojen tarkastelun dialogissa, mikä taas voi edesauttaa kehittämään yhteistä ymmärrystä työryhmään osallistuvien välillä. Reflektiivisen työryhmän käyttöä yksilöterapiassa tutkinut Jarl Wahlström (2006) havaitsi, että reflektiivinen työryhmä pyrkii reflektioissaan lisäämään asiakkaan toimijuutta keskittymällä positiivisiin asioihin ja asiakkaiden voimavaroihin.

Tutkimuksemme ensisijaisena tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten reflektiivisten prosessien aikainen vuorovaikutus rakentuu. Lisäksi pyrimme kehittämään käsitteellisiä ja analyttisiä malleja monitoimijaisen terapiatilanteiden vuorovaikutuksen tutkimiseen. Tutkimusasetelmissämme tarkastelemme reflektiivistä prosessia monitoimijaisena ja multimodaalisena vuorovaikutuskäytäntönä. Vuorovaikutuksen laadullisten piirteiden lisäksi

kiinnitämme huomiota myös vuorovaikutuksen rakenteellisiin piirteisiin. Reflektiivistä prosessia vuorovaikutuskäytäntönä ei ole aikaisemmin tutkittu yhtä yksityiskohtaisella ja kokonaisvaltaisella tavalla. Tutkimusasetelmat, joissa tarkastellaan monitoimijaisia terapiatilanteita multimodaalisesti, ovat muutenkin psykoterapiatutkimuksessa harvinaisia.

Aloitamme käsittelemällä reflektiivisen prosessin teoreettista perustaa. Tämän jälkeen esittelemme reflektiivisen prosessin kulkuun liittyviä tekijöitä sekä sitä, mihin reflektiivisellä prosessilla pyritään. Kun olemme esitelleet reflektiivisen prosessin käyttöä yleisesti, siirrymme tarkastelemaan sitä vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta. Esittelemme näkemyksemme reflektiivisestä prosessista multimodaalisena yhteistoimintana ja määrittelemme tutkimuksemme keskeiset käsitteet. Johdannon lopuksi muotoilemme täsmällisen tutkimustehtävän. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta ulottuu koko tutkimusprosessiin (Eskola & Suoranta, 1998), minkä takia tutkimuksen luotettavuuden käsitteleminen ainoastaan tutkimusraportin lopussa ei ole toimiva ratkaisu. Pohdimme tutkimuksen sisäistä ja ulkoista validiteettia läpi tutkimusraportin.

1.1 Reflektiivinen prosessi

1.1.1. Postmoderni käänne perheterapiassa

Perheterapeuttien työskentelyä on yhdistänyt ajatus siitä, että terapiassa pyritään korjaamaan vuorovaikutusmalleja, jotka ovat parin välillä, perheessä tai laajemmassa systeemissä jumiutuneet haitallisiksi (Aaltonen & Laitila, 2015; Sprenkle, Davis & Lebow, 2009). Yhdestä ”jumiutuneesta” perhesysteemistä sai alkunsa Tom Andersenin kehittämä reflektiivinen prosessi. Andersen (1987, 1991, 1992, 1995) kertoo reflektiivisen prosessin syntyneen sattumalta, kun hän yhdessä muiden työryhmän jäsenten kanssa ei tiennyt, miten edetä tilanteessa, jossa asiakasperhe näki oman tilanteensa toivottomana. Andersen kollegoineen päätti soveltaa reflektiivistä työryhmää siten, että asiakkaat pystyivät kuulemaan ja näkemään toisessa huoneessa terapiaistuntoa lasin läpi seuranneen reflektiivisen työryhmän keskustelun. Andersenin tapa toteuttaa reflektiivinen prosessi poikkesi merkittävästi strukturoiduista työryhmäkäytännöistä, joissa reflektiivisen työryhmän toiminta on asiakkaille näkymätöntä.

Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) päätös tehdä reflektiivinen prosessi asiakkaille näkyväksi kuvaa konkreettisesti psykologian postmodernia käännettä (ks. Kvale, 1992; Nikander, 1997). Postmodernin liikehdinnän tieteenfilosofiset lähtökohdat ovat sosiaalisessa konstruktionismissa.

Erilaisia sosiaalisen konstruktionismin muotoja yhdistää käsitys siitä, että sekä ulkoinen merkitystodellisuus että yksilön minuus ovat sosiaalisesti rakentuneita (Berger & Luckmann, 1994; Gergen, 1994, 2009a, 2009b; Linell, 2009; Shotter, 1993). Tästä seuraa realismin korvaaminen relativismilla ja subjekti/objekti -jaon korvaaminen relationaalisuudella. Toisin sanoen merkitykset eivät ole maailmassa valmiina, vaan ne tuotetaan ja niitä uusinnetaan ihmisten välisissä relaatioissa.

Realistiseen tietokäsitykseen perustuvan systeemitieteellisen ajattelun mukaan hoitohenkilökunta ja perhe muodostavat kaksi toisistaan erillistä systeemiä (Goldenberg & Goldenberg, 2013). Terapeutin tehtävä on ulkopuolisena asiantuntijana tunnistaa perheen ongelma ja korjata se. Sosiaalisen konstruktionismin lähtökohdista terapeutti on osa perhesysteemiä, ja perheterapia on yhteistoiminnallinen prosessi, jonka aikana terapeutti ja perhe neuvottelevat merkityksistä yhdessä (Friedman, 1995; Gergen, 2009a, 2009b; Goldenberg & Goldenberg, 2013; Lowe, 2004; McNamee & Gergen, 1992; Wahlström, 1997). Yhteistä konstruktionistisesti orientoituneille terapioille on käsitys kielestä todellisuutta tuottavana ilmiönä, tarkan hoidollisen rakenteen puuttuminen ja keskittyminen asiakkaiden voimavaroihin (Gergen, 2009a, 2009b; Lowe, 2004).

Konstruktionistisesti suuntautuneet terapeutit ovat tarkastelleet perheterapiaa dialogisena prosessina (esim. Arnkil & Seikkula, 2015; Rober, 2005; Seikkula & Arnkil, 2005; Seikkula, Laitila & Rober, 2012). Linellin (2009) mukaan dialogi-käsitettä voidaan käyttää ainakin kolmella eri tavalla. Ensinnäkin dialogilla voidaan viitata ihmisten väliseen vuorovaikutukseen. Toiseksi dialogisuudesta voidaan puhua normatiivisessa mielessä viitattaessa tietyn tyyppiseen vuorovaikutukseen. Dialogiseen vuorovaikutukseen liitetään usein tasa-arvon ja moniäänisyyden vaatimukset. Kolmanneksi dialogisuudella voidaan viitata yleiseen teoreettiseen lähestymistapaan, joka perustuu käsitykseen sosiaalisen toiminnan todellisuutta tuottavasta luonteesta. Dialogisissa psykoterapiasuuntauksissa korostuvat kaksi viimeistä käsitesisältöä.

Dialoginen lähestymistapa eroaa lähtökohdiltaan institutionaalisille vuorovaikutuskäytännöille tyypillisestä ammatilliseen neutraaliuteen tähtäävästä vuorovaikutuksesta, jossa subjekti pyritään häivyttämään (ks. Peräkylä, 1997). Psykoterapiassa tapahtuvan muutoksen perustana on Carl Rogersin (1957) mukaan kahden persoonan – terapeutin ja asiakkaan – välinen psykologinen kontakti. Filosofin Martin Buber (1995) erottaa toisistaan Minä-Se ja Minä-Sinä -suhteet. Minä-Se -suhteessa toinen kohdataan objektina ja Minä-Sinä -suhteessa toinen kohdataan ainutlaatuisena yksilönä. Terapiasuhteen tulisi olla yhteistoiminnallinen suhde, jossa terapeutti toimii itse subjektina ja kohtelee asiakastaan samoin (Kuusinen & Wahlström, 2012).

Rogers (1957) pitää terapiasuhteen keskeisinä edellytyksinä terapeutin asettumista terapiasuhteeseen aitona ja omana itsenään (ks. Kolden, Klein, Wang & Austin, 2011), terapeutin

kykyä osoittaa vilpittömää hyväksyntää, kunnioitusta ja positiivisuutta (ks. Farber & Doolin, 2011) sekä terapeutin empaattisuutta (ks. Elliott, Bohart, Watson & Greenberg, 2011) asiakastaan kohtaan. Asiakkaalle tulisi terapiasuhteessa muodostua kokemus siitä, että on hän tullut kuulluksi ja ymmärretyksi. Dialogisesti orientoitunut terapeutti siirtyy faktojen asiantuntijasta dialogin mahdollistajaksi (Rober, 2005; Seikkula & Arnkil, 2005). Merkityksenantoprosessin ylläpitämiseksi terapeutin tulee omaksua ei-tietämisen asenne, mikä tarkoittaa aitoa kiinnostusta ja uteliaisuutta asiakkaan kertomuksia kohtaan (Anderson & Goolishian, 1992).

Yhteistoiminnallinen terapiasuhte ei tarkoita sitä, että terapeutin tulisi luopua asiantuntijaroolistaan ja olla asiakkaan ystävä (Lehtovuori, 2012). Perheterapeuttien asiantuntijuuden ulottuvuuksia pohtinut Aarno Laitila (2004, 2009) erottaa toisistaan vertikaalisen ja horisontaalisen asiantuntijuuden. Vertikaalinen asiantuntijuus on koulutukseen ja teoretietoon perustuvaa perinteistä asiantuntijuutta ja horisontaalinen asiantuntijuus kykyä siirtyä asiakkaiden tasolle ja pitää yllä dialogia terapiaprosessin aikana. Laitilan mukaan konstruktionistisen terapiakäytännön ei tulisi perustua pelkästään horisontaaliselle asiantuntijuudelle, vaan terapeutin tulisi liikkua joustavasti molemmilla asiantuntijuuden osa-alueilla.

Reflektiivisen prosessin aikana horisontaalinen asiantuntijuus on korostuneessa asemassa. Reflektiivinen prosessi ei saisi kuitenkaan rajoittua pelkäksi arkiseksi keskusteluksi. Aitoon dialogiin sisältyy vaatimus moniäänisyydestä, joka tarkoittaa pelkän keskustelun sijaan kykyä esittää terapiaprosessin kannalta oleellisia näkemyksiä, vaikka ne uhkaisivat työryhmän konsensusta (Haarakangas, 1997, 2008). Filosofin Sokrates käytti metaforia kättilö ja paarma kuvatessaan opettajan vaihtelevia rooleja (Vuorikoski & Kiilakoski, 2005). Terapiatilanteeseen sovellettuna kättilöroolissa terapeutti auttaa uusia ajatuksia maailmaan. Paarman roolissa terapeutti haastaa ja kyseenalaistaa asiakkaiden toimimattomia ajatusmalleja.

1.1.2. Reflektiivisen prosessin kulku

Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) kehittämä reflektiivinen prosessi toteutuu käytännössä siten, että asiakkailta luvan kysytyään reflektiivinen työryhmä – esimerkiksi terapeuttipari – kääntyy asiakkaista pois päin ja ryhtyy keskustelemaan keskenään. Asiakkaita ohjeistetaan joko kuuntelemaan tai olemaan kuuntelematta. Työryhmän jäsenet eivät saa ottaa asiakkaisiin mitään verbaalista tai nonverbaalista kontaktia reflektiivisen prosessin aikana. Asiakkaiden tehtäväksi jää näin ollen ainoastaan kuunteleminen. Reflektiivisen prosessin päätyttyä asiakkailta kysytään, mitä mieltä he olivat kuulemastaan keskustelusta, jolloin asiakkailta on halutessaan mahdollisuus

kommentoida keskustelua. Reflektiivisiä prosesseja on yhden terapiaistunnon aikana yleensä 1–2 ja ne sijoittuvat istunnon loppupuolelle. Kestoltaan reflektioidot ovat tyypillisesti noin 2–10 minuuttia. Andersen kuitenkin korostaa, että mitä vähemmän strukturoitua ja laskelmoitua reflektiivisen prosessin käyttö on, sitä parempi.

Andersen (1991, 1992) ymmärtää reflektion kehämäiseksi prosessiksi, ei peilaamiseksi. Reflektiivisen työryhmän reflektioissa yksilön ajatukset eivät palaa takaisin sellaisenaan, vaan jollain tavalla muuntuneena. Tämä poikkeaa reflektion tyypillisestä käsitteellisestä sisällöstä, joka viittaa omien tunteiden ja ajatusten tarkasteluun ikään kuin niitä tarkasteltaisiin peilin kautta. Peili heijastaa asiat sellaisina kuin ne ovat, mutta reflektiivinen kehä kierrättää asiat takaisin yksilön havaintomaailmaan, jollain tavalla alkuperäisestä muuntuneena.

Reflektiivinen työryhmä ei ota reflektiivisen prosessin aikana kontaktia asiakkaisiin siitä syystä, että siten turvataan sisäisen ja ulkoisen dialogin vuorottelu (Andersen, 1987, 1991, 1992, 1995). Koska asiakkaat eivät ole reflektiivisen prosessin aikana puhutellun asemassa, ei heillä ole puhutellun asemaan sisältyvää selontekovelvollisuutta (ks. Heritage, 1996). Asiakkaat voivat keskittyä havainnoimaan keskustelua ilman, että heidän tarvitsee valmistautua omaan puheenvuoroonsa. Koska asiakkaiden toimintaa ei reflektiivisen prosessin aikana havainnoida, ei asiakkailla ole myöskään pakonomaista tarvetta osoittaa kiinnostusta reflektiivistä prosessia kohtaan. Kaikenlainen ulkoinen paine reflektiivisen prosessin seuraamiseen on minimoitu.

Reflektiivinen prosessi mahdollistaa asiakkaille siirtymän reflektiiviseen positioon, josta omien ajatusten havainnoiminen on mahdollista (Andersen, 1991; Janowsky, Dickerson & Zimmerman, 1995). Mikael Leiman (2012a, 2012b) kuvaa psykoterapioiden yleisessä muutosmallissaan terapiassa tapahtuvaa muutosta siirtymänä objektipositioista havainnoijaposition kautta subjektipositioon. Havainnoijapositiona asiakkaan on mahdollista havainnoida omaa elämäänsä uudesta näkökulmasta. Leiman huomauttaa, että terapeutin tulee toimia lähikehityksen vyöhykkeellä (ks. Vygotski, 1982), jotta muutos mahdollistuisi. Andersen (1987, 1991, 1992, 1995) esittää samankaltaisen vaatimuksen reflektiiviselle prosessille: reflektiivisen työryhmän keskustelun tulee olla sisällöltään erilaista, muttei liian erilaista. Haarakangas (2008) puhuu potentiaalisesta diskurssista, jolla hän viittaa merkityssisältöihin, joiden aktualisoitumisen reflektiivisen työryhmän virittämä lähikehityksen vyöhyke mahdollistaa.

Sisällön sopivan erilaisuuden lisäksi Andersen (1987, 1991, 1992, 1995) mainitsee muutamia muitakin suosituksia reflektiiviseen prosessiin liittyen. Ensinnäkin keskustelun tulee edetä riittävän hitaasti ja ammatillisten käsitteiden käyttöä on vältettävä, jotta asiakkaiden on helppoa seurata reflektiivisen prosessin etenemistä. Toiseksi keskustelujen sisältöjen tulisi keskittyä asioihin, joista on terapiaistunnon aikana puhuttu. Kolmanneksi asiakkaiden sanatonta viestintää ei tule

reflektiivisissä prosesseissa analysoida. Pidättäytymällä asiakkaiden sanattoman viestinnän analysoinnista, reflektiivinen työryhmä suojelee asiakkaiden kasvoja (ks. Goffman, 1967), koska silloin keskustelun aiheeksi ei tule sellaisia asioita, joista asiakkaat eivät halua puhuttavan. Neljänneksi reflektiivisen prosessin aikaisten ilmausten tulisi olla luonteeltaan avoimia, positiivisia ja hypoteettisia. Reflektiivisessä prosessissa tulee siis pyrkiä faktojen tuottamisen sijaan faktojen purkamiseen ja moniäänisyyteen.

1.2. Reflektiivinen prosessi multimodaalisena yhteistoimintana

Andersen (1987, 1991, 1992, 1995) tarkastelee reflektiivistä prosessia sisäisen ja ulkoisen dialogin vuorotteluna. Ulkoisella dialogilla Andersen viittaa kielelliseen vuorovaikutukseen. Sisäiseen dialogiin Andersen liittyy ajattelun lisäksi myös erilaiset keholliset toiminnot (ks. myös Rober, 2002). Goffmanin (1959, 1963) mukaan näkyvää kehollista toimintaa voidaan tarkastella joko vuorovaikutuksellisenä eleenä tai sisäisen kokemuksen tarkoituksettomana ilmaisuna. Chartrand ja van Baaren (2009) esittävät ihmisten välistä imitointia käsittelevässä katsauksessaan, että ihmisellä on synnynnäinen ja pitkälti tiedostamaton taipumus imitoida vuorovaikutuskumppanien ilmeitä ja eleitä. Toiminnan intentionaalisuudesta riippumatta kaikkia näkyviä responsseja voidaan tarkastella järjestäytyneinä vuorovaikutustoimintoina (Sacks, 1984). Tästä syystä on yksinkertaistettua tarkastella reflektiivistä prosessia ainoastaan sisäisen ja ulkoisen dialogin vuorotteluna.

Tarkastelemme tutkimuksessamme reflektiivistä prosessia multimodaalisena yhteistoimintana. Vuorovaikutuksen multimodaalisuus tarkoittaa sitä, että kasvokkaiseen vuorovaikutukseen sisältyy aina kielen lisäksi myös muita vuorovaikutusresursseja, kuten esimerkiksi ilmeitä ja eleitä (Kääntä & Haddington, 2011). Yhteistoiminnallisuus viittaa siihen, että sekä puhuja että puheen vastaanottajat ovat aktiivisia toimijoita vuorovaikutusprosessin aikana (Hakulinen, 1997). Tässä mielessä vuorovaikutus on käsitteenä hieman harhaanjohtava, koska ihmisten välinen toiminta ei ole vuorotellen yksin toimimista, vaan samanaikaista yhteistyötä (Suoninen, 2010).

1.2.1. Osallistumisaste

Goffman määrittelee sosiaalisen vuorovaikutuksen kahden tai useamman samassa fyysisessä tilassa olevan ihmisen väliseksi toiminnaksi, joka organisoituu kahdella tavalla: kokoontumisina ja kohtaamisina (Goffman, 1963, 1964, 1967, 1983). Kokoontumisesta on kyse silloin, kun ihmiset

ovat samassa fyysisessä tilassa. Esimerkiksi terapeuttien ja asiakkaiden kerääntyminen samaan huoneeseen pariterapiaistuntoa varten on kokoontuminen. Kohtaamiset ovat kokoontumisen aikana muodostuvia hetkiä, joiden aikana vuorovaikutuksen osapuolet ovat suuntautuneina toisiaan kohti siten, että heidän välilleen muodostuu jaettu visuaalisen ja kognitiivisen tarkkaavuuden tila. Kokoontuminen ja kohtaaminen ovat siis päällekkäisiä sosiaalisen läsnäolon organisoitumisen tapoja (Peräkylä & Stevanovic, 2016).

Vuorovaikutusprosessi on jatkuvaa yhteistoiminnallista osallistumisasteen säätelyä, jossa liikutaan usein kokoontumisen ja kohtaamisen rajapinnoilla (Peräkylä & Stevanovic, 2016).

Goffmanin (1974; 1981) mukaan puheen vastaanottajilla voi monitoimijaisissa vuorovaikutustilanteissa olla useita mahdollisia osallistumisasteita. Puhuja asettuu usein kohtaamiseen puhutelluksi osoittamansa vastaanottajan kanssa. Kohtaamisen ulkopuolella olevat vastaanottajat voivat rajoittua seuraamaan puhujan ja puhutellun välistä hallitsevan vuorovaikutuksen virtaa tai he voivat vaihtoehtoisesti muodostaa keskenään samanaikaisen toisen kohtaamisen. Kohtaamisen ulkopuolella oleva vastaanottaja osallistuu vuorovaikutukseen aktiivisesti erityisesti tilanteissa, joissa hän on kerronnan kohteena (Goodwin, 1984). Reflektiivisessä prosessissa reflektiivinen työryhmä muodostaa keskenään kohtaamisen, jonka ulkopuolelle asiakkaat suljetaan. Koska reflektioiden sisällöt käsittelevät usein asiakkaita, on syytä olettaa, että asiakkaat osallistuvat vuorovaikutukseen aktiivisesti reflektiivisen prosessin aikana.

Kokoontumisten aikaiset kohtaamiset rakentuvat aina yhteistoiminnallisesti.

Vuorovaikutusprosessin aikana yksilön toiselle osoittamat vuorovaikutustoiminnot etenevät kohtaamiseksi vasta silloin, kun vastaanottaja huomioi ne. Katseella säädellään omaa ja muiden osallistumisastetta vuorovaikutusprosessin aikana (Goodwin, 1984; Rossano, 2013; Ruusuvuori, 2016). Kohtaamista edeltää usein toisen vuorovaikutuksen osapuolen ottama kontakti, jota voi tarkastella kohtaamiskutsuna. Goffman (1983) määrittelee kontakteiksi kaikki yksilön osoittamat reaktiot toisen yksilön läsnäoloon. Kontakti voi jäädä myös yksipuoliseksi esimerkiksi tilanteissa, joissa katsekontaktiin ei vastata. Usein kontakti kuitenkin etenee kohtaamiseksi. Peräkylä ja Ruusuvuori (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että pelkkä pään kääntäminen kokoontumisen aikana toimii yleensä riittävänä viestinä halukkuudesta kohtaamiseen.

1.2.2. Asento

Vuorovaikutus on jatkuvaa kielellistä ja kehollista asennoitumista suhteessa kerrottuun ja muihin vuorovaikutuksen osapuoliin (Englebretson, 2007a; Goffman, 1981; Peräkylä & Sorjonen, 2012). John Du Bois (2007) määrittelee asennoitumisen näkyväksi yhteistoiminnalliseksi prosessiksi,

johon sisältyy puhujan tekemä arvio jostain objektista sekä puhujan samanaikainen asemoituminen suhteessa arvion kohteena olevaan objektiin ja muihin vuorovaikutuksen osapuoliin.

Diskursiivisessa psykologiassa (van Langenhove & Harré, 1999) ja psykoterapiatutkimuksessa (Avdi, 2012; Leiman, 2012a, 2012b) käsitelty position ottaminen eli asemoituminen kuvaa osittain samaa asiaa kuin asennoituminen. Position ottamiseen keskittyvät teoretisoinnit keskittyvät tarkastelemaan, mitä arvion tekemisestä seuraa. Asennoitumiseen sisältyy sekä arviointi että asemoituminen. Du Boisin (2007) mukaan asennoitumiseen liittyy aina kolme kysymystä. Ensinnäkin on kysyttävä, kuka asennoituu. Toiseksi, mikä on asennoitumisen kohde. Kolmanneksi, mihin edeltävään vuorovaikutustoimintoon asennoituminen on responssi. Käsittelemme seuraavaksi jokaista kysymystä yksitellen.

Puhuja ei välttämättä ole se, joka asennoituu (De Fina, 2015; Goffman, 1981; Linell, 2009). Goffman (1981) erottaa puhuja-analyysissään toisistaan puheen esittäjän, tekijän ja toimeksiantajan. Esittäjä on se, jolla on puheenvuoro. Tekijä on se, jonka sanoin ja äänenpainoin puhetta ilmaistaan. Toimeksiantaja on se, jonka asentoa puhe ilmaisee. Usein puhuja on samanaikaisesti puheensa esittäjä, tekijä ja toimeksiantaja. Puhuja voi kuitenkin myös lainata puheessaan jonkun muun sanoja tai esittämistapaa sekä viestiä subjektiivisen asennoitumisensa sijaan jonkin toisen henkilön, ryhmän tai ideologian asentoa. Käytämme tästä eteenpäin termiä esittäjä viittaamaan henkilöön, jolla on puheenvuoro.

Asennoitujan henkilöllisyys voidaan myös jättää ilmaisematta käyttämällä passiivimuotoa. Ryhmäterapioissa passiivi-ilmaukset mahdollistavat sen, että jokainen asiakas voi käsitellä ilmausta omasta näkökulmastaan sijoittamalla siihen itsensä (Halonen, 2008). Asiakkaan käyttämänä passiivimuoto viestii usein vastuun välttelemisestä ja häpeästä (Halonen, 2008; Kurri, 2012; Kurri & Wahlström, 2007). Tilanteissa joissa asiakas tukeutuu passiivin käyttöön voi terapeutti pyrkiä muotoilemaan asiakkaan ilmaisuja uudelleen esittämällä asiakkaan ilmaisun siten, että asiakkaasta tulee sen toimeksiantaja (Kurri, 2012; Kurri & Wahlström, 2007).

Asennoitujan tapaan myös asennoitumisen kohde voi olla moninainen. Jos arvioinnin kohteena on henkilö, voi esittäjä muotoilla jäsenyysskategorioita käyttämällä vastaanottajalle vaihtelevia diskursiivisia identiteettejä (De Fina, 2015; Lindholm & Stevanovic, 2016). On eri asia viitata arvioinnin kohteeseen erisnimellä kuin esimerkiksi vanhempana tai jonkin ammatin edustajana. Wahlström (2006) tutki, miten reflektiivinen työryhmä tuottaa yksilöterapiassa asiakkaalle uudenlaisia diskursiivisia identiteettejä. Asiakkaan toimijuutta pyritään reflektiivisen prosessin aikana lisäämään esimerkiksi etsimällä asiakkaan voimavaroja ja kuvailemalla asiakkaan toimintaa positiiviseen sävyyn. Reflektiivinen tiimi käytti myös hyväkseen terapeutin tuottamaa ongelman ulkoistavaa metaforaa reflektoidessaan asiakkaan tilannetta. Ongelman nimeäminen joksikin

toimijaksi tuottaa uuden diskursiivisen identiteetin keskusteluun lisäten keskustelun moniäänisyyttä. Asennoitumisen kohteena olevan henkilön ei välttämättä tarvitse olla puhuteltuna eikä edes fyysisesti läsnä keskustelussa. Tilanteessa, jossa asiakas kritisoi terapiakohtaamisen ulkopuolista henkilöä, voi terapeutin liittyminen asiakkaan asentoon olla terapeutista allianssia vahvistava tekijä (Voutilainen, Peräkylä & Ruusuvuori, 2010a).

Du Boisin (2007) mallissa asennoituminen on esittäjän responssi johonkin sitä edeltävään vuoroon. Kerrontatilanteissa vastaanottajat osoittavat kuitenkin asennoitumistaan usein jo kerronnan aikana, eivät vasta puheenvuoron saatuaan (Kaukoma, Peräkylä & Ruusuvuori, 2013, 2015; Stivers, 2008). Käsittelemme seuraavaksi asennoitumista sekä vuorottelujäsennyksen että kerrontajäsennyksen yhteydessä. Aloitamme tarkastelemalla esittäjän asennoitumista. Tämän jälkeen tarkastelemme, miten vastaanottajat osoittavat asennoitumistaan kerronnan aikana.

1.2.2.1. Esittäjän asennoituminen

Esittäjän ottamat asennot voidaan luokitella tiedollisiin, affektiivisiin ja moraalisiin (Englebretson, 2007b). Tiedollinen asento ilmenee jatkumolla varma–epävarma. Affektiivinen asento otetaan välillä positiivinen–negatiivinen. Moraalinen asento otetaan jatkumoilla hyväksyvä–paheksuva. Eri asennoitumisen tyypit eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan esittäjä voi ilmaista niitä kaikkia samanaikaisesti.

Tyypillisesti esittäjä ilmaisee tiedollisen asentonsa persoonapronominin ja verbin yhdistelmällä: ”minä tiedän/en tiedä” (Du Bois, 2007). Tiedollisen asennon ilmaisemiseen on myös useita epäsuoria tapoja. Terapeutin asiakkaan ilmaisuista tekemät tiivistykset eli formulaatit ovat tiedollisia asennoitumista, koska formuloimalla asiakkaan puhetta terapeutti osoittaa kuunnelleensa aktiivisesti asiakasta (Antaki, 2008). Terapeutti voi passiivin käytöllä ilmaista, että hänellä ei ole suoraa pääsyä asiakkaan kokemuksiin (Voutilainen, Peräkylä & Ruusuvuori, 2010b). Myös tulkinnan muotoileminen kysymyksen muotoon viestii siitä, että kyseessä on terapeutin epävarma tiedollinen arvio (Bercelli, Rossano & Viaro, 2008; Weiste, Voutilainen & Peräkylä, 2016).

Esittäjä voi ilmaista tai vahvistaa affektiivista asentoaan joko kielellisesti (Edwards, 1997, 1999; Pomerantz, 1984) tai erilaisilla sanattomilla vihjeillä, kuten esimerkiksi äänensävyllä tai ilmeillä (Goodwin, Cekaite, Goodwin, 2012). Psykoterapiakontekstissa terapeutin affektiivista asennoitumista on tarkasteltu esimerkiksi sanavalintojen, puheen prosodian, ilmeiden ja eleiden näkökulmista. Terapeutin on havaittu muuntelevan asiakkaan affektiivista asentoa reflektoimalla asiakkaan kielellisesti ilmaistavia affektiivisia asentoja (Voutilainen, 2012; Rae, 2008). Terapeutin

empatiaa viestivissä puheen kohdissa on havaittu prosodista jatkuvuutta ja katkoskohdissa prosodisia muutoksia (Weiste & Peräkylä, 2014; Weiste & Vehviläinen, 2016). Terapeutin kykyä hymyillä ja nauraa johdonmukaisella tavalla responsseina asiakkaan hymyyn ja nauruun pidetty tärkeänä terapiasuhdetta ylläpitävänä tekijänä (Bänninger-Huber, 1992). Oikeaan aikaan osoitetut nyökkäämiset ovat tärkeä osa vuorovaikutusta psykoterapiassa (Muntigl, Knight & Watkins, 2012).

Affektiivista asentoa ilmaisevien vuorovaikutustoimintojen funktiot voivat olla moninaisia. Esimerkiksi naurulla voidaan osoittaa yhteisymmärrystä, mutta se voi myös toimia tapana käsitellä hankalia aiheita (Glenn, 2003; Jefferson, 1979, 1984). Vuorovaikutustoiminnon käyttötarkoitus ei vielä itsessään ole riittävä ehto merkityksen muodostumiselle. Vuorovaikutustoiminnon merkityksen määrittää se, mihin kohtaan vuorovaikutussekvenssiä se sijoittuu ja miten vastaanottaja sitä omassa responsseissaan käsittelee (Heritage, 1996). Terapeutin ilmaisemaa empatiaa keskustelunanalyttisesti tutkineet Wynn ja Wynn (2006) korostavat, että terapeutin empatiaa viestivää ilmausta voi pitää empaattisena vasta, kun asiakas tunnistaa sen sellaiseksi.

Moraalisessa asennoitumisessa tiedollinen ja/tai affektiivinen arvio liittyy johonkin sosiaaliseen normiin (Englebretson, 2007b). Kurri (2005) tuo väitöskirjassaan esille, kuinka vuorovaikutuksessa tuotetaan moraalista järjestystä eri keinoin keskustelussa ja kuinka keskustelun osapuolet tuottavat oman moraalisen asentonsa. Moraalista järjestystä luodaan muun muassa ilmaisemalla tai kiistämällä toimijuutta, syyttämällä, oikeuttamalla, mutta myös puheen painotuksilla, katseella ja huokauksella voidaan neuvotella moraalista järjestyksestä. Terapeutin samanmielisyyttä viestivä asennoituminen asiakkaan kolmannen osapuolen toimintaa kohtaan osoittamaan kritiikkiin toimii myös epäsuorana moraalisen asennoitumisena (Voutilainen ym., 2010b).

Reflektiivisen työryhmän asennoituminen suhteessa asiakkaisiin ja heidän kertomuksiinsa tulisi olla subjektiivista, hypoteettista ja positiivista (Andersen, 1987, 1991, 1992, 1995). Toisin sanoen reflektiiviseen työryhmään kuuluvien henkilöiden tulisi toimia esittämiensä arvioiden toimeksiantajina siten, että tiedollinen asento on epävarmuutta viestivä ja affektiivinen asento positiivinen suhteessa asiakkaisiin. Reflektiivisen työryhmän ei tule arvostella asiakkaita tai heidän kertomuksiaan. Se sijaan reflektiivisen työryhmän sisällä ryhmän jäsenten eriävät asennot ovat jopa suotavia (Haarakangas, 2008). Esittämällä toisistaan poikkeavia arvioita reflektiivinen työryhmä voi lisätä terapiaprosessin moniäänisyyttä. Asiakkaille tulee antaa mahdollisuus ilmaista asennoitumisensa kielellisesti reflektiivistä keskustelua kohtaan heti reflektiivisen prosessin päätyttyä (Andersen, 1987, 1991, 1992, 1995).

1.2.2.2. Asennoituminen kerronnan aikana

Edellä käsitelimme asennoitumista esittäjän responsseina edeltävään vuoroon. Stivers (2013) toteaa asennoitumisen olevan erityisesti kerrontaa organisoiva ilmiö. Kerronnan aikana vastaanottajat voivat osoittaa asennoitumistaan esittäjää, muita vastaanottajia ja kerrontaa kohtaan (Goodwin, 2015; Mandelbaum, 2013; Routarinne, 1997). Stiversin (2008) mukaan vastaanottajien kerronnan aikainen toiminta voidaan jakaa kahteen luokkaan: kerrontaa tukevaan ja esittäjän ilmaisemaa asentoa tukevaan. Kerrontaa tukevilla responsseilla vastaanottaja viestii hyväksyntänsä esittäjän ottamalle osallistumisasteelle ja kerronnan jatkumiselle. Esittäjän asentoa tukevat eli affiliatiiviset responssit ovat tapoja viestiä samanmielisyyttä esittäjän ottamaa asentoa kohtaan. Affiliatiivisuutta ilmaistaan usein ilmeillä ja eleillä (Lindström & Sorjonen, 2013). Vastaanottajan affiliatiivisuutta viestiviä responsseja ovat esimerkiksi hymyileminen (Kaukomaa ym., 2013; Lindström & Sorjonen, 2013; Peräkylä & Ruusuvuori, 2012), nauraminen (Glenn, 2003) ja nyökkääminen (Stivers, 2008).

Kerrontaa tukevia responsseja osoitetaan useimmiten kerronnan alussa sekä kerronnan taukojen aikana (Stivers, 2008, 2013). Vastaanottaja voi esimerkiksi kutsua minimipalautteella tai nyökkäämällä kerrontaan jatkoa. Katseellaan vastaanottaja voi viestiä tarkkaavuuttaan kerrontaa kohtaan (Goodwin, 1984; Ruusuvuori, 2016). Affiliatiiviset responssit ovat tyypillisesti viivyttelämättömiä ja ne sijoittuvat sellaisiin kerronnan kohtiin, joissa esittäjä osoittaa selkeästi asentonsa kerrontaa kohtaan esimerkiksi arvioimalla kerronnan sisältöä (Lindström & Sorjonen, 2013; Peräkylä ym., 2016; Stivers, 2008, 2013). Toinen tyypillinen kohta, jossa vastaanottajalta odotetaan affiliatiivista responssia, on kerronnan huippukohta (Peräkylä ym., 2016; Routarinne, 1997; Stivers, 2013).

Kasvojen ilmeitä dyadisen kerrontatilanteen aikana tutkineet Kaukomaa ym. (2013) havaitsivat, että vastaanottaja voi osoittaa ilmeillään affiliatiivisuuttaan myös ennakoivasti. Ennakoivat affiliatiivisuutta viestivät responssit liittyivät tilanteisiin, joita edelsi positiivinen ja tuttu kerronnallinen sisältö. Vastaavasti jos muutoskohtaa edelsi vastaanottajalle vieras asia tai kerronnassa on ollut negatiivinen sävy, affiliatiivinen responssi viivästyi. Vastaanottajan ilmeillä ilmaistu asennoituminen ei rajaudu pelkästään affiliaation tai disaffiliaation osoittamiseen, vaan vastaanottaja voi myös muuntaa esittäjän asentoa tai tuottaa uusia tulkinnallisia kehyksiä keskusteluun (Kaukomaa ym., 2015).

Andersen (1987, 1991, 1992, 1995) määrittelee asiakkaiden tehtäväksi reflektiivisen prosessin aikana kuuntelemisen. Vaikka asiakkaat suljetaan reflektiivisen prosessin ajaksi reflektiivisen työryhmän kohtaamisen ulkopuolelle, ei ole syytä olettaa, että asiakkaat siirtyisivät passiiviksi

kuulijoiksi. Vastaanottajat voivat osoittaa aktiivisesti asennoitumistaan kerrontaa kohtaan myös kohtaamisen ulkopuolella sekä muodostaa keskenään toisen samanaikaisen kohtaamisen (Goffman, 1981).

1.2.3. Yhteistoiminnan rakentuminen reflektiivisessä prosessissa

Reflektiivinen prosessi on vuorovaikutuskäytäntönä monella tapaa ennalta säädelty. Esittäjän ja puhutellun osallistumisasteet ovat reflektiivisen prosessin aikana mahdollisia ainoastaan reflektiivisen työryhmän jäsenille. Osallistumisasteen ja asennon suhde on kaksisuuntainen: ensinnäkin osallistumisasteet mahdollistavat ja rajaavat asennoitumisen mahdollisuuksia kokoontumisen aikana. Toiseksi esittäjän ilmaisema asennoituminen edellyttää ainakin puhuteltuna olevalta vastaanottajalta jonkinlaista responsia siihen. Esittäjällä on käytettävissään laaja repertuaari erilaisia asennoitumisen mahdollisuuksia. Esittäjän vuoron aikana vastaanottajien toimintamahdollisuudet rajautuvat esittäjän osallistumisastetta ja asentoa tukeviin tai vastustaviin vuorovaikutustoimintoihin. Asiakkaiden on myös mahdollista muodostaa keskinäinen kohtaaminen reflektiivisen prosessin aikana.

1.3. Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävässämme tarkastelemme, miten yhteistoiminta rakentuu hetki hetkeltä reflektiivisten prosessien muutoskohdissa. Tutkimustehtävämme jakautuu neljään osaan:

1. Millaisia kielellisiä sisältöjä reflektiivisten prosessien muutoskohdissa on?
2. Miten sekventiaalisuus rakentuu reflektiivisten prosessien muutoskohdissa?
3. Miten terapeuttien ja asiakkaiden osallistumisasteet vaihtelevat reflektiivisten prosessien muutoskohdissa?
4. Miten terapeutit ja asiakkaat asennoituvat reflektiivisten prosessien muutoskohdissa?

Vastaamme tutkimustehtävään tutkimalla yhdeksää reflektiivisten prosessien aikaista vuorovaikutusepisodia, joihin sisältyy näkyviä vuorovaikutuksellisia responsseja molemmilta asiakkailta. Yinin (2014) mukaan tapaustutkimus on toimiva menetelmä silloin, kun halutaan saada syvällistä tietoa nykyisestä ilmiöstä sen tapahtumakontekstissa. Tapaustutkimuksessa etsitään usein vastauksia kysymyksiin ”miten” tai ”miksi”. Tapaustutkimuksen käyttö on perusteltua erityisesti silloin, kun ilmiön ja kontekstin raja ei ole selkeä.

2. AINEISTO JA METODI

Aloitamme esittelemällä aineiston, josta olemme valikoineet tutkimuksen kohteena olevat reflektiivisten prosessien aikaiset vuorovaikutusepisodit. Aineiston yleisen kuvailun jälkeen käymme läpi, miten tutkimusaineisto on valittu. Aineisto-osion lopuksi pohdimme lyhyesti tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Metodiosiossa käsittelemme aluksi yleisesti keskustelunanalyysia ja diskursiivista psykologiaa. Yleisen esittelyn jälkeen esittelemme lyhyesti tutkimuksen kannalta keskeisiä vuorovaikutustutkimuksen käsitteitä. Metodiluvun lopuksi kuvaamme yksityiskohtaisesti, miten aineistoa tullaan analyysissä käsittelemään.

2.1. Aineisto

2.1.1. Relationaalinen mieli -tutkimushanke

Tutkimuksessa käyttämämme aineisto on peräisin vuosina 2013–2016 Jyväskylän yliopistossa toteutetusta Relationaalinen mieli -tutkimushankkeesta (Seikkula ym., 2016; Seikkula ym., 2015). Relationaalinen mieli -tutkimushankkeessa on tutkittu terapeuttien ja asiakkaiden välistä vuorovaikutusta pariterapiassa usealla eri vuorovaikutuksen tasolla. Puhutun ja sanattoman viestinnän lisäksi tutkimushankkeessa on havainnoitu autonomisen hermoston aktiivisuudessa tapahtuvia muutoksia sekä hermostollista synkroniaa terapeuttien ja asiakkaiden välillä.

Asiakkaita tutkimushankkeessa oli yhteensä 24 eli 12 paria. Terapeutteja oli yhdeksän, joista seitsemällä oli psykologin koulutus. Tutkimukseen osallistuneista terapeuteista seitsemällä oli psykoterapeutin pätevyys ja kaksi oli kouluttautumassa psykoterapeutiksi. Jokaisessa tutkimushankkeeseen kuuluneessa terapiaistunnossa oli kaksi terapeuttia ja kaksi asiakasta. Terapiaprosessien istuntojen määrä vaihteli 4–24:n välillä. Yksittäinen pariterapiaistunto oli kestoltaan usein noin puolitoista tuntia. Tutkimushankkeen puitteissa toteutetut terapiaistunnot perustuivat konstruktionistiseen terapiasuuntaukseen (ks. Friedman, 1995; Gergen, 2009a, 2009b; Lowe, 2004; McNamee & Gergen, 1992).

Kaikki Relationaalinen mieli -tutkimushankkeeseen liittyneet pariterapiaistunnot videoitiin. Kuvattuja pariterapiaistuntoja oli 92. Istunnot kuvattiin kuudella kameralla, joista neljä oli kohdennettu kuvaamaan kasvoja ja kaksi kameraa kuvasi istunnon kokonaistilanteena. Videoitu aineisto mahdollistaa yksityiskohtaisen analyysin tutkittavasta ilmiöstä (Silverman, 2013).

Tutkimushankkeen aineisto on kerätty luonnollisessa asetelmassa pariterapiaistuntojen aikana, mikä tarkoittaa sitä, että tutkimushanke ei ole vaikuttanut terapiaistuntojen kulkuun.

Keskustelunanalyttisesti orientoitunut tutkimus edellyttää useimmiten luonnollista aineistoa (Vatanen, 2016).

2.1.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto

Laadullinen tutkimusprosessi aloitetaan usein aineistolähtöisesti ilman tarkkoja hypoteeseja (Eskola & Suoranta, 1998). Aloitimme aineistoon perehtymisen katsomalla muutamia terapiaistuntoja kokonaan alusta loppuun, minkä jälkeen keskityimme havainnoimaan istuntojen aikaisia reflektiivisiä prosesseja. Kun olimme käyneet läpi 62 istuntoa, havaitsimme, että keräämämme aineisto oli alkanut saturoitua (ks. Eskola & Suoranta, 1998; Tuomi & Sarajärvi, 2009). Yhdessä istunnossa oli tyypillisesti noin 1–2 reflektiivistä prosessia. Reflektiivisten prosessien kesto vaihteli alle minuutista yli kymmeneen minuuttiin. Terapeutit ilmaisivat reflektiivisen prosessin alun ja lopun joko sanallisesti kertomalla siitä tai sanattomasti kääntymällä pois päin asiakkaista.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu perustuu harkinnanvaraiseen otantaan (Eskola & Suoranta, 1998; Tuomi & Sarajärvi, 2009). Valitsimme tutkimukseemme yhdeksän reflektiivisten prosessien aikaista muutoskohtaa. Valitsimme vuorovaikutusepisodien tarkat kohdat löytyvät liitteestä 1. Valintakriteerinä oli, että vuorovaikutusepisodin aikana kumpikin asiakkaista osoittaa jonkinlaisia näkyviä sanallisia tai sanattomia responsseja. Selkeästi määritelty aineiston valintakriteeri parantaa tutkimuksen sisäistä validiteettia (Silverman, 2013; Yin, 2014).

Valitsimme vuorovaikutusepisodien sijoittuminen tutkimusaineiston eri terapiaprosesseihin on listattu alla olevaan taulukkoon (Taulukko 1.). Kuten taulukosta käy ilmi, jakautuivat valitsemamme vuorovaikutusepisodit eri terapiaprosesseihin ja terapiaprosessien vaiheisiin. Tapaukset kuvaavat samaa ilmiötä, mutta ovat muulta osin erilaisia. Tapausten määrä ja variaatio lisäävät tapaustutkimuksen ulkoista validiteettia (Silverman, 2013; Yin, 2014).

TAULUKKO 1. Vuorovaikutusepisodit.

Terapiaprosessi	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto	Istunto
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10...	16.
1.*							x				x
2.											
3.											
4.		x			x						
5.											
6.		x									
7.	x										
8.											
9.				x							
10.	x										
11.											
12.					x						

* = terapiaistuntoja on yli 10.

2.1.3. Tutkimuksen eettiset kysymykset

Jyväskylän yliopiston eettinen toimikunta on hyväksynyt Relationaalinen mieli -tutkimushankkeen järjestelyt (Seikkula, 2012). Tutkijan on kuitenkin syytä arvioida tutkimuksensa eettisyyttä tapauskohtaisesti. Psykologisten tutkimusten eettisiin vaatimuksiin sisältyvät vapaaehtoisuus, tasa-arvoisuus, luottamuksellisuus, turvallisuus ja erityisesti se, ettei tutkimus aiheuta tutkittaville tarpeetonta fyysistä tai psyykkistä kärsimystä (King, 2010).

Jokainen tutkittava on osallistunut tutkimukseen vapaasta tahdostaan eikä tutkittaville annettu hoito ole poikennut hoidosta, jota tutkimuksen ulkopuolisille henkilöille on annettu (Seikkula, 2012). Vapaaehtoisuus ja tasa-arvo toteutuvat tutkimushankkeessa. Relationaalinen mieli -tutkimushankkeessa terapiaistuntojen videointi on toteutettu huomaamattomasti. Erilaiset kehon vireystilan muutoksia mittaavat laitteet eivät tutkimusten mukaan aiheuta fyysistä tai kipua, eivätkä häiritse terapiaistuntojen etenemistä (Seikkula, 2012).

Sensitiivisten asioiden yhteydessä tutkittavien anonymisointiin tulee kiinnittää erityistä huomiota (King, 2010). Relationaalinen mieli -tutkimushankkeen aineistoa säilytetään tilassa, johon vain tutkimushankkeen jäsenillä on pääsy. Käsittelimme aineistoa suljetuissa tiloissa ja kiinnitimme erityistä huomiota siihen, ettei tutkimushankkeen ulkopuolisilla henkilöillä ollut mahdollisuutta kuulla tai nähdä aineistoa. Olemme muuttaneet kaikki litteraateissa mainitut erisnimet. Lisäksi olemme muuttaneet joitain litteraateissa mainittuja paikannimiä.

2.2. Metodi

Keskustelunanalyysi on Harvey Sacksin yhdessä kollegoidensa kanssa kehittämä menetelmä, joka tarkastelee sosiaalista vuorovaikutusta kontekstisidonnaisena ja jokaista yksityiskohtaa myöten järjestäytyneenä toimintana (Heritage, 1996; Sacks ym., 1974; Schegloff, 2007). Diskursiivinen psykologia on diskurssianalyttinen suuntaus, joka tarkastelee psykologisten termien – kuten ajatuksiin ja tunteisiin viittaavien ilmausten – käyttöä vuorovaikutuksessa sekä niitä tapoja, joiden avulla esittäjä tuottaa itselleen ja vastaanottajille erilaisia diskursiivisia identiteettejä vuorovaikutusprosessin aikana (Edwards, 1997, 1999; Edwards & Potter, 1992; Hepburn & Wiggins, 2007; Wiggins & Riley, 2010). Sekä keskustelunanalyysin että diskursiivisen psykologian keskeiset teoreettiset lähtökohdat ovat Harold Garfinkelin (1967) kehittämässä etnometodologian tutkimusohjelmassa sekä Erving Goffmanin vuorovaikutusteorioissa. Keskustelunanalyysin ja diskursiivisten tutkimusorientaatioiden ero voidaan karkeasti tiivistää siten, että keskustelunanalyysi tutkii keskustelun rakentumista ja diskurssianalyttiset menetelmät merkitysten rakentumista keskustelussa (Jokinen, 1999).

Keskustelunanalyysin ja diskursiivisen psykologian yhtäläisyyksiä tarkastelleet Hepburn ja Wiggins (2007) tiivistävät keskustelunanalyysille ja diskursiiviselle psykologialle yhteiset lähtöoletukset kolmeen kohtaan: toimintaorientaatioon, tilanteisuuteen ja sosiaaliseen konstruktionismiin. Ensinnäkin sekä keskustelunanalyysissä että diskursiivisessä psykologiassa vuorovaikutusta käsitellään seurauksia tuottavana sosiaalisena toimintana. Toiseksi toimintaa tulee tarkastella vallitsevasta tilanteesta käsin. Toiminta uppoutuu aina erilaisiin konteksteihin, jotka määrittävät toiminnan merkityksiä. Kolmanneksi vuorovaikutus on samanaikaisesti diskursseja uusintavaa ja tuottavaa.

2.2.1. Merkitysten rakentuminen psykoterapiassa

Ihmisten välinen jaettu merkitystodellisuus on samanaikaisesti sekä yhteistoiminnan perusta että seurausta siitä (Berger & Luckmann, 1994; Garfinkel, 1967; Gergen, 1994, 2009a, 2009b; Heritage, 1996; Linell, 2009; Shotter, 1993). Sosiaalinen todellisuus on kahdesti konstituoitunut (Heritage, 1996): Ensinnäkin vuorovaikutuksen osapuolilla on jonkinlainen esiyymmärrys siitä, miten heidän oletetaan tilanteessa toimivan. Toiseksi he toiminnallaan pitävät yllä ja uusintavat toimintansa perustana olleita sosiaalisen todellisuuden säännönmukaisuuksia. Sosiaalisen todellisuuden

säännönmukaisuus ei tarkoita sitä, että ihmiset välttämättä toimisivat sääntöjen mukaisesti (Heritage, 1996). Garfinkelin (1967) mukaan ihminen ei ole sääntöjä passiivisesti toteuttava päätöksentekoidiootti, vaan aktiivinen sääntöjen tulkitsija ja soveltaja. Sosiaalinen konteksti mahdollistaa ja rajaa toiminnan mahdollisuuksia, mutta vuorovaikutuksen kulkua ei koskaan voi täysin ennalta arvioida (Harré & van Langenhove, 1999).

Goffmanin (1974) mukaan ihmiset rakentavat kokoontumisten ja kohtaamisten aikana hetki hetkeltä ymmärrystä siitä, mitä on meneillään. Goffman kutsuu kehyksiksi sosiaalisten tilanteiden virittämää esiymmärrystä, joka helpottaa vuorovaikutusprosessiin orientoitumista. Usein vuorovaikutustilanne aktivoi samanaikaisesti useita toisiinsa uppoutuneita kehyksiä. Psykoterapiainstituutio asettaa ehtoja sille, miten vuorovaikutustoimintoja terapiaprosessin aikana käsitellään (Kurri, 2012; Peräkylä, 2013). Psykoterapiainstituutio ei kuitenkaan syrjäytä arkitodellisuutta: institutionaaliset vuorovaikutuskäytännöt ovat leikkauspisteitä, joissa arjen vuorovaikutusjärjestykseen uppoutuu uusi taso (Peräkylä, 1997).

Psykoteraapia institutionaalisenä hoidollisena vuorovaikutuskäytäntönä määrittää vuorovaikutuksen osapuolille institutionaaliset roolit, joita ei kuitenkaan tule käsittää annettuina ja muuttumattomina, vaan niistä käydään jatkuvaa neuvottelua (Hall, Juhila, Parton & Pösö, 2003). Goffmanin (1959, 1974) käsitys sosiaalisesta todellisuudesta korostaa näkökulmaa, jossa yksilö mukautuu valmiisiin rooleihin ja kehyksiin. Koska tarkastelemme rooleja aktiivisen neuvottelun tuloksena, puhumme roolien sijaan diskursiivisista identiteeteistä (ks. Jokinen & Juhila, 1999; van Langenhove & Harré, 1999). Kiinnitämme tutkimuksessamme huomiota siihen, miten reflektiivisten prosessien muutoskohdissa terapeutit tuottavat puheessaan vuorovaikutuksen osapuolille vaihtelevia diskursiivisia identiteettejä.

Reflektiivisessä prosessissa keskustelua ohjaavat ennalta muotoillut ohjeistukset (ks. Andersen, 1987, 1991, 1992, 1995), joiden mukaan reflektiivisen työryhmän jäsenien odotetaan toimivan. Koska reflektiivisen työryhmän odotetaan esittävän subjektiivisia, positiivisia ja hypoteettisia arvioita asiakkaista, psykologisten termien käyttäminen on keskeisessä osassa reflektiivisen työryhmän käymässä vuorovaikutuksessa. Käytännössä esittäjän asennoituminen edellyttää viittaamista psykologisiin ilmiöihin, kuten esimerkiksi ajatuksiin ja tunteisiin. Diskursiivisen psykologian näkökulmaa (Edwards, 1997, 1999; Edwards & Potter, 1992; Hepburn & Wiggins, 2007; Wiggins & Riley, 2010) seuraten keskitämme huomiomme siihen, miten reflektiivisenä työryhmänä toimiva terapeuttipari käyttää ajatuksiin ja tunteisiin viittaavia termejä reflektiivisten prosessien muutoskohdissa.

2.2.2. Vuorovaikutuksen sekventiaalisuus

Vuorottelu on keskeinen sosiaalista vuorovaikutusta organisoiva ilmiö (Heritage, 1996; Sacks ym., 1974; Schegloff, 2007). Vuoro määritellään keskustelunanalyysissä yhden tai useamman vuoron rakenneyksikön mittaiseksi keskeytyksettömäksi jaksoksi. Vuoron rakenneyksikkö on pituudeltaan vaihteleva kielellinen, prosodinen tai toiminnallinen kokonaisuus, joka päättyy mahdolliseen puhujanvaihdoskohtaan. Puhujanvaihdoskohdaksi kutsutaan keskustelunanalyysissä sellaista vuorovaikutusprosessin hetkeä, jossa vuoron vaihtuminen mahdollistuu. Tyypillinen puhujanvaihdoskohdan merkki on keskustelussa esiintyvä tauko. Vuorovaikutustilanne voidaan vuorottelun perusteella jakaa toisiinsa kytkeytyviin toimintajaksoihin eli sekvensseihin.

Arkikeskustelussa yleisimmin esiintyvät vuorottelulle perustuvat sekvenssit voidaan jakaa kolmeen toisiinsa kytkeytyvään jäsenyykseen: vieruspareihin, preferenssijäsenyykseen ja korjausjäsenyykseen (Hakulinen, 1997). Vieruspareiksi kutsutaan sellaisia kahden peräkkäisen vuoron kokonaisuuksia, joiden yhteys on erityisen vahva (Heritage, 1996; Sacks ym., 1974; Schegloff, 2007). Vieruspari jakautuu etujäsenen ja jälkijäsenen siten, että etujäsenen ilmaiseminen rajaa jälkijäsenen ainoaksi ymmärrettäväksi vastausvaihtoehdoksi. Esimerkiksi puhujan tekemä pyyntö vaatii vastaanottajan hyväksyvää tai torjuvaa responsia.

Vierusparien yhteydessä esiintyy usein preferenssijäsenyys, jolla viitataan jälkijäsenen valikoitumista ohjaaviin säännönmukaisuuksiin tilanteissa, joissa jälkijäsen voidaan valita (Heritage, 1996; Pomerantz, 1984; Schegloff, 2007). Preferoitu toiminta määrittyy usein sen mukaan, miten se pitää yllä yhteisymmärrystä. Tästä syystä esimerkiksi pyyntöön on preferoidumpaa vastata myöntävästi kuin kieltäytyä. Preferoidut jälkijäsenet esiintyvät usein viivyttlemättä ja suoraviivaisesti, kun taas vuorovaikutuksessa esiintyvä viivyttely ja kiertely viestivät preferoimattomasta toiminnasta. Preferoimattomat toiminnot uhkaavat usein ihmisten välistä yhteisymmärrystä. Toimintoja, joiden avulla vuorovaikutustilanteen ongelmia pyritään ratkomaan, kutsutaan korjausjäsenyykseksi (Schegloff, 2007). Korjausjäsenyys on yleinen esimerkiksi tilanteissa, joissa vastaanottaja ei ymmärrä puhujan viestiä.

Viime vuosina keskustelunanalyttinen kiinnostus erilaisiin para- ja ekstralingvistisiin vuorovaikutusresursseihin on lisääntynyt (Haddington & Kääntä, 2011; Sidnell & Stivers, 2013; Stevanovic & Lindholm, 2016). Schegloffin (2007) mukaan kehollisen vuorovaikutuksen sekventiaalisesta rakentumisesta ei ole vielä riittävästi tutkimusta. Useat sanattoman viestinnän muotojen on havaittu noudattavan samoja sekventiaalisia rakenteita kuin puheen (Levinson, 2013). Keholliselle vuorovaikutukselle on kuitenkin ominaista sekventiaalisuuden lisäksi myös synkronia (Peräkylä & Stevanovic, 2016).

2.2.3. Kerronta ja kertomukset

Psykoteraapiaistunnon aikana esiintyy usein tilanteita, joissa vuorottelun sijaan yksi vuorovaikutuksen osapuolista käyttää useita puheenvuoroja kerralla. Keskustelunanalyysissa kerronnaksi määritellään vähintään kahdesta vuoron rakenneyksiköstä koostuva keskeytyksetön puheenvuoro (Routarinne, 1997). Stiversin (2013) mukaan keskeinen ero vuorottelun ja kerronnan välillä on se, että vuorottelu rakentuu toimintatyyppien mukaan, kun taas keskeinen kerrontaa organisoiva ilmiö on kertojan ja vastaanottajien asennoituminen kerrontaa kohtaan.

Kerrontajäsennys jakautuu usein johdantosekvenssiin, kerrontasekvenssiin ja vastaanottosekvenssiin (Routarinne, 1997; Stivers, 2013). Johdantosekvenssin aikana kertojaksi tarjoutuva pyytää lupaa kerronnan aloittamiseen. Kerrontasekvenssin aikana kertoja ilmaisee kertomuksensa, jota vastaanottajat vastaanottosekvenssin aikana arvioivat. Kuten muutkin vuorovaikutusjäsenyykset, myös kerrontajäsennys voi muotoutua usealla eri tavalla. Esittäjä ja vastaanottajat tuottavat usein yhteistoiminnallisesti kerrontaan niin sanottuja huippukohtia, joihin kerronnan keskeinen merkitys tiivistyy (Routarinne, 1997). Esittäjä antaa usein kerronnassa vihjeitä siitä, mikä hänen mielestään on kerronnan keskeinen sisältö. Vuorovaikutustoiminnon merkityksen määrittää kuitenkin vasta se, miten vastaanottajat sitä käsittelevät (Heritage, 1996). Kerronnan huippukohta sijoittuu usein kerronta- ja vastaanottosekvenssin taitekohtaan (Routarinne, 1997).

Labov (1972) määrittelee kertomuksen vähintään kahdesta ajallisesti etenevästä narratiivilausumasta koostuvaksi puheenvuoroksi, joka sijoittuu menneeseen aikaan. Tyypillinen kertomus jakautuu Labovin mukaan kuuteen osaan, jotka ovat abstrakti, orientaatio, mutkistuva toiminta, evaluaatio, lopputulos ja kooda. Abstraktissa esittäjä ilmaisee tulevan kertomuksen sisällön tiivistetyssä muodossa. Orientaatiossa esittäjä esittelee kertomuksen henkilöt sekä, mihin ajallisiin ja paikallisiin konteksteihin kertomus liittyy. Orientaatiota seuraa mutkistuvan toiminnan, ja lopuksi esittäjä kertoo, mihin mutkistuva toiminta johti. Kerrontaa evaluoivia eli arvioivia ilmaisuja esiintyy usein läpi kerrontasekvenssin. Arvion ajaksi kerronnan ajallinen eteneminen usein pysähtyy. Koodassa esittäjä osoittaa kerronnan päättyneen ilmaisemalla yhteenvedon kertomastaan.

Routarinne (1997) toteaa, että kasvokkaiset kerrontatilanteet sisältävät harvoin kaikkia kertomuksen elementtejä, mutta Labovin (1972) käsitteet tarjoavat silti hyödyllisiä työkaluja keskustelunanalyttiseen kerronnan tarkasteluun. Useimmiten arkisestakin kerronnasta löytyy orientaatio, mutkistuva toiminta ja arviointi, mutta abstrakti ja kooda esiintyvät niissä harvemmin.

Tutkimuksemme kannalta kiinnostavaa on tarkastella, mitä tapahtuu niissä reflektiivisen prosessin kohdissa, joissa esittäjänä olevan terapeutin kerrontaan sisältyy arvioivia elementtejä.

2.3. Analyysistrategia

2.3.1. Analyysin kulku

Analyysin kulku oli kolmivaiheinen. Aloitimme analyysin kuvailevalta tasolta tarkastelemalla muutoskohtien kielellistä sisältöä. Tämän jälkeen litteroimme reflektiivisten prosessien muutoskohdat ja määritimme niiden sekventiaalisen rakenteen. Kolmanneksi kävimme muutoskohtia hetki hetkeltä läpi ja tutkimme, miten osallistumisasteet ja asennot vaihtelivat. Analyysissa toteutui tutkijatriangulaatio (ks. Eskola & Suoranta, 1998; Tuomi & Sarajärvi, 2009) eli kävimme kaikki analysoimamme kohdat läpi yhdessä keskustellen aktiivisesti niiden sisällöstä. Käsittelimme jokaista tapausta samalla analyysistrategialla. Yhtenäisen ja täsmällisen analyysistrategian soveltaminen kaikkiin yksittäistapauksiin parantaa tapaustutkimuksen ulkoista validiteettia (Yin, 2014). Lopuksi teimme yhteenvedon analysoimistamme yksittäistapauksista.

Vuorovaikutusepisodin sanallisen sisällön analyysissä havainnoimme ensinnäkin, mistä muutoskohdan aikana keskusteltiin. Toiseksi kiinnitimme huomiota siihen, miten esittäjän asemassa ollut terapeutti toteutti Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) muotoilemia reflektiivisen prosessin kielelliseen sisältöön liittyviä ohjeistuksia. Kolmanneksi havainnoimme esittäjän kielellistä asennoitumista. Kun olimme saaneet yleiskuvan vuorovaikutusepisodin kielellisestä sisällöstä, jaoinme vuorovaikutusepisodin vuorottelujäsennyksen perusteella vuoron rakenneyksiköihin. Tämän jälkeen tarkastelimme, millaisia sekvenssejä vuoron rakenneyksiköistä muodostui.

Analyysin kolmannessa vaiheessa kävimme vuorovaikutusepisodia läpi hetki hetkeltä ja tutkimme, miten vuorovaikutuksen osapuolten osallistumisasteet ja asennot vaihtelivat. Tarkastelimme terapeuttien reflektiivistä keskustelua hallitsevan vuorovaikutuksen virtana, jolloin terapeuttien mahdolliset osallistumisasteet olivat esittäjä ja puhuteltu. Asiakkaille mahdollisia osallistumisasteita olivat havainnoija, kuuliija, kontakti ja kohtaaminen. Asiakas oli havainnoija silloin, kun hän seurasi katseellaan reflektiivistä keskustelua. Asiakas oli kuuliija silloin, kun hänen katseensa ei ollut kohdistettuna yhteenkään vuorovaikutuksen osapuoleen. Asiakas otti kontaktia silloin, kun hän pyrki kohtaamiseen terapeuttien tai toisen asiakkaan kanssa. Kun asiakkaat olivat katsekontaktissa toistensa kanssa, muodostui heidän välilleen kohtaaminen.

Havainnoimme esittäjän tiedollista asennoitumista jatkumolla varma–epävarma. Esittäjän affektiivista asennoitumista havainnoimme jatkumolla positiivinen–negatiivinen. Esittäjän moraalista asennoitumista tarkastelimme jatkumolla hyväksyvä–paheksuva. Vastaanottajien asennoitumista tarkastelimme jatkumoilla kerrontaa tukeva–kerrontaa vastustava ja affiliatiivinen–disaffiliatiivinen. Kerrontaa tukevia responsseja olivat sellaiset, joilla kutsuttiin kerronnalle jatkoa. Kerrontaa vastustavia responsseja ei aineistossa ollut. Affiliatiivisina responsseina käsitelimme vastaanottajan toimintaa, joka oli yhteisymmärrystä ja solidaarisuutta viestivää. Disaffiliatiivisina responsseina käsitelimme vastaanottajan erimielisyyttä viestivää toimintaa.

2.3.2. Aineiston litterointi

Aineiston litterointi on keskusteluanalyttisen analyysiprosessin keskeinen lähtökohta (Vatanen, 2016). Monitoimijaisen ja multimodaalisen vuorovaikutuksen litterointiin ei ole vakiintunutta litterointikäytäntöä (Flewitt, Hampel, Hauck & Lancaster, 2014; Kääntä & Haddington, 2011). Tyypillinen tapa litteroida multimodaalista vuorovaikutusta on esittää se matriisin muodossa siten, että eri vuorovaikutusresurssit ovat eroteltuina omiin sarakkeisiinsa (Flewitt ym., 2014). Esitämme tutkimuksessamme litteraatit kolmentoista sarakkeen matriisina. Ensimmäisessä sarakkeessa on rivinumerointi. Jokaisen osallistujan vuorovaikutuksen esitämme kolmessa sarakkeessa: katse, ilme sekä puhe. Puhesarakkeeseen sisällytimme myös puheen prosodian ja nyökkäykset. Puhesarakkeiden leveydet vaihtelevat tapauksesta riippuen siten, että vuorovaikutusepisodin aikana eniten äänessä olevan henkilön puhesarake on leveämpi kuin muiden. Muut vuorovaikutuksen modaliteetit, kuten esimerkiksi käsien heiluttaminen, on mainittu aineiston analyysissä erikseen, jos se on koettu tarpeelliseksi.

Merkitsimme litteraatteihin katseen suunnan väreillä. Jokaisella osallistujalla on oma värikoodi. Videokuvan vasemmassa alalaidassa sijainneen terapeutin värikoodi on punainen ja se merkitään **T1**. Videokuvan oikeassa alalaidassa sijainneen terapeutin värikoodi on tummansininen ja se merkitään **T2**. Videokuvan vasemmassa yläalaidassa sijainneen asiakkaan värikoodi on musta ja se merkitään **A1**. Videokuvan oikeassa yläalaidassa sijainneen asiakkaan värikoodi on vihreä ja se merkitään **A2**. Osallistujan alla vasemmassa sarakkeessa (K) oleva väri kertoo, ketä hän katsoi. Jos sarakkeessa on valkoisia kohtia, tarkoittaa tämä sitä, että katse ei sillä hetkellä ollut selkeästi suunnattuna yhteenkään osallistujaan. Emme litteroineet silmien avaamisia ja sulkemisia. Katseen suunnan arvioimme silmämääräisesti videokuvasta.

Merkitsimme kasvojen ilmeitä hymiöillä. Erottelemamme ilmeet olivat nauru (😊), hymy (😁), neutraali (😐) ja suru (😞). Ilmeet on merkitty litteraatteihin osallistujan alle keskimmäiseen sarakkeeseen (I). Olemme merkinneet ainoastaan selkeät muutokset ilmeissä. Ilmeet arvioimme silmämääräisesti videokuvasta. Ilmeiden tulkinta perustui Ekmanin määrittelemiin perusilmeisiin (ks. esim. Peräkylä, 2016). Katsetta ja ilmettä kuvaavat merkinnät löytyvät tutkimuksen liitteenä (liite 2).

Puheen litteroinnissa käytimme siihen vakiintunutta Jeffersonin kehittämää litterointikäytäntöä (ks. Atkinson & Heritage, 1984). Litterointimerkit ovat tutkimuksen liitteenä (liite 3).

Päällekkäisyyksien välttämiseksi emme merkinneet puhesarakkeeseen katseita, ilmeitä ja päällekkäispuhuntoja osoittavia merkintöjä. Katse ja ilmeet ovat merkittyinä omiin sarakkeisiinsa. Vuorovaikutuksen päällekkäisyydet ilmenevät siten, että samalla rivillä esiintyvät merkinnät ovat päällekkäisiä toimintoja. Näin ollen päällekkäispuhunnat esiintyvät sanan tarkkuudella, mikä on tutkimustehtävän kannalta riittävä tarkkuus. Teimme nyökkäysten kohdalla eron ainoastaan nyökkäysten määrän suhteen: yksi/useita. Emme litteroineet nyökkäysten suuntaa emmekä nopeutta.

Vaikka pyrimme litteroinnissa huomioimaan useat vuorovaikutuksen modaliteetit, ei litteraatio koskaan täysin vastaa aineistoa. Litteraatiot ovat aina väistämättä jollain tavalla puutteellisia kuvauksia aineistosta (Heritage & Atkinson, 1984; Vatanen, 2016). Oleellista on kuitenkin, että litteraatiosta pystyy havaitsemaan kaikki tutkimustehtävän kannalta merkitykselliset ilmiöt.

3. ANALYYSI

Analyysissä käsitelimme jokaista vuorovaikutusepisodia aluksi yksittäistapauksena, minkä jälkeen teimme kokoavan yhteenvedon. Sovelsimme samaa analyysistrategiaa jokaiseen tutkimaamme vuorovaikutusepisodeihin. Esitämme jokaisen tapauksen yhteydessä aluksi vuorovaikutusepisodin litteraatin sekä tiivistelmän, johon on koottu tutkimustehtävän kannalta keskeiset vuorovaikutusepisodin aikaiset vuorovaikutukselliset ilmiöt. Tiivistelmää seuraa yksityiskohtainen kuvaus siitä, miten vuorovaikutus eteni hetki hetkeltä vuorovaikutusepisodin aikana. Analyysissä käytämme terapeuteista ja asiakkaista lyhenteitä T1, T2, A1 ja A2. Analyysitekstissä esiintyvät suluissa olevat numerot viittaavat litteraatin riveihin.

3.1. ”Nauru on hyvää lääkettä”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1..	K	I	A2.
1.		☹️	mä luulen		☹️			☹️			☹️	
2.		☹️	et nauru		☹️			☹️			☹️	
3.		☹️	on aika hyvää		☹️			☹️			☹️	
4.		☹️	lääkettä		☹️			☹️			☹️	
5.		☹️			☹️	mm joo		☹️			☹️	
6.		☹️	myöskin sellasta		☹️			☹️			☹️	
7.		☹️	mitä ei ehkä sitten		☹️			☹️			☹️	
8.		☹️			☹️	joo		☹️			☹️	
9.		☹️	voi purkittaa		☹️			☹️			☹️	
10.		☹️			☹️	joo ja (.)		☹️			☹️	
11.		☹️			☹️	tää sopii		☹️			☹️	
12.		☹️			☹️	hyvin niinku		☹️			☹️	
13.		☹️			☹️	siihen siihen		☹️			☹️	
14.		☹️			☹️	havaintoon minkä		☹️			☹️	
15.		☹️			☹️	mä tein ja		☹️			☹️	
16.		☹️			☹️	mitä en oikee		☹️			☹️	
17.		☹️			☹️	äske saanu sanotettua		☹️			☹️	
18.		☹️			☹️	must oli niin niinku		☹️			☹️	
19.		☹️			☹️	todella niinku		☹️			☹️	
20.		☹️			☹️	viehättävää		☹️			☹️	
21.		☹️			☹️	seurata		☹️			☹️	
22.		☹️			☹️	tätä		☹️			☹️	
23.		☹️			☹️	keskustelua		☹️			☹️	
24.		☹️	((nyökkää))		☹️	mitä mitä		☹️			☹️	
25.		☹️			☹️	Liisa ja Pertti		☹️			☹️	

26.	😊		😊	tässä kävi	😊		😊	
27.	😊		😊	koska siinä siinä oli	😊		😊	
28.	😊		😊	niin paljon myös sitä	😊		😊	
29.	😊		😊	niinkun aitoa iloa ja	😊		😊	
30.	😊	mm ((nyökkää))	😊	naurua	😊		😊	
31.	😊	kyllä	😊		😊		😊	
32.	😊		😊		😊	😊	😊	
33.	😊		😊	ja et niinkun	😊		😊	
34.	😊		😊		😊		😊	ei saa
35.	😊		😊		😊	😊	😊	rupee
36.	😊		😊		😊		😊	naurattaa
37.	😊	he he	😊	he he	😊	😊	😊	he he
38.	😊	he he	😊	he he	😊		😊	he he
39.	😊	he he	😊	he he	😊	😊	😊	he he
40.	😊	he he	😊	he he	😊		😊	he he

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodissa terapeutit käsittelevät subjektiiviseen, hypoteettiseen ja positiiviseen sävyyn huumorin käyttöä yhtenä asiakaspariskunnan voimavarana. Muutoskohta jakautuu vuorottelujäsennykseen ja kerrontajäsennykseen. Vuorottelujäsennyksen aikana terapeutit asennoituvat epävarmuutta, hyväksyntää ja positiivisuutta viestivällä tavalla huumoria kohtaan. A1 on vuorottelujäsennyksen ajan havainnoija eikä osoita näkyvää asennoitumista. A2 osallistumisaste vaihtelee kuulijan ja havainnoijan välillä. A2 ilmaisee vuorottelujäsennyksen aikana lyhyen affiliatiivisen responssin kerrontaa kohtaan hymyilemällä.

Kerrontasekvenssin alkaessa T2 asettuu esittäjäksi ja T1 puhutelluksi. Kerronnan aikana T2 ilmaisee positiivisen affektiivisen asennoitumisensa pariskunnan aiemmin terapiaistunnon aikana käymää keskinäistä vuorovaikutusta kohtaan. Kerrontasekvenssin loppupuolella T2 ilmaisee varmuutta viestivän tiedollisen asennon arvioimalla asiakaspariskunnan välisen huumorin olevan aitoa. A1:n osallistumisaste vaihtelee havainnoijasta kuulijaan. A2 on kerrontasekvenssin ajan havainnoija. T1 ja A2 ilmaisevat affiliatiivisuuttaan hymyilemällä kerronnan aikana ja nauramalla vastaanottosekvenssin aikana. T2 liittyy vastaanottosekvenssin aikana T1:n ja A2:n nauruun. A1 ilmaisee vastaanottosekvenssin lopussa hymyllä affiliatiivisen responssin, joka on osoitettu kuitenkin kerronnan sijaan A2:lle. A2 pyrkii vastaanottosekvenssin aikana kohtaamiseen terapeuttien kanssa kielellisesti ja A1:n kanssa katseella, mutta hänen kontakteihinsa ei vastata.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Vuorovaikutusepisodin alussa T1 arvioi metaforisesti naurun olevan hyvää lääkettä (1–4). Puhuteltu T2 osoittaa affiliatiivisen responsin T1:n ottamaan asentoon hymyilemällä (3). T2 vastaa T1:n esittämään arvioon myönteisellä minimipalautteella (5). A2 osoittaa responsin T1:n ilmaisemaan metaforaan nostamalla katseensa lattiasta kohti T1 ja hymyilemällä (5). T1 jatkaa esittämäänsä arviota naurusta hyvänä lääkkeenä (6–7). T2 tukee kerronnan jatkumista minimipalautteella (8), minkä jälkeen T1 täydentää arvionsa naurusta hyvänä lääkkeenä, jota voi olla vaikea purkittaa (9). T1 vahvistaa affektiivista asentoaan kertomaansa hymyilemällä (9). Puhuteltu hymyilee ennen esittäjää eli puhuteltu T2 säätelee affiliatiivisella responsillaan esittäjän T1 affektiivista asennoitumista. A1 seuraa koko vuorottelusekvenssin ajan katseellaan T1:tä, mutta ei osoita näkyviä responsseja (1–9).

Kerronnan orientaatioissa T2 liittyy kerrontansa T1:n esittämään arvioon siitä, että nauru on hyvää lääkettä (10–17). Orientaatioon sisältyy myös perustelu siitä, miksi T2 haluaa kertoa sen kyseisellä hetkellä: hän ilmaisee, ettei hänellä ole ollut aiemmin sopivia sanoja asian kertomiseen (16–17). A2 alkaa hymyillä jo kerronnan orientaatioissa (10–13), mikä viestii siitä, että hän ennakoii myönteistä kuultavaa. Ennakointi on ymmärrettävää ensinnäkin siitä syystä, että kerrontasekvenssiä edeltävä vuorottelusekvenssi on ollut sisällöltään positiivinen. Toiseksi ennakointi on myös ymmärrettävää, koska sekä T1 että T2 hymyilevät orientaation aikana. Molemmat asiakkaat seuraavat katseellaan esittäjää orientaation aikana (10–16). Orientaation päätöskohdassa A1 kääntää katseensa lattiaan (17).

T2 lopettaa hymyilyn siirtyessään orientaatiosta arvioon (14). T1 mukauttaa oman asentonsa T2:n muuttuneeseen asentoon lopettamalla hymyilyn (18). Arvion alussa A2 lopettaa terapeuttien tavoin hymyilyn hetkeksi (15–18). Arviossa T2 ilmaisee viehättyneensä siitä, miten asiakaspariskunnan vuorovaikutuksesta välittyy aito ilo ja nauru (18–30). A2 osoittaa hymyllään affiliatiivisuutta, kun T2 ilmaisee pitäneensä viehättävänä asiakaspariskunnan vuorovaikutusta (19–20). T1 ilmaisee affiliatiivisuutta kerrontaa kohtaan nyökkäämällä arvion aikana (24). A1 nostaa katseensa hetkeksi kohti T2 välittömästi sen jälkeen, kun T2 on maininnut pariskunnan nimet (26). T1 vahvistaa affiliatiivisen asennoitumisensa kerrontasekvenssin lopussa nyökkäämällä ja minimipalautteella (30–31).

Kerronnasta siirrytään vastaanottosekvenssiin, kun T2:n kerrontaan tulee tauko (30). T1 pyrkii nyökkäämällä ja minimipalautteella kutsumaan kerrontaan jatkoa (30–31). T1, T2 ja A2 alkavat hymyillä (32). A2 pyrkii kohtaamiseen A1:n kanssa kääntämällä hetkeksi katseensa A1 kohti. A1 ei kuitenkaan vastaa kohtaamiskutsuun (32). T2 yrittää jatkaa kerrontaa siinä kuitenkaan onnistumatta

(33). A2 pyrkii osallistumaan puheellaan keskusteluun, minkä jälkeen A2 alkaa nauraa (36), johon terapeutit välittömästi liittyvät. Huomionarvoista on se, että terapeutit pyrkivät edelleen pitämään reflektiivisen vuorovaikutusprosessin rakennetta yllä katsomalla toisiaan. Edes asiakkaan puhe ja nauru eivät saa terapeutteja kääntymään asiakkaita kohti. A1 liittyy kumppaninsa affiliatiiviseen asentoon hymyllä (38).

3.2. ”Joku kohta siitä limpusta sulautu takaisin paikalleen”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	☑	☹		☑	☹	tää oli hyvä		☹		☑	☹	
2.	☑	☹		☑	☹	esimerkki siitä		☹		☑	☹	
3.	☑	☹		☑	☹	kun niinkun	☑	☹			☹	
4.	☑	☹		☑	☹	Liisa puhui siitä	☑	☹			☹	
5.	☑	☹		☑	☹	mielen viiltelystä	☑	☹		☑	☹	
6.	☑	☹		☑	☹	ja siitä että	☑	☹		☑	☹	
7.	☑	☹		☑	☹	miten pitää	☑	☹		☑	☹	
8.	☑	☹		☑	☹	tietyt asiat	☑	☹		☑	☹	
9.	☑	☹		☑	☹	pilkkoa	☑	☹		☑	☹	
10.	☑	☹	mm	☑	☹	viipaleiksi		☹		☑	☹	
11.	☑	☹		☑	☹	niinku tuntuu	☑	☹		☑	☹	
12.	☑	☹		☑	☹	että nyt niinku	☑	☹		☑	☹	
13.	☑	☹		☑	☹	joku (.)	☑	☹		☑	☹	
14.	☑	☹		☑	☹	joku kohta siitä		☹		☑	☹	
15.	☑	☹		☑	☹	limpusta		☹		☑	☹	
16.	☑	☹		☑	☹	ni se niinku		☹		☑	☹	
17.	☑	☹		☑	☹	sulautu takasin		☹		☑	☹	
18.	☑	☹	((nyökkäys))	☑	☹	paikalleen		☹		☑	☹	
19.	☑	☹	mm	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
20.	☑	☹		☑	☹	mulle tuli	☑	☹		☑	☹	
21.	☑	☹		☑	☹	semmonen	☑	☹		☑	☹	
22.	☑	☹	joo	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
23.	☑	☹		☑	☹	semmonen ajatus	☑	☹		☑	☹	

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävässä reflektiossa terapeutit keskustelevat siitä, miten naisiasiakas on muodostanut hyväksyvämpää suhdetta menneisyyteensä. Muutoskohta jakautuu kerronta- ja vastaanottosekvenssiin. Kerrontasekvenssin aikana T2 esittää subjektiivisen ja positiivisen arvionsa terapiaistunnon aikana tapahtuneesta muutoksesta asiakkaan tilassa. T2 kierrättää puheessaan asiakkaan aiemmin käyttämää metaforaa. T1 ja T2 vaihtelevat esittäjänä ja puhuteltuna. Asiakkaat

ovat havainnoijia ennen vastaanottosekvenssiä. Vastaanottosekvenssiin sisältyy näkyviä affiliatiivisia responsseja kaikilta vastaanottajilta. Vastaanottosekvenssin aikana asiakkaiden välillä on kohtaaminen.

Vuorovaikutusepisodin kulku

T2 tarjoutuu esittäjäksi sanomalla ”tää on hyvä esimerkki siitä kun niinkun” (1–3). T2:n ilmaus on muodoltaan sellainen, että hänen odotetaan jatkavaan vuoroaan. T2 orientoi vastaanottajat kerrottavaan asiaan viittaamalla Liisan aiemmin keskustelussa ilmaisemaan metaforaan mielen viiltelystä ja asioiden pilkkomisesta viipaleiksi (4–10). Sekä T1 että asiakkaat katsovat orientaation aikana esittäjään. T1 osoittaa minimipalautteella seuraavansa kerrontaa (10).

T2 arvioi metaforiseen sävyyn arvion, että joku kohta Liisan puhumasta viipaloituneesta limpusta on sulautunut takaisin paikalleen (11–18). A1 katsoo arvion alun esittäjään (11–13), mutta kääntää katseensa sen jälkeen lattiaan (14–18). T1 ilmaisee arvion aikana affiliatiivisen responsin hymyilemällä T2:lle (14–18). T1:n hymy seuraa sekventiaalisesti kohtaa, jossa T2 hetken aikaa hakee sanojaan (13). T1:n hymyllään osoittama affiliaatiivinen responsi auttaa T2:ta jatkamaan arviota eteenpäin. Välittömästi T1:n hymyn jälkeen T2 mukauttaa affektiivista asentoaan T1:n affektiiviseen asentoon jatkamalla kerrontaa hymyillen (15). A2 osoittaa ennakoivan affiliatiivisen responsin ennen kerronnan huippukohtaa hymyilemällä (15).

Kerronnan huippukohdassa T1 osoittaa affiliatiivisuutta nyökkäämällä ja minimipalautteella (18–19). T1 lopettaa hymyilemisen kerronnan huippukohtaan, vaikka T2 hymyilee myös vastaanottosekvenssin ajan (19–23). Kerronnan huippukohdassa A2 kääntää katseensa kohti A1 ja hymyilee leveästi (19–20). A1 kääntää katseensa kohti A2:ta (19). A1:n hymy tulee vasta sen jälkeen, kun hän on saavuttanut katsekontaktin A2:n kanssa (20). A1 lopettaa hymyilemisen välittömästi, kun kohtaaminen A2:n kanssa päättyy (22). T2 osoittaa yhteenvedollaan ”mulle tuli semmonen semmonen ajatus” kerronnan lopun (20–23).

3.3. ”Oma yksikkö”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.		☺	joo mutt	■	☺		■	☺			☺	
2.		☺	mä nyt kun mä	■	☺		■	☺			☺	
3.		☺	mietin sitä vielä	■	☺		■	☺			☺	
4.		☺	tossa tossa ku	■	☺		■	☺			☺	
5.		☺	lähettii	■	☺		■	☺			☺	
6.		☺	sitä e-	■	☺		■	☺		■	☺	

7.	☹️	puhumaan siitä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
8.	☹️	Kreikan	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
9.	☹️	matkasta	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
10.	☹️	että	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
11.	☹️		🔴	☹️	joo (.)	🔴	☹️	🔴	☹️
12.	☹️	.hh että mitä siellä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
13.	☹️	oli tapahtunu	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
14.	☹️	ja mitä siinä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
15.	☹️	oli erilaista ja	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
16.	☹️	jotenki mulle tuli	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
17.	☹️	vaan sellanen olo	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
18.	☹️	että ikään kuin	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
19.	☹️	olisko tässä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
20.	☹️	↑tapahtunu	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
21.	☹️	sellasta	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
22.	☹️	että (.)	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
23.	☹️	et Laura ja Henrik	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
24.	☹️	on niinku:: (.) öö sitä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
25.	☹️	omaa yksikköään	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
26.	☹️	niinku tiivistäneet	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
27.	☹️		🔴	☹️	((nyökkäys))	🔴	☹️	🔴	☹️
28.	☹️	ja niitä	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
29.	☹️	niinku rajoja	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
30.	☹️	niinku selkiyttäneet	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
31.	☹️	suhteessa muihin	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
32.	☹️		🔴	☹️	kyllä	🔴	☹️	🔴	☹️
33.	☹️	ja ottaneet	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
34.	☹️	semmosta	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
35.	☹️	oikeutta niinku	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
36.	☹️	siihen	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
37.	☹️	omaan	🔴	☹️	((nyökkäilee))	🔴	☹️	🔴	☹️
38.	☹️	yhteiseen	🔴	☹️	((nyökkäilee))	🔴	☹️	🔴	☹️
39.	☹️	onneen	🔴	☹️	((nyökkäilee))	🔴	☹️	🔴	☹️
40.	☹️	ja	🔴	☹️	((nyökkäilee))	🔴	☹️	🔴	☹️
41.	☹️		🔴	☹️	mm mm	🔴	☹️	🔴	☹️
42.	☹️	siihen	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
43.	☹️	että (.) että	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
44.	☹️	tuota	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
45.	☹️	jotain	🔴	☹️		🔴	☹️	🔴	☹️
46.	☹️	niinku	🔴	☹️		🟢	☹️	🔴	☹️
47.	☹️	sellasta	🔴	☹️		🟢	☹️	🔴	☹️
48.	☹️		🔴	☹️	joo joo	🔴	☹️	🔴	☹️

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia on edeltänyt terapeuttien keskinäinen pohdinta asiakkaita ympäröivistä ihmissuhteista, jotka ovat vaikuttaneet parin keskinäiseen suhteeseen. Vuorovaikutusepisodissa käsitellään asiakkaiden suhteen kehitystä. Vuorovaikutusepisodi jakautuu kerronta- ja

vastaanottosekvenssiin. Kerrontasekvenssin aikana T1 arvioi asiakkaiden suhteen kehitystä subjektiiviseen, positiiviseen ja metaforiseen sävyyn. Vastaanottosekvenssin aikana T2 ilmaisee affiliatiivisuutta suullisesti ja A1 hymyilemällä. T1 on koko vuorovaikutusepisodin ajan esittäjänä ja T2 puhuteltuna. Asiakkaat ovat kerrontasekvenssin aikana havainnoijia. Vastaanottosekvenssin aikana asiakkaat ottavat kontaktia toisiinsa katseella. Asiakkaiden välistä kohtaamista ei kuitenkaan tapahdu, koska asiakkaiden katseen kääntäminen tapahtuu eriaikaisesti.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Vuorovaikutusepisodin alussa T1 tarjoutuu jatkamaan esittäjänä ilmaisemalla, että hänellä on vielä sanottavaa (1–3). Orientaation aikana T1 liittyy kerrontansa aiemmin keskustelun aiheena olleeseen asiakaspariskunnan lomamatkaan (4–15). Kerronnassa tulee hetken tauko, jonka aikana T1 hakee sanojaan (10–12). Katkoksen aikana T2 tukee kerronnan jatkumista minimipalautteella (11). A1 ilmaisee hymyllä affiliatiivisen responsin heti sen jälkeen, kun T1 on maininnut lomamatkan (10–11), mikä viittaa siihen, että pariskunnan lomamatka on kerronnan aiheena mieleinen. Esittäjänä oleva T1 ei seuraa katseellaan puhuteltua T2 orientaation aikana (4–15).

T1 aloittaa arvion, jonka aikana hän esittää metaforiseen sävyyn subjektiivisen ja hypoteettisen näkemyksensä pariskunnan suhteen kehityksestä (16–39). T1 mainitsee molemmat asiakkaat nimeltä (23) ja käyttää asiakaspariskunnan suhteesta ilmausta ”oma yksikkö” (25). T1 jatkaa arviota ilmaisemalla, että yksikkö on tiivistynyt ja sen rajat ovat selkiytyneet (26–31). T2 ilmaisee affiliatiivisuutta nyökkäämällä (27) ja minimipalautteella (32). A1 ilmaisee affiliatiivisuutta hymyilemällä (28–29). T1 ilmaisee arvion lopussa, että hänen mielestään asiakaspariskunta on ottanut oikeutta yhteiseen onneen (35–39). T1 nostaa katseensa kohti puhuteltua arvion lopulla (35), minkä jälkeen T2 osoittaa affiliatiivisuuttaan nyökkäilemällä useita kertoja ja minimipalautteella (37–41).

T1 vahvistaa positiivista affektiivista asentoaan kertomaansa vastaanottosekvenssin alussa hymyilemällä (40). T1 säilyttää positiivisen affektiivisen asennon koko vastaanottosekvenssin ajan (40–48). T1 ilmaisee vastaanottosekvenssin aikana kerronnan päättyneen vetämällä yhteen kertomansa (42–47). Vastaanottosekvenssin aikana A1 osoittaa affiliatiivisen responsin hymyilemällä (42–48). A2 reagoi T2:n kerrontaa kohtaan osoittamaan minimipalautteeseen (41) kohdistamalla katseensa kohti T2 (40–43), minkä jälkeen A2 merkkää A1:lle kuunnelleensa kerrontaa kääntämällä vastaanottosekvenssin aikana katseensa kohti A2 (44–45). A1 vastaa kääntämällä välittömästi tämän jälkeen oman katseensa kohti A2 (46–47).

3.4. ”Voi että mä sitten tykkään”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	☑	☹		☑	☹	tää		☹			☹	
2.	☑	☹		☑	☹	oli jännä		☹			☹	
3.	☑	☹		☑	☹	ku (.) mun pitää	☑	☹		☑	☹	
4.	☑	☹		☑	☹	kyllä sanoo tää	☑	☹		☑	☹	
5.	☑	☹		☑	☹	tunne mikä mul	☑	☹		☑	☹	
6.	☑	☹		☑	☹	on tässä tullu	☑	☹		☑	☹	
7.	☑	☹	mm	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
8.	☑	☹		☑	☹	(.) et tuota	☑	☹		☑	☹	
9.	☑	☹			☹	se on (.)	☑	☹		☑	☹	
10.	☑	☹			☹	mul on tullu	☑	☹		☑	☹	
11.	☑	☹			☹	semmonen tunne	☑	☹		☑	☹	
12.	☑	☹			☹	että .hh että	☑	☹		☑	☹	
13.	☑	☹			☹	tuota voi	☑	☹		☑	☹	
14.	☑	☹		☑	☹	että	☑	☹		☑	☹	
15.	☑	☹		☑	☹	mä sitten tykkään	☑	☹		☑	☹	
16.	☑	☹		☑	☹	Henrikistä ja Laurasta	☑	☹		☑	☹	
17.	☑	☹		☑	☹	ja tuota		☹		☑	☹	
18.	☑	☹		☑	☹	se oli	☑	☹		☑	☹	
19.	☑	☺	he he	☑	☹	just tää et	☑	☹		☑	☹	
20.	☑	☺	he he	☑	☹	tuota ne ei		☹		☑	☹	
21.	☑	☺		☑	☹	tyydy		☹		☑	☹	
22.	☑	☺		☑	☹	keskivertoon		☹		☑	☹	
23.	☑	☺		☑	☹	vaan että ne	☑	☹	hi hi	☑	☹	
24.	☑	☺		☑	☹	niinku <u>todella</u>	☑	☹		☑	☹	
25.	☑	☺		☑	☹	niinku	☑	☹		☑	☹	
26.	☑	☺		☑	☹	käy	☑	☹		☑	☹	
27.	☑	☺	joo	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
28.	☑	☹		☑	☹	kaikki	☑	☹		☑	☹	
29.	☑	☹		☑	☹	tämmöset	☑	☹		☑	☹	
30.	☑	☹		☑	☹	asiat läpi	☑	☹		☑	☹	
31.	☑	☹		☑	☹	ja (.) tuota	☑	☹		☑	☹	
32.	☑	☹		☑	☹	tuli niinku	☑	☹	((nyökkäilee))	☑	☹	
33.	☑	☹		☑	☹	((nyökkäys))	☑	☹		☑	☹	
34.	☑	☹		☑	☹	.hhh semmonen	☑	☹		☑	☹	
35.	☑	☹		☑	☹	vaatimus elämälle	☑	☹		☑	☹	
36.	☑	☹		☑	☹	että miksi	☑	☹		☑	☹	
37.	☑	☹		☑	☹	sitä tyytyä sitten	☑	☹		☑	☹	
38.	☑	☹		☑	☹	semmoseen niin	☑	☹		☑	☹	
39.	☑	☹	↑mm	☑	☹		☑	☹	((nyökkäilee))	☑	☹	
40.	☑	☹	niin (1)	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
41.	☑	☹	.hhh	☑	☹		☑	☹		☑	☹	
42.	☑	☹		☑	☹	arki	☑	☹		☑	☹	
43.	☑	☹		☑	☹	päiväiseen	☑	☹		☑	☹	
44.	☑	☹		☑	☹	juttuun	☑	☹		☑	☹	

45.			niin								kivasti
46.											sanottu
47.									kiitos he he		
48.						mm					
49.											

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodissa käsitellään parisuhteen voimavaroja. Vuorovaikutusepisodi jakautuu kerronta- ja vastaanottosekvenssiin. Kerrontasekvenssin aikana T2 ilmaisee subjektiivisen, positiivisen ja moraalisen arvionsa pariskunnasta. T2:n vuorovaikutusepisodissa esittämä arvio pariskunnasta perustuu vuorovaikutusepisodia edeltävään keskusteluun, jossa A2 totesi, etteivät he pariskuntana tyydy keskivertoon. T2 on esittäjänä koko vuorovaikutusepisodin ajan. T2 osoittaa katseellaan puhutelluiksi kaikki vuorovaikutuksen osapuolet. Kaikki vastaanottajat osoittavat affiliatiivisia responsseja sekä kerronta- että vastaanottosekvenssin aikana.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Vuorovaikutusepisodin alussa T2 tarjoutuu esittäjäksi ilmaisemalla, että hänen on kerrottava tunteesta, joka hänelle on terapiaistunnon aikana tullut (1–9). Vastoin reflektiivisen prosessin yleistä käytäntöä T2:n katse on orientaation alussa kohdistettu asiakkaaseen (1–4). A1 ennakoi hymyllä positiivista kerronnallista sisältöä (3). T1 osoittaa affiliatiivisuuttaan kerrontaa kohtaan välittömästi orientaation alettua hymyilemällä (3). T2 kohdistaa katseensa kohti T1 (5–7) ja vastaa kerrontatarjoukseen myöntävästi minimipalautteella (7). minkä jälkeen katseella ei ole selkeää kohdetta (8–9). Molemmat asiakkaat kohdistavat orientaation aikana katseensa T2 (3–9).

Arvion alussa T2 ilmaisee pitävänsä asiakaspariskunnasta (10–16), minkä jokainen vastaanottaja merkkää kerronnan huippukohtaksi osoittamalla affiliatiivisia responsseja hymyilemällä (17–20). T1 viestii affiliatiivisuuttaan hymyn lisäksi naurulla (19–20). T2 täydentää arviotaan moraalisella asennoitumisella tarkentamalla, miksi hän pitää pariskunnasta (17–44). Ilmaisullaan T2 määrittelee pariskunnan oikealla tavalla poikkeavaksi. T2 vahvistaa positiivista asentoaan hymyilemällä (17–19) ja painottamalla intesifioijaa ”todella” (24). Arvion aikana T2:n katseen kohteena vuorottelevat T1 ja asiakkaat. T1 tukee arvion jatkumista minimipalauttein (27, 29–31).

Kerronnan toinen huippukohta sijoittuu arvion ja vastaanottosekvenssin taitekohtaan (32–44). A1 osoittaa affiliatiivisen responssin nyökkäilemällä (39). T2 päättää kerrontansa vastaanottosekvenssin aikana (42–44). T1 muotoilee hymyillen ja positiivisella äänensävyllä lyhyen

affiliatiivisen minimipalautteen ”niin” (45). A2 ilmaisee kielellisesti pitäneensä siitä mitä T2 sanoi (45–46). A1 antaa affiliatiivisen palautteen kielellisesti kiittämällä (47).

3.5. ”Ymmärrystä”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	■	☹	°joo° (1) .hh	■	☹			☹			☹	
2.		☹	ja sit	■	☹			☹		■	☹	
3.		☹	siit nousee	■	☹		■	☹		■	☹	
4.		☹	hyvin se	■	☹		■	☹		■	☹	
5.		☹	kysymys	■	☹		■	☹		■	☹	
6.		☹	jotenki vähä et	■	☹		■	☹		■	☹	
7.		☹	näin	■	☹	mm		☹		■	☹	
8.		☹	työskennellen	■	☹			☹		■	☹	
9.		☹	niinku tavallaa	■	☹		■	☹		■	☹	
10.		☹	et voidaa	■	☹	mm	■	☹		■	☹	
11.		☹	(.) niinku kuulla	■	☹			☹		■	☹	
12.		☹	kumpaanki ja	■	☹			☹		■	☹	
13.		☹	jotenki et (.)	■	☹		■	☹		■	☹	
14.		☹	et	■	☹	mm		☹		■	☹	
15.		☹	niinku kumpiki voi	■	☹		■	☹		■	☹	
16.		☹	niinku (.)	■	☹			☹		■	☹	
17.		☹	tavallaa tunnistaa	■	☹			☹		■	☹	
18.		☹	:et ahaa	■	☹			☹		■	☹	
19.	■	☹	et tuo	■	☹			☹		■	☹	
20.	■	☹	käyttäytyy (.)	■	☹		■	☹		■	☹	
21.	■	☹	tuolla tavalla	■	☹	mm	■	☹		■	☹	
22.	■	☹	koska	■	☹	mm		☹		■	☹	
23.	■	☹	et siihe	■	☹			☹		■	☹	
24.	■	☹	o joku	■	☹			☹		■	☹	
25.	■	☹	syy=	■	☹	=joo		☹		■	☹	
26.	■	☹	tai se on	■	☹			☹		■	☹	
27.	■	☹	jotenki	■	☹			☹		■	☹	
28.	■	☹	mielekästä	■	☹			☹		■	☹	
29.		☹	ja (.) se voi	■	☹	joo		☹		■	☹	
30.		☹	lisätä	■	☹			☹		■	☹	
31.		☹	parhaimmillaan	■	☹			☹		■	☹	
32.		☹	semmosta	■	☹			☹		■	☹	
33.		☹	ymmärrystä että	■	☹		■	☹		■	☹	
34.		☹	.hhh	■	☹	mm		☹		■	☹	
35.		☹	mut et	■	☹			☹		■	☹	
36.	■	☹	Ullan kohdalla	■	☹			☹		■	☹	
37.	■	☹	tuli sellane	■	☹		■	☹		■	☹	
38.	■	☹	mieleen	■	☹		■	☹		■	☹	
39.	■	☹	tavallaa että	■	☹		■	☹		■	☹	
40.		☹	et ((maiskautus))	■	☹		■	☹		■	☹	
41.	■	☹	tavallaan et	■	☹		■	☹		■	☹	

42.	■	☹	onkse	■	☹		■	☹		■	☹	
43.	■	☹	riittääkö se	■	☹		■	☹		■	☹	
44.	■	☹	tai onkse	■	☹		■	☹		■	☹	
45.	■	☹	riittävän intensiivistä	■	☹	mm	■	☹		■	☹	

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävässä reflektiivisessä keskustelussa terapeutit ovat vaihtaneet ajatuksiaan siitä, kuinka molempien asiakkaiden elämässä on ollut haavoittavia tekijöitä, mikä tuo mukanaan tarpeen hakea ymmärrystä niin itseä kuin toista kohtaan. Vuorovaikutusepisodissa terapeutti pohtii terapiatyöskentelyn mahdollisuuksia, mutta myös rajoituksia.

Vuorovaikutusepisodi jakautuu kerronta- ja vastaanottosekvenssiin Kerrontasekvenssin aikana terapeutti arvioi terapiaprosessin kehitystä, toimivuutta ja riittävyttä. Terapeutin käyttämät ilmaukset ovat passiivissa, minkä seurauksena se, kuka asennoituu, ei tule kerronnassa ilmi. Aluksi terapeutti puhuu terapiatyöskentelytavasta parisuhteen kannalta, mutta kerronnan lopussa terapeutti pohtii työskentelytapaa myös naisasiakkaan näkökulmasta.

T1 on koko vuorovaikutusepisodin ajan esittäjänä ja T2 puhuteltuna. Kerrontasekvenssin aikana A1:n osallistumisaste vaihtelee havainnoijan ja kuulijan välillä. A2 on kerrontasekvenssin ajan havainnoija. T2 tukee kerronnan etenemistä minimipalauttein. Asiakkaat eivät osoita vuorovaikutusepisodin aikana responsseja kerrontaa kohtaan kerrontasekvenssin aikana. Asiakkaiden osallistumisaste muuttuu vastaanottosekvenssissä, kun A2 hakee katsekontaktia A1:n kanssa. A1 vastaa katseeseen, jolloin kontakti etenee kohtaamiseksi.

Vuorovaikutusepisodin kulku

T1 aloittaa kerrontasekvenssin orientaatiolla (1–6), jossa hän kytkee kerronnan edeltävään T2:n kertomukseen ilmauksella ”joo ja sit siit nousee hyvin se kysymys”. Orientaation alussa T1 merkitsee katseellaan puhutellun (1). T1 ei kuitenkaan tarkista katseellaan orientaation aikana, seuraako puhuteltu kerrontaa (1–6). T1 aloittaa arvion, jossa hän ilmaisee passiivissa, kuinka terapiassa työskennellessä molemmat parisuhteen osapuolet voisivat tulla kuulluiksi, oppia tunnistamaan toistensa käyttäytymistä ja löytää syitä toistensa käyttäytymiselle, mikä voi lisätä pariskunnan välistä ymmärrystä (7–33). T1 tarkistaa arvion aikana katseen avulla, seuraako T2 kerrontaa (19–28). T2 tukee T1:n esittämää arviota minimipalauttein (7, 10, 14, 21–22, 25, 29, 34). Kerrontasekvenssin aikana A1:n osallistumisaste vaihtelee havainnoijan ja kuulijan välillä. A2 on havainnoijana koko kerrontasekvenssin ajan.

Vastaanottajat käsittelevät T1:n esittämää arviota kerronnan huippukohtana, joka käynnistää vastaanottosekvenssin (34–42). T2 reagoi arvioon minimipalautteella (34) ja A1 kohdistamalla katseensa A2 (35). T1 jatkaa passiivissa ilmaistua arviota vastaanottosekvenssin aikana pohtimalla epäröiden, onko jaettu ymmärrys riittävää ja tarpeeksi intensiivistä naisasiakkaan kohdalla (35–45). Epäröivällä ilmaisulla T1 tuottaa kerrontaan arkaluonteisuutta (ks. Suoninen, 2010). T2 vastaa välittömällä minimipalautteella (45). A2 kääntää katseensa kohti A1 (35–36). T1 mainitsee naisasiakkaan nimeltä, minkä jälkeen asiakkaat kohtaavat, kun A1 vastaa A2:n katseeseen (37–39). A1 poistuu kohtaamisesta ensin (40). A2 pitää katseensa A1:ssä vielä kohtaamisen jälkeen (40–42).

3.6. ”Kuin tuuliviiri”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	■	☹			☹	yks asia tekee mieli		☹			☹	
2.	■	☹			☹	nostaa esille et	■	☹			☹	
3.	■	☹			☹	jotenki mä unohdan		☹			☹	
4.	■	☹			☹	sen jos mä		☹			☹	
5.	■	☹			☹	en sano sitä	■	☹			☹	
6.	■	☹			☹	ääneen	■	☹			☹	
7.	■	☹	mm		☹		■	☹			☹	
8.	■	☹			☹	niin tota		☹			☹	
9.	■	☹			☹	.hh tossa on	■	☹			☹	
10.	■	☹			☹	jotenkin kun	■	☹			☹	
11.	■	☹			☹	(.) kuunnellu	■	☹			☹	
12.	■	☹			☹	Satua ja sitä	■	☹			☹	
13.	■	☹			☹	että tavallaan	■	☹			☹	
14.		☹			☹	niinkun		☹			☹	
15.		☹			☹	(.) ↑oikeestaan	■	☹			☹	
16.	■	☹			☹	tässäkin nähny sen	■	☹			☹	
17.	■	☹			☹	miten Satu	■	☹			☹	
18.	■	☹			☹	elää niinkun	■	☹			☹	
19.	■	☹			☹	niitä	■	☹			☹	
20.	■	☹			☺	tunteita ((heiluttaa käsiä))	■	☹			☹	
21.	■	☹	joo		☹		■	☹			☹	
22.	■	☹			☹	aika aika voimakkaasti		☺			☹	
23.	■	☹			☹	ja sitten toi Jarin	■	☹	((pyyhkii silmiään paperiin))		☹	
24.	■	☹			☹	havainto siitä et	■	☹			☹	
25.	■	☹			☹	kun hän sanoi	■	☹			☹	
26.	■	☹			☹	että Sadusta on	■	☹			☹	

27.		☹		☹	tullu		☹		☹	
28.		☹		☹	niinku		☹		☹	
29.		☹		☹	tuuliviiri		☹		☹	
30.		☹	joo	☹			☹		☹	
31.		☹		☹	enemmän		☹		☹	
32.		☹		☹	että et näkee sen		☹		☹	
33.		☹		☹	miten ne		☹		☹	
34.		☹		☹	tunteet vaihtuu=mut		☹		☹	
35.		☹		☹	mua jotenki		☹		☹	
36.		☹		☹	kosketti se		☹		☹	
37.		☹		☹	kun että ne on että		☹		☹	
38.		☹		☹	(.) että .hhh tietyllä		☹		☹	
39.		☹		☹	tavalla se tuntu		☹	((pyyhkii silmiään paperiin))	☹	
40.		☹		☹	jotenki kauheen		☹		☹	
41.		☹		☹	ymmärrettävältä		☹		☹	
42.		☹	aijaa	☹	(-)		☹		☹	
43.		☹		☹	Satu kuvaa niinku		☹		☹	
44.		☹		☹	elämänvaihetta ((heiluttaa käsiä))		☹		☹	
45.		☹		☹	joka on ollu		☹		☹	
46.		☹		☹	parasta ja pahinta		☹		☹	
47.		☹	joo	☹			☹		☹	
48.		☹		☹	niin onko ihme		☹		☹	
49.		☹		☹	e(h)ttä o(h)n t(h)u-		☹		☹	
50.		☹	tuuliviiri	☹			☹		☹	

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävässä reflektiivisessä keskustelussa terapeutit ovat pohtineet pariskunnan kohtaamia suuria elämänmuutoksia ja miten elämänmuutokset ovat toisaalta olleet parin elämää rikastuttavia, mutta samaan aikaan tuoneet mukanaan haasteita ja suurta vastuuta. Vuorovaikutusepisodi koostuu yhdestä kerrontasekvenssistä, jossa T2 jatkaa vuorovaikutusepisodia edeltäneen teeman pohtimista subjektiiviseen ja positiiviseen sävyyn. T2 ei käytä arviossaan hypoteettista sävyä, vaan hänen tiedollinen asennoituminen on varmuutta viestivää. T2 viittaa sanattomaan viestintään kuvatessaan naisasiakkaan terapiaistunnon aikaista tunneilmaisua: ”oikeestaan tässäkin on nähnyt sen, miten Satu elää niinkun niitä tunteita aika aika voimakkaasti”. T2 kierrättää puheessaan miesasiakkaan aikaisemmin käyttämää tuuliviiri-metaforaa.

T2 on koko vuorovaikutusepisodin ajan esittäjä ja T1 puhuteltu. A1 on vuorovaikutusepisodissa havainnoija ja A2 kuulija. Vuorovaikutusepisodissa asiakkaat ilmaisevat hymyllään affiliatiivisen asennoitumisensa kerrontaa kohtaan jo kerrontasekvenssin aikana. Rajasimme vastaanottosekvenssin vuorovaikutusepisodin litteraatin ulkopuolelle, teknisistä syistä.

Vastaanottosekvenssin sisällyttäminen litteraattiin olisi tehnyt siitä tarpeettoman pitkän.

Vuorovaikutusepisodin jälkeisessä vastaanottosekvenssissä T1 ilmaisee kielellisesti affiliatiivisuuttaan T2:n esittämään arvioon.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Vuorovaikutusepisodin alussa T2 ilmaisee, että hänellä on tärkeä ajatus kerrottavana (1–6). T1 kutsuu minimipalautteella kerrontaan jatkoa (7). Orientaatiossa T2 ilmaisee, että tulossa oleva kerronta liittyy naisasiakkaan toimintaan (8–14). Arvion aikana T2 kuvailee havaintojaan naisasiakkaan tunneherkkyydestä (15–34). T2 viittaa naisasiakkaan nonverbaaliseen viestintään kuvaillessaan havaintojaan, kuinka voimakkaasti naisasiakas elää tunteita (16–20). T2 tukee kerrontaansa käden eleillä ja ilmaisee positiivisen affektiivisen asennon hymyllä (20). T1 vastaa arvioon minimipalautteella (21) ja A1 hymyllä (22). A1 ennakoi kerronnan positiivista huippukohtaa hymyilemällä (27–28). T2 jatkaa arviotaan viitaten naisasiakkaan tunneherkkyyteen käyttämällä miesasiakkaan ilmaisemaa metaforaa ”tuuliviiri”, jonka vastaanottajat käsittelevät kerronnan huippukohtana (29).

Asiakkaat osoittavat affiliatiivisuutta kerronnan huippukohdassa hymyilemällä (30–32). A2:n affektiivinen asento muuttuu merkittävästi kerronnan huippukohdassa. Ennen kerronnan huippukohtaa miesasiakkaan kasvoniilmeet ovat ilmentäneet surua (2–28), mutta kerronnan huippukohdassa asiakas alkaa hymyillä (29). T2 jatkaa arviotaan ilmaisemalla empatiaa ja ymmärrystä naisasiakasta kohtaan (35–50). T1 tukee kerrontaa minimipalautteilla (42, 47). Kerronnan toinen huippukohta on vuorovaikutusepisodin lopussa, jossa T2 on toistamassa tuuliviiri-metaforaa (48–50). T2 ei kuitenkaan ehdi sanoa sanaansa loppuun, koska T1 sanoo sen hänen puolestaan (50). Kerronnan toinen huippukohta käynnistää vastaanottosekvenssin, joka ei sisälly litteraattiin. Vastaanottosekvenssin aikana T1 arvioi kielellisesti T2:n esittämää arviota.

3.7. ”Tunnustusta”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.		☹		☹	☹	jotenkin (.)	☹	☹		☹	☹	
2.	☹	☹	((nyökkäilee))	☹	☹	toivoisin ((nyökkää))	☹	☹		☹	☹	
3.	☹	☹	((nyökkäilee))	☹	☹	että Tarja	☹	☹		☹	☹	
4.	☹	☹	((nyökkäilee))	☹	☹	voisi antaa	☹	☹		☹	☹	

5.		☹	((nyökkäilee))		☺	itselleen ((nyökkää))		☹				
6.		☹	((nyökkäilee))		☺	myös		☹				
7.		☹	((nyökkää)) mm		☺			☹				
8.		☹	((nyökkäilee))		☺	vähän		☹				
9.		☹	((nyökkäilee))		☺	tunnustusta ((nyökkää))		☹				
10.		☺	niin kyllä		☺			☹				
11.		☺			☺	mm		☹	((nyökkäilee))			
12.		☺	tunnustusta		☺			☹	((nyökkäilee))			
13.		☺			☺	mm		☹	((nyökkäilee))			
14.		☺	on		☺			☹	((nyökkäilee))			
15.		☺	varmaan		☺			☹	((nyökkäilee))			
16.		☺			☺	niin ((nyökkää))		☹	((nyökkäilee))			
17.		☺	just		☺			☹	((nyökkäilee))			
18.		☺	sopiva		☺			☹	((nyökkäilee))			
19.		☺	sana		☺			☹	((nyökkäilee))			
20.		☺			☺	mm ((nyökkää))		☹				
21.		☹	kyllä		☹			☹				
22.		☹			☹	mm		☹				((nyökkää))
23.		☹	⁰ kyllä ⁰		☺			☹				
24.		☹	(1) °mm°		☹			☹				
25.		☹			☹			☹				
26.		☹			☹			☹				

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävän reflektiivisen keskustelun aikana terapeutit ovat keskustelleet siitä, miten naisasiakkaalla on taipumusta pitää itseään epäonnistuneena puolisona ja äitinä.

Vuorovaikutusepisodissa pohditaan, voisiko naisasiakas asennoitua itseensä eri tavalla.

Vuorovaikutusepisodi rakentuu vuorottelujäsenyyksen mukaisesti vieruspariksi. Vieruspari alkaa T2:n esittämällä toiveella siitä, että naisasiakas voisi antaa itselleen hieman tunnustusta. Asiakkaat ovat etujäsenen aikana havainnoijia. T1 ilmaisee jälkijäsenen aikana suullisesti olevansa samaa mieltä T2:n kanssa. Jälkijäsenen aikana molemmat terapeuteista kääntävät katseensa kohti A2, jolloin A2:n osallistumisaste muuttuu havainnoijasta puhutelluksi. A1 osoittaa jälkijäsenen aikana affiliatiivisuutta nyökkäilemällä. Asennoitumisen kohteena olevan A2:n jälkijäsenen aikainen nyökkäys tulee etujäsenen nähden niin pitkällä viiveellä, että sitä voi pitää preferoimattomana vuorovaikutustoimintona.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Etujäsenen alussa T2 esittää toiveen siitä, että naisasiakas voisi antaa itselleen hieman tunnustusta. T2 vahvistaa affektiivista asentoaan hymyilemällä. T2 nyökkää ilmaustensa ”toivoisin”, ”itselleen” ja ”tunnustusta” jälkeen (2, 5, 9) painottaen puhutun tärkeyttä. T1 osoittaa affiliatiivisuutta etujäsenen aikana nyökyttelemällä (2–9). Esittäjä T2 ja puhuteltu T1 katsovat toisiaan lähes koko etujäsenen ajan. Molemmat asiakkaat ovat havainnoijia etujäsenen aikana.

T1 vastaa jälkijäsenessä affiliatiivisuutta viestivällä tavalla T2:n epäsuorasti A2:lle muotoilemaan pyyntöön (10). T1 jatkaa epäröiden, että tunnustusta on varmaan juuri oikea sana (12–19). T2 tukee T1:n esittämän jälkijäsenen jatkumista minimipalautteilla (11, 13, 16, 20, 22). Terapeutit kääntävät katseensa kohti A2, jolloin A2:n osallistumisaste muuttuu havainnoijasta puhutelluksi (11–17). Terapeutit hymyilevät katsoessaan A2:ta (12–17). A2 vastaa terapeuttien katseeseen (11–17), mutta jättää vastaamatta terapeuttien hymyyn. A1 osoittaa affiliatiivisuutta terapeuttien käymää keskustelua kohtaan nyökkäilemällä (11–19).

A2 nyökkää vasta T1:n esittämän ilmauksen ”kyllä” jälkeen (22), jolloin naisasiakkaan tuottama responsi pyyntöön tulee melko pitkällä viiveellä mikä viestii disaffiliatiivisuudesta. Nyökkäyksellään A2 osoittaa, ettei hän suoraan torju T2:n esittämää pyyntöä, mutta viivyttelyllä ja hymyyn vastaamatta jättämisellä naisasiakas ilmaisee, että vastauksen tuottaminen on asiakkaalle ongelmallista. Jälkijäsenen loppupuolella, naisasiakkaan tuottaman disaffiliatiivisen ilmaisun jälkeen terapeutit mukauttavat affektiivista asentoaan positiivisesta neutraaliksi lopettamalla hymyilyn (21–26). T2 kohdistaa katseensa naisasiakkaaseen (23–26). A2 ei vastaa T2:n katseeseen, vaan katse on kohdistettuna muualle (21–24). A1 kohdistaa myös katseensa A2:n välittömästi T2:n katseen jälkeen (24). A2 reagoi A1 katseeseen, kun A1 on jo ehtinyt kääntää katseensa pois (25).

3.8. ”Timo oli Karin puheessa”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	■	☺	joo	■	☺		■	☺		■	☺	
2.	■	☺	ja paljon	■	☺		■	☺		■	☺	
3.		☺	on tietysti	■	☺		■	☺		■	☺	
4.	■	☺	tapahtunutkin	■	☺		■	☺		■	☺	
5.	■	☺	tässä	■	☺		■	☺		■	☺	
6.	■	☺	kuulin	■	☺	((nyökkäilee))	■	☺		■	☺	
7.	■	☺	että Timo	■	☺		■	☺		■	☺	
8.	■	☺	oli aika	■	☺		■	☺		■	☺	
9.	■	☺	useassa	■	☺		■	☺			☺	

10.		☺	Karin		☺		☹		☺	
11.		☺			☺	mm ((nyökkäys))		☺		☺
12.		☺	puheessa mukana		☺			☺		☺
13.		☹			☺	kyllä vaan		☹		☺
14.		☹	°että siinä mielessä°		☺	((nyökkäilee))		☹		☺
15.		☹			☹	sil on		☹		☺
16.		☹			☹	ollut merkitystä		☹		☺
17.		☹	joo		☹	((nyökkäys))		☹		☺
18.		☹			☹	((nyökkäilee))		☹		☺
19.		☹			☹			☹	((nyökkäilee))	☹
20.		☹	((nyökkäys))		☹			☹		☹
21.		☹			☹	((nyökkäys))		☹		☹
22.		☹	((nyökkäys))		☹			☹		☹
23.		☹			☹	((nyökkäys))		☹		☹

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävässä reflektiivisessä keskustelussa on käsitelty pariskunnan parisuhteeseen liittyviä toiveita, sekä parisuhteen vuorovaikutuksen kehittymistä.

Vuorovaikutusepisodissa T1 ilmaisee havainneensa, että Kari on puhunut monta kertaa Timosta.

Timo on mielenterveysalan ammattilainen, jonka kanssa Kari on tehnyt aiemmin yhteistyötä.

Vuorovaikutusepisodi jakautuu kerronta- ja vastaanottosekvenssiin. Kerrontasekvenssin aikana

T1:n esittämä arvio on subjektiivinen ja positiivinen. T1 käyttää tekemästään arviosta ilmausta

”tässä kuulin”. T1 viittaa puheessaan erisnimellä sekä toiseen asiakkaaseen, että henkilöön, joka ei

ole fyysisesti paikalla. Hän muotoilee ilmauksensa siten, että henkilö, joka oli paikalla ”oli”

asiakkaan puheessa. Muotoilu on sävyiltään erilainen kuin jos se olisi ilmaistu ”hän puhui Timosta”.

Vastaanottajat osoittavat affiliiivisia responsseja sekä kerronta- että vastaanottosekvenssin aikana.

T1 on vuorovaikutusepisodissa esittäjä ja T2 puhuteltu. Asiakkaat ovat kerrontasekvenssin aikana

havainnoijia. Kerronnan huippukohdassa A2 pyrkii kohtaamiseen A1:n kanssa, siinä kuitenkin

onnistumatta. Vastaanottosekvenssin aikana asiakkaiden osallistumisasteet vaihtuvat havainnoijista kuulijoiksi.

Vuorovaikutusepisodin kulku

Vuorovaikutusepisodin alussa T1 orientoi vastaanottajia kerrontaan ilmaisemalla, että istunnon

aikana on tapahtunut paljon asioita (1–4). T2 osoittaa affiliiivisen responssin T1:ta kohtaan

hymyilemällä jo orientaation aikana (1–4). T1 esittää arvion, jonka mukaan Timo puhui paljon

Karista (6–12). T2 tukee arvion jatkumista nyökkäämällä (6) ja minimipalautteella (11). Arvion ollessa vielä kesken T1 mukauttaa oman affektiivisen asentonsa T2:n ottamaan positiiviseen asentoon hymyilemällä (7–12). A2 hymyilee ja kääntää katseensa kohti A1 arvion ollessa vielä kesken (10–11). A1 merkitsee kerronnan huippukohdan hymyilemällä, mutta ei vastaa A2:n katsekontaktiin (11–12). Vastaanottosekvenssin aikana T2 arvioi kerrontaa positiivisesti sanallisesti, nyökkäämällä ja hymyilemällä (11–23). Vuorovaikutusepisodi päättyy nyökkäilysekvenssiin, johon osallistuvat kaikki paitsi A2 (17–23).

3.9. ”Väkivaltakortti”

	K	I	T1.	K	I	T2.	K	I	A1.	K	I	A2.
1.	■	☺		■	☺	toinen asia		☺		■	☺	
2.	■	☺		■	☺	oli tärkeä		☺		■	☺	
3.	■	☺		■	☺	tää		☺		■	☺	
4.	■	☺			☺	että tätä		☺		■	☺	
5.	■	☺			☺			☺		■	☺	
6.	■	☺		■	☺	väkivaltakorttia ei		☺		■	☺	
7.	■	☺	mm	■	☺	sitten		☺		■	☺	
8.	■	☺		■	☺	vallankäytön välineenä		☺		■	☺	
9.	■	☺	((nyökkäilee))	■	☺	ole lähdetty koska se on		☺		■	☺	
10.	■	☺		■	☺	aika usein		☺		■	☺	
11.	■	☺		■	☺	kuulee sitä		☺		■	☺	
12.	■	☺	mm ((nyökkäilee))	■	☺			☺		■	☺	
13.	■	☺		■	☺	ja silloin (.) kun		☺		■	☺	
14.	■	☺		■	☺	ja se taas		☺		■	☺	
15.	■	☺			☺	osoittaa		☺		■	☺	
16.	■	☺			☺	sitä mun		☺		■	☺	
17.	■	☺			☺	mielestä enemmänkin		☺		■	☺	
18.	■	☺		■	☺	että siellä		☺		■	☺	
19.	■	☺		■	☺	ei oo sellasta		☺		■	☺	
20.	■	☺		■	☺	(.) vallan		☺		■	☺	
21.	■	☺	((nyökkäys))	■	☺	epätasa-arvoa		☺		■	☺	
22.	■	☺		■	☺	ja vaan		☺		■	☺	
23.	■	☺	joo	■	☺	he totesivatkin		☺		■	☺	
24.	■	☺		■	☺	et		☺		■	☺	
25.	■	☺		■	☺	se on		☺		■	☺	
26.	■	☺		■	☺	aika tasa-arvoista		☺		■	☺	
27.	■	☺	mm ((nyökkäilee))	■	☺	ja hyvää		☺		■	☺	
28.	■	☺		■	☺	sitä ei tarttee niin		☺		■	☺	
29.	■	☺	((nyökkäys))	■	☺	.hh		☺		■	☺	
30.	■	☺		■	☺	käyttää	■	☺		■	☺	
31.	■	☺	((nyökkäys)) niinpä	■	☺			☺		■	☺	
32.	■	☺		■	☺			☺		■	☺	

Tiivistelmä

Vuorovaikutusepisodia edeltävässä reflektiivisessä keskustelussa terapeutit ovat keskustelleet asiakkaiden vuorovaikutuksen ja parisuhteen kehityksestä. Vuorovaikutusepisodissa käsitellään parisuhteessa ilmennyttä väkivaltaa. Vuorovaikutusepisodi jakautuu kerronta- ja vastaanottosekvenssiin. Kerrontasekvenssin aikana T2 esittää positiivisen ja hyväksyvän arvionsa pariskunnan suhteen tilanteesta. T2 osoittaa moraalisen asennoitumisensa pariskuntaa kohtaan, ilmaisemalla, että usein väkivaltakorttia käytetään samanlaisissa tilanteissa. T2 puhuu passiivissa, subjektina ja asiakkaiden äänellä vuorovaikutusepisodin aikana. T1 ilmaisee affiliatiivisuutta minimipalautteella ja nyökkäilyllä kerronnan aikana. Vuorovaikutusepisodissa T2 on esittäjä ja T1 puhuteltu. Asiakkaat ovat kerrontasekvenssin ajan havainnoijia. Asiakkaiden välille muodostuu vastaanottosekvenssin aikana kohtaaminen.

Vuorovaikutusepisodin kulku

T2 aloittaa arvionsa ilmaisemalla, että oli tärkeää, ettei toinen asiakkaista käyttänyt väkivaltakorttia vallan välineenä (1–8). Ilmaus on kerronnan ensimmäinen huippukohta, johon A2 liittyy ennakoivasti kääntämällä katseensa kohti A1 (5–6). T1 osoittaa affiliatiivisen responsin kerronnan ensimmäiseen huippukohtaan minimipalautteella ja nyökkäämällä (12). T2 jatkaa kerrontaa arvioimalla, että väkivaltakortin käyttämättä jättäminen viestii asiakkaiden tasa-arvoisesta suhteesta (13–30). T2 ilmaisee arvion olevan subjektiivinen mielipide (16–17). T2:n tasa-arvoisen suhteen arvio päättyy kerronnan toiseen huippukohtaan (25–27), josta alkaa vastaanottosekvenssi. T1 ilmaisee vastaanottosekvenssin alussa affiliatiivisuutensa nyökkäämällä ja minimipalautteella (27–29). A2 reagoi huippukohtaan kääntämällä päänsä kohti A1, johon A1 vastaa pään kääntämisellä (29–31). Asiakkaat kohtaavat hetkellisesti (30). Vastaanottosekvenssin lopussa T1 vahvistaa affiliaatiivisen asennoitumisensa suullisesti (31).

3.10. Yhteenveto

Vuorovaikutusepisodeissa käsitellyt keskustelunaiheet painoutuivat asiakkaiden voimavaroihin. Muutoskohtien aikana terapeutit tuottivat epävarmuutta viestivää tiedollista asennoitumista esittämällä arvioita subjektiiviseen ja hypoteettiseen sävyyn. Terapeuttien affektiivinen asennoituminen oli positiivista. Kahdessa vuorovaikutusepisodissa (3.4.; 3.9.) esittäjänä ollut

terapeutti otti selkeän moraalisen asennon. Terapeuttien käyttämä kieli oli pääasiassa arkista. Kahdessa vuorovaikutusepisodissa (3.3.; 3.9.) terapeutin kerronnassa oli havaittavissa ammatillisen vuorovaikutuksen piirteitä. Terapeutit viittasivat arvioissaan asiakkaisten kielellisesti ilmaisemiin asioihin lukuun ottamatta yhtä tapausta (3.6.), jossa terapeutti viittasi puheessaan asiakkaan sanattomaan viestintään.

Useassa tapauksessa terapeutit käyttivät puheessaan asiakkaiden lausumia ilmaisuja, jolloin asiakkaat olivat esittäjän puheen tuottajia. Terapeutit olivat pääasiassa esittämiensä arvioiden toimeksiantajia. Subjektiiivisesti tuotettujen kuvausten lisäksi terapeutit puhuivat asiakkaan, parin tai istunnon ulkopuolisen henkilön näkökulmasta. Muutamassa kohdassa terapeutti puhui passiivissa, jolloin toimeksiantaja jäi epäselväksi. Terapeuttien asennoitumisen kohteena vaihtelivat asiakkaat yksilöinä ja asiakkaat yksikkönä.

Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vuorovaikutusepisodien sekventiaalinen rakenne oli kerrontajäsennyksen mukainen. Kerrontajäsennys jakautui orientaatioon, arvioon ja vastaanottosekvenssiin. Esittäjänä ollut terapeutti liitti kerronnan orientaatioon kertomansa aiemmin terapiaistunnon aikana käsiteltyihin sisältöihin. Orientaation jälkeen esittäjä osoitti arvioivilla ilmauksilla asennoitumisensa johonkin asiakkaiden istunnon aikana esiin tuomaan teemaan. Arviota seurasi tyypillisesti vastaanottosekvenssi, jonka aikana sekä puhuteltu terapeutti että kohtaamisen ulkopuolella olleet asiakkaat merkitsivät kerronnan huippukohtaan näkyvillä vuorovaikutusresponseilla.

Asiakkaiden osallistumisasteet vuorovaikutusepisodien aikana vaihtelivat. Suurimman osan ajasta asiakkaat olivat havainnoijia eli he kuuntelivat ja havainnoivat katseellaan terapeuttien keskustelua. Yhtä tapausta lukuun ottamatta (3.6) vuorovaikutusepisodeissa oli hetkiä, joissa asiakkaat ottivat kontaktia toisiinsa. Kolmessa vuorovaikutusepisodissa (3.2.; 3.5.; 3.9.) kontaktia seurasi asiakkaiden välinen kohtaaminen. Kahdessa vuorovaikutusepisodissa (3.4.; 3.7.) esittäjänä ollut terapeutti käänsi katseensa asiakkaisiin, jolloin asiakkaat olivat puhuteltuina.

Esittäjänä ollut terapeutti ilmaisi affektiivista asentoaan monipuolisesti useilla vuorovaikutusresursseilla. Puhuteltu terapeutti tuki kerronnan jatkumista ja esittäjän asentoa minimipalautteella, hymyllä tai nyökkäyksillä. Puhuteltu terapeutti muunsi useassa tapauksessa ilmeillään ja eleillään esittäjän affektiivista asentoa. Sekä terapeutit että asiakkaat tuottivat yhdessä kerronnallisia huippukohtia osoittamalla näkyviä vuorovaikutusresponseja samanaikaisesti. Kerronnalliset huippukohtat sijoittuivat useimmiten kerronnan loppuun. Kahdessa vuorovaikutusepisodissa (3.4.; 3.6.) oli kaksi kerronnallista huippukohtaa. Kolmessa vuorovaikutusepisodissa (3.1.; 3.3.; 3.4.) toinen asiakkaista osoitti ennakoivasti affiliiatiivisuutta viestiviä responseja kerrontaa kohtaan. Yhdessä vuorovaikutusepisodissa (3.7.) asiakas reagoi

hänelle osoitettuun pyyntöön pitkällä viiveellä. Kyseistä tapausta lukuun ottamatta tutkimissamme vuorovaikutusepisodeissa ei ollut havaittavissa disaffiliatiivisia asentoja.

4. POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli havainnoida kokonaisvaltaisella tavalla, miten yhteistoiminta rakentuu reflektiivisten prosessien muutoskohtien aikana. Tarkastelumme jakautui neljään osa-alueeseen: kielelliseen sisältöön, sekventiaaliseen rakenteeseen, osallistumisasteiden muutoksiin sekä asennoitumiseen. Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) mukaan reflektiivisen prosessin tarkoituksena on tuottaa sisäisen ja ulkoisen dialogin vuorottelua. Tutkimuksemme osoittaa, että reflektiiviseen prosessiin sisältyy huomattavasti hienojakoisempaa toiminnallista vaihtelua.

Havaitsimme tutkimuksessamme, että asiakkaat eivät ole reflektiivisen prosessin aikana passiivisia kuuntelijoita, vaan he osoittavat aktiivisesti affektiivista asennoitumistaan kerrontaa kohtaan ja pyrkivät kohtaamisiin toistensa kanssa. Vastaanottajien reflektiivisten prosessien muutoskohdissa osoittamat vuorovaikutusresponsit sijoituivat johdonmukaisesti mahdollisiin puhujanvaihdoskohtiin, kerrontaa arvioiviin kohtiin sekä kerronnallisiin huippukohtiin.

Havaitsimme kaikilla tarkastelumme osa-alueilla ilmiöitä, jotka toistuivat useassa tapauksessa. Samojen ilmiöiden esiintyminen eri tapauksissa antaa perusteita löydösten analyttiselle yleistämiselle (Silverman, 2013; Yin, 2014). Koska samankaltaista tutkimusta reflektiivisistä prosesseista ei ole aiemmin tehty, on löydösten arvioiminen kuitenkin hankalaa.

Säännönmukaisuuksien lisäksi havaitsimme myös poikkeavia löydöksiä. Poikkeustapauksiin tulee laadullisessa tutkimuksessa kiinnittää erityistä huomiota (Silverman, 2013; Yin, 2014).

Tutkimusaineisto koostui pariterapiassa toteutetuista reflektiivisistä prosesseista, joissa terapeuttipari toimi reflektiivisenä työryhmänä. Tutkimuksessa tehtyjä löydöksiä ei voi suoraan yleistää koskemaan muilla tavoin toteutettuja reflektiivisiä prosesseja, koska osanottajien kokonaismäärä sekä reflektiivisen työryhmän koko vaikuttavat vuorovaikutuksen rakenteeseen ja sisältöön.

Arvioimme seuraavaksi tekemiämme löydöksiä osa-alue kerrallaan. Pohdimme samalla myös mahdollisia jatkotutkimuksen tarpeita. Aloitamme tarkastelemalla reflektiivisen prosessin luonnetta vuorovaikutuskäytäntönä, muutoskohtien kielellisestä sisällöstä ja sekventiaalista rakennetta. Tämän jälkeen käsittelemme muutoskohtien aikaisia osallistumisasteiden ja asennoitumisen muutoksia. Pohdimme myös tutkimiemme muutoskohtien suhdetta terapeutin muutoskohtia käsittelevään tutkimukseen. Lopuksi esittelemme teoreettisen mallin monitoimijajen terapiatilanteiden muutoskohtien analyysiin.

4.1. Reflektiivinen prosessi vuorovaikutuskäytäntönä

Reflektiivisen prosessin luonnetta ymmärtääkseen ei riitä, että kiinnitetään huomiota ainoastaan siihen, mitä ja miten sanotaan. Reflektiivisten prosessien tutkimuksessa tulee huomioida se, että terapeuttien ja asiakkaiden osallistumisasteita on ennalta säädelty. Asiakkaat ovat suljettuna reflektiivisen työryhmän kohtaamisen ulkopuolelle. Näin ollen asiakkaat ovat ”kolmansia” reflektiivisen työryhmän käymässä keskustelussa. Poikkeavaa on se, että usein puhe kolmansista edellyttää sitä, että kolmas ei ole paikalla. Reflektiivisen prosessin aikana asiakkailla on mahdollisuus havainnoida itseään uudesta asemasta. Kolmannen asema vuorovaikutuksessa tarkoittaa myös sitä, että asiakkaat voivat käsitellä terapeuttien ilmaisemia positiivisia arvioita aitoina mielipiteinä, eivät latteina kohteliaisuuksina, joiden avulla terapeutit pyrkivät ylläpitämään asiakkaiden kasvoja (ks. Goffman, 1967).

Toinen reflektiiviseen prosessiin rakenteeseen liittyvä tekijä on asiakkaiden selontekovelvollisuuden puuttuminen. Vuorovaikutuksen normatiiviseen luonteeseen sisältyy oletus siitä, että arvioinnin kohteena olevalta henkilöltä odotetaan jonkinlaista kommenttia siihen, mitä hänestä on puhuttu (Heritage, 1996). Koska asiakkaat eivät ole puhuteltuina, ei heidän tarvitse valmistautua kerronnan aikana muotoilemaan vastausta kerrottuun, minkä takia he voivat keskittyä täysipainoisesti seuraamaan reflektiivistä keskustelua.

4.2. Muutoskohtien kielelliset sisällöt

Tutkimiemme muutoskohtien kielelliset sisällöt noudattivat melko tarkasti reflektiivisen prosessin ohjeistuksia (ks. Andersen, 1987, 1991, 1992, 1995). Terapeutit pyrkivät liittämään reflektiivisten prosessien aikaiset arviot terapiaistunnon aikana käsiteltyihin asioihin. Terapeutit tuottivat arvioihinsa selkeän epävarmuutta viestivän tiedollisen asennon käyttämällä erilaisia henkilökohtaisiin ajatuksiin ja tunteisiin viittaavia muotoiluja. Arviot esitettiin positiivisesta affektiivisesta asennosta. Positiivisuutta ilmaisevia sanavalintoja tuettiin usein nonverbaalin viestinnän keinoilla, kuten esimerkiksi hymyilemällä. Terapeuttien käyttämä kieli oli pääasiassa arkista ja useassa tapauksessa terapeutit pyrkivät kierrättämään puheessaan asiakkaiden käyttämiä ilmaisuja. Erityisesti asiakkaiden käyttämät metaforat toistuivat terapeuttien puheessa reflektiivisten prosessien aikana.

Kahdessa muutoskohdassa (3.4.; 3.9.) esittäjänä ollut terapeutti arvioi asiakaspariskunnan suhdetta moraalista asennosta. Muutoskohdassa 3.4. terapeutti ilmaisi pitävänsä pariskunnasta, koska he eivät tyydy tavanomaiseen. Ilmaisullaan terapeutti konstruoi pariskunnan oikealla tavalla poikkeavaksi. Samalla hän tuli epäsuorasti ilmaiseeksi, että tavanomaisuus ei ole parisuhteessa toivottu ominaisuus. Myös muutoskohdassa 3.9. terapeutti tuotti moraalisen asennoitumisen vertaamalla pariskunnan toimintaa ”tavanomaiseen”. Terapeutti kehuu pariskunnan toista osapuolta siitä, ettei hän käytä väkivallan kohteeksi joutumistaan uhriutumiseen, mikä on tyypillistä samankaltaisissa tilanteissa. Molemmissa tapauksissa asiakaspariskunta konstruoidaan poikkeustapaukseksi. Poikkeavuuden näkeminen moraalista suotavana eroaa siitä, miten moraalista arjesta puhutaan. Moraalista toimintaa on usein normaali toiminta, ei siitä poikkeava toiminta. Toisaalta on tärkeää, että terapiassa moraalista ei sokeasti liitetä normaaliuteen. Poikkeavuudella kehumiseen sisältyy kuitenkin riski siitä, että poikkeavuuden vaalimisesta tulee pariskunnalle taakka.

Moraalikeskustelu on erottamaton osa hoitotyötä (Hall, Parton, Juhila & Pösö, 2003). Pariterapioissa moraaliteemat usein korostuvat, koska parisuhde on kahden yksilön välinen enemmän tai vähemmän tasa-arvoisesti neuvoteltu moraalinen sopimus (ks. esim. Giddens, 1992). Oleellista terapiassa käytävässä moraalikeskustelussa on mielestämme se, että terapeuttien moraaliset asennot ovat keskustelun lähtökohta, eivät sen päätös. Linell (2009) erottaa toisistaan vaihtoehtoisia näkökulmia sulkevan monologisen dialogin ja uusia näkökulmia mahdollistavan dialogisen dialogin. Tutkimamme muutoskohtien moraaliset asennot esitettiin pohtivaan sävyyn epävarmasta tiedollisesta asennosta. Toisin sanoen terapeuttien moraaliset asennot eivät olleet keskustelua sulkevia.

Kahdessa tapauksessa (3.3.; 3.9.) terapeutin käyttämä kieli viritti samanaikaisesti sekä ammatillisen että arkisen tulkintakehyksen. Puhuminen ”omasta yksiköstä” ja sen rajoista on tulkittavissa perheterapian systeemiteoreettisen koulukunnan käyttämäksi kieleksi. Myös ”väkivaltakortti” on tulkittavissa ammatilliseksi ilmaukseksi. Kuitenkin esittämiskontekstissaan ilmaukset täyttivät myös arkisen vuorovaikutuksen kriteerit. Reflektiivisessä prosessissa voi virittyä samanaikaisesti kaksi kielellisen vuorovaikutuksen tasoa: asiantuntijoiden välinen ammatillinen kehys sekä kaikille mahdollinen arkikehys (vrt. Goffman, 1974).

Peräkylän (1997) mukaan erilaiset ammatilliset vuorovaikutustilanteet ovat leikkauspisteitä, joissa yleinen keskusteluinstituutio kohtaa ammatillisen kontekstin. Reflektiivisen prosessin kiinnostava asiantuntijuuden ulottuvuuksien (ks. Laitila, 2004, 2009) kannalta. Reflektiivisen prosessin lähtökohta on ambivalentti: asiantuntijoiden kehoitetaan toimivan siten, että he vaikuttavat mahdollisimman vähän asiantuntijoilta ulospäin. Samanaikaisesti reflektiivisen prosessin tulisi

kuitenkin edetä asiantuntijoiden määrittelemien ehtojen mukaisesti. Reflektiivisen prosessin voi määritellä asiantuntijuudeksi, joka naamioituu arkiseksi ajatusten vaihdoksi. Asiantuntijadiskurssi voi virittyä herkästi tilanteissa, joissa reflektiiviseen prosessiin osallistuu erillinen reflektiivinen työryhmä. Reflektiivinen työryhmä voi tietoisesti tai tiedostamattomasti muodostaa vuorovaikutukseen erillisen työryhmän ja terapeuttien välisen dialogin kaikille yhteisen arkisen tulkintakehyksen rinnalle.

4.3. Muutoskohtien sekventiaalinen rakenne

Andersen (1991, 1992) viittaa reflektiivisyydellä pelkän toistamisen sijaan ilmaisuihin, jotka tuovat alkuperäiseen ilmaisuun jotain uutta. Andersenin reflektiivisyyden näkökulma on havaittavissa reflektiivisten prosessien muutoskohtien sekventiaalisessa rakenteessa. Valtaosa tutkimistamme vuorovaikutusepisodeista sisälsi orientaation, arvion ja vastaanottosekvenssin. Orientaation aikana terapeutti liitti kerrontansa asiakkaiden istunnon aikana esittämiin kertomuksiin. Orientaatiota seuraavassa arvioinnissa terapeutti ilmaisi asennoitumisensa asiakkaiden aiemmin esittämiä kertomuksia kohtaan. Vastaanottosekvenssin aikana vastaanottajina olleet terapeuttipari ja asiakaspariskunta osoittivat asennoitumisensa esittäjän ottamaan asentoon.

Tutkimiiimme muutoskohtiin sisältyneet reflektiot täyttivät kerronnan kriteerit (ks. Routarinne, 1997), mutta eivät sisältäneet kertomuksille tyypillistä ajallista etenemistä (ks. Labov, 1972). Vuorovaikutus ei terapiassa ole aina lineaarista ja nykyhetkeen kytkeytyvää (Bøe ym., 2015). Reflektiivisen prosessin muutoskohdissa palataan lisäämään ja muuttamaan merkityksiä jo kerrottuun. Terapiaan tullessaan asiakkaalla voi olla vaikeuksia kehittää merkityksellistä suhdetta kertomaansa. Asiakkaan kertomus voi jäädä vaille arviointia, jolloin se latistuu pelkäksi tyhjäksi tapahtumien kuvaukseksi. Psykoosiin sairastuneiden potilaiden hoitoa narratiivisesta näkökulmasta tutkinut Holma (1999) tarkasteli potilaiden kerronnan rakenteellista dynamiikkaa. Holma havaitsi tutkimuksessaan, että psykoosiin sairastuneiden potilaiden kertomukset ovat usein jollain tapaa rikkiäisiä. Kertomus saattaa esimerkiksi jäädä vaille subjektia tai sen on vaille ajallista koherenssia. Terapeutistien hoitoprosessien tavoitteena ei siis voi pitää pelkkää potilaan kokemuksen sanoittamista, vaan kerronnallisten rakenteiden yhteistoiminnallista korjaamista.

White (2007) puhuu toiminnan ja identiteetin maisemista: toiminnan maisemaan sisältyvää puhetta on ajallisesti etenevä menneen toiminnan kuvaaminen. Identiteetin maisemaan sisältyy toimintaa arvioivia ilmauksia, minkä johdosta kertoja muodostaa suhdetta kertomaansa.

Psykoterapiakontekstissa toiminnan ja identiteetin maisemien kanssa samankaltainen käsitteellinen

jaottelu on jako toimintaa kuvaavaan ulkoiseen ja kokemuksia kuvailevaan sisäiseen sekä niitä arvioivaan refleksiiviseen prosessiin (Angus & Hardtke, 1994; Laitila, Aaltonen, Wahlström & Angus, 2001). Tutkimissamme reflektiivisten prosessien muutoskohdissa terapeutit pyrkivät asiakkaiden toimintaa tai kokemuksia kohtaan osoittamallaan asennoitumisella avaamaan identiteetin maisemaa asiakkaille. Asennoitumisesta seuraa asennoitumista eli terapeuttien asennoituminen asiakkaan toimintaan tai kokemukseen edellyttää asiakkaalta jonkinlaista responsia siihen, jolloin asiakas kuin huomaamattaan siirtyy identiteetin maisemaan. Asiakkaan responsin ei tarvitse näkyä ulospäin, vaan se voi tapahtua myös Andersenin (1987, 1991, 1992, 1995) kuvaamassa sisäisessä dialogissa.

Keskityimme tämän tutkimuksen puitteissa tarkastelemaan, miten sekventiaalisuus rakentui reflektiivisten prosessien muutoskohdissa. Kerronnan rakenteellisiin ja sisällöllisiin piirteisiin keskittyvä tärkeä jatkotutkimuksen aihe on tarkastella reflektiivisten prosessien aikaisten reflektioiden suhdetta alkuperäisiin ilmaisuihin. Reflektiivisen prosessin aikana on mahdollista muuntaa jo kerrotun merkitystä tai tuottaa kokonaan uusia kerronnallisia rakenteita rikkinäisiin tarinoihin.

4.4. Osallistumisasteiden ja asentojen dynamiikka reflektiivisen prosessien muutoskohdissa

Vastaanottajien reflektiivisen prosessien muutoskohtien aikaiset osallistumisasteiden muutokset ja asennoitumista ilmaisevat responsit eivät olleet satunnaisia, vaan liittyivät johdonmukaisesti mahdollisiin puhujanvaihdoskohtiin, kerrontaa arvioiviin kohtiin ja kerronnan huippukohtiin. Näkyvien vuorovaikutusresponsien lisäksi myös kehollisen vireystilan muutosten on osoitettu seuraavan kerronnan sekventiaalista rakennetta siten, että kehon vireystilan muutokset ilmenevät kerronnan arviossa ja kerronnallisissa huippukohtissa (Peräkylä ym., 2016).

Puhutellun terapeutin rooli reflektiivisen prosessin muutoskohdissa oli tärkeä. Puhuteltu terapeutti kutsui jatkoa kerrontaan ja viesti affiliatiivisuuttaan minimipalautteella, nyökkäämällä ja hymyilemällä (Kaukomaa ym., 2013, 2015; Peräkylä & Ruusuvoori, 2012; Stivers, 2008). Useissa vuorovaikutusepisodeissa puhuteltu terapeutti muunsi responsseillaan kertojan asentoa (Kaukomaa ym., 2015). Myös terapeuttiparin välisen kohtaamisen ulkopuolella olleet asiakkaat osoittivat samankaltaisia responsseja kerrontaan kuin mitä puhutellun on havaittu osoittavan dyadisessa kerrontatilanteessa (Kaukomaa ym., 2013, 2015; Peräkylä & Ruusuvoori, 2012, Stivers, 2008).

Asiakkaat esimerkiksi osoittivat ennakoivia hymyjä kohdissa, joissa he odottivat positiivista kerronnallista sisältöä.

Yhdessäkin tutkimistamme vuorovaikutusepisodeista puhuteltu terapeutti ei osoittanut näkyvää disaffiliaatiota esittäjänä olleen terapeutin ilmaisemaan asentoon. Haarakankaan (1997, 2008) mukaan ollakseen aidosti dialogista, tulisi reflektiivisen työryhmän ilmaista myös eriäviä mielipiteitä. Erimielisyyden puuttuminen voi selittyä tutkimukseemme sisältyneiden reflektiivisten prosessien rakenteella. Koska reflektiiviseen työryhmään kuului ainoastaan kaksi henkilöä, saattoivat terapeutit kokea, että erimielisyyden ilmaiseminen johtaa konfliktiin. Suuremman ryhmän kesken keskustelussa voi olla helpompi tuottaa moniäänisyyttä.

Asiakkaiden asennoituminen reflektiivisten prosessien muutoskohdissa oli yhtä poikkeusta lukuun ottamatta affiliaatiivista. Asiakkaiden näkyvän erimielisyyden poissaolo on pitkälti selitettävissä tutkimiemme vuorovaikutusepisodien kielellisten sisältöjen pohjalta. Terapeutin tuottamia subjektiivisiksi ajatuksiksi ja tuntemuksiksi muotoiltuja ilmaisuja, jotka ovat sävyiltään positiivisia, on vaikea kyseenalaistaa. Kuitenkin yhdessä tapauksessa asiakas osoitti myöntävän vuorovaikutustoiminnon pitkällä viiveellä, joka viestii erimielisyydestä (ks. Heritage, 1996; Pomerantz, 1984; Schegloff, 2007). Poikkeavuudessaan reflektiivisen prosessin aikana ilmaistu disaffiliaatio on kiinnostava jatkotutkimuksen kohde.

4.5. Muutoskohtien luonne

Asiakaspariskunta kokee pariterapiassa harvoin samat kohdat merkityksellisiksi (Helmeke & Sprenkle, 2000). Kävimme läpi 62 terapiaistuntoa, joista lähes jokaiseen sisältyi 1–2 reflektiivistä prosessia ja löysimme yhdeksän muutoskohtaa, joissa kumpikin asiakaspariskunnan osapuoli osoitti näkyvän vuorovaikutuksellisen responssin samassa reflektiivisen prosessin kohdassa. Pariterapiassa kohtia, joissa responssin osoittaa yksilön sijaan pariskunta yksikkönä voi pitää terapiaprosessin kannalta merkityksellisinä. Jaetut vuorovaikutuksellisen muutoksen kohdat ovat tarpeellinen jatkotutkimuksen kohde.

Peräkylän (2013) mukaan terapiaprosessin hetkiä, joihin liittyy näkyvä affiliaation ilmaiseminen voi pitää terapeuttisesti tärkeinä yhteisymmärryksen kohtina. Monitoimijaisissa terapiatilanteissa yhteisymmärryksen saavuttaminen on yksilöterapiaa haasteellisempaa. Tutkimukseemme käsiteltyjä muutoskohtia, joissa terapeutit ja kumpikin pariskunnan osapuoli jakavat saman affektiivisen asennon kerrottuun voi pitää merkityksellisinä ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin terapeuttien ja asiakkaiden välille kehittyy jaetun affiliaation kohdissa uusia jaettuja merkityksiä.

Toiseksi jaetun affiliaation hetkiä voi pitää tärkeinä terapeutin allianssin kannalta. Pariterapiassa terapeutti muodostaa terapeutin allianssin yksilöiden lisäksi myös pariin yksikkönä (Friedlander, Escudero, Heatherington & Diamond, 2011; Horvath, Symonds & Tapia, 2010). Reflektiivisen prosessin kohdat, joissa kumpikin asiakaspariskunnasta merkitsee kerronnallisen huippukohtaan samanlaisella affektiivisellä asennolla ovat terapeutista allianssia lisääviä hetkiä. Vastaavasti jos vain toinen asiakkaista reagoi kerrontaan tai asiakkaiden ottamat affektiiviset asennot ovat poikkeavia, voi terapeutin ja pariskunnan välinen allianssi rakoilla.

Asiakkaat pyrkivät kaikissa paitsi yhdessä muutokohdassa visuaaliseen kohtaamiseen toistensa kanssa. Kolmessa muutokohdassa asiakkaan kumppaniaan kohtaan osoittama kontakti eteni kohtaamiseksi. Filosofin John Heronin (1970) mukaan katse ja kosketus ovat ainoat vuorovaikutustilanteet, joissa ihminen on samanaikaisesti sekä viestijä että vastaanottaja. Samanaikaisuus tekee katseesta ja koskettamisesta puhtaita yhteistoiminnan muotoja, koska katsekontaktissa tai koskettaessa toista, ei voi välttää viestijän ja vastaanottajan kaksoisroolia. Puhe voi jäädä vaille vastausta, mutta katsekontaktiin ja koskettamiseen vastaus sisältyy välttämättä. Tästä syystä reflektiivisten prosessien aikaisia asiakkaiden välisiä ”kosketuksia” voi pitää tärkeinä hetkinä pariterapiassa.

Goffman (1963, 1964, 1967) määrittelee kohtaamisen jaetuksi kognitiiviseksi ja visuaaliseksi tarkkaavuudeksi. Tutkimuksemme perusteella on hyödyllistä erottaa kognitiivinen ja visuaalinen kohtaaminen analyttisesti toisistaan. Stern (2004) puhuu terapian aikaisista erityisistä kokemuksellisen kohtaamisen hetkistä, joiden aikana ihmisten välille muodostuu kokonaisvaltainen jaetun kokemuksen tunne. Terapeutin ja asiakkaiden yhdessä tuottamia kerronnallisia huippukohtia voi rinnastaa kokemukselliseen kohtaamiseen. Jaetun kokemuksen kohdissa vuorovaikutuksen osapuolet kohtaavat kerronnassa, eivät vuorovaikutuksen fyysisinä osapuolina. Ilman visuaalista kontaktia tapahtuva kohtaaminen jää intuition tasolle, koska vuorovaikutuksen osapuoli ei havaitse suoraan toisten reaktioita. Intuitiivinen kohtaamisen kokemus voi myös osaltaan selittää sen, miksi jokaiseen tutkimamme muutokohdassa sisältyi asiakkaiden pyrkimys kohtaamiseen: intuitiolla haluttiin vahvistus.

Psykoterapiatutkimuksessa terapeutin muutokohdian teoretisointia on tehty melko vähän. Terapeutin muutokohdian käsittelevä tutkimus perustuu pitkälti terapeutin tai asiakkaiden terapiaistunnon jälkeen tekemiin arvioihin (Elliott, 1985; Timulak, 2010). Terapeutin muutokohdian asiakkaiden ja terapeutin terapiaistunnon jälkeisten arvioiden perusteella tutkinut Elliott (1985) määrittelee terapeutin muutokohdian terapeutin vuorovaikutustoiminnon välittömästi aiheuttamaksi responsiksi asiakkaassa. Elliott siis määrittelee muutokohdian välittömänä responsina, mutta ei tutki sitä sellaisenaan. Kehittämämme tutkimusasetelma sen sijaan

tarkastelee muutoskohtaa välittömänä empiirisesti osoitettavissa olevana vuorovaikutusresponsina, mutta ei kykene tavoittamaan muutoskohdan kokemuksellista puolta.

Näyttö terapeuttisten muutoskohtien yhteydestä terapian tuloksellisuuteen on heikko (Timulak, 2010). Heikko tutkimusnäyttö voi osittain selittyä kysymyksenasettelulla. Terapeuttisia muutoskohtia ei tule tarkastella kokonaisuudesta irrallisina hetkinä, vaan muutoskohtien analyysin tulee perustua hermeneuttisen kehän (ks. Raatikainen, 2004) ajatukselle. Narratiivisessa terapiassa on sovellettu alun perin Goffmanin (1961) muotoilemaa ainutkertaisen avautuman käsitettä (White, 2007). Ainutkertaiset avautumat ovat vuorovaikutuksen kohtia, jotka mahdollistavat aiemmin vailla sanallista muotoa olleen kokemuksen pääsyn kerrontaan. Terapeuttisten muutoskohtien sijaan on osuvampaa puhua terapeuttisen muutosprosessin mahdollistavista kohdista, jotka voivat aktualisoitua terapiaprosessin edetessä. Muutoskohtien aiempaa yksityiskohtaisempi määrittelyminen ja analysoiminen ovat tärkeitä jatkotutkimuksen aiheita.

4.6. Analyysimalli monitoimijaisien terapiatilanteiden muutoskohtien multimodaaliseen analyysiin

Terapiavuorovaikutuksen analyysiin kehitettyjen teoreettisten mallien lähtökohta on pitkälti ollut kielellisessä ja kahdenvälisessä vuorovaikutuksessa (esim. Angus & Hardtke, 1994; Leiman, 2012b). Monitoimijaisen terapiatilanteen vuorovaikutuksen sisällölliset ja rakenteelliset ominaisuudet poikkeavat monilta osin yksilöpsykoterapiasta. Esitämme seuraavassa analyysimallin monitoimijaisien terapiatilanteiden vuorovaikutuksellisten muutoskohtien analyysiin. Analyysimalli perustuu Goffmanin (1959, 1963, 1964, 1967, 1981, 1983) tekemiin havaintoihin vuorovaikutuksesta, keskusteluanalyysin teoriaan (Haddington & Kääntä, 2011; Heritage, 1996; Sacks ym., 1974; Schegloff, 2007; Sidnell & Stivers, 2013; Stevanovic & Lindholm, 2016; Tainio, 1997a), diskursiiviseen psykologiaan (Edwards, 1997, 1999; Edwards & Potter, 1992, Hepburn & Wiggins, 2007; Wiggins & Riley, 2010) sekä uudempiin asennoitumista käsitteleviin teoretisointeihin (Du Bois, 2007; Englebretson, 2007b; Goodwin ym., 2012). Kehittämässämme mallissa on joitain yhtymäkohtia Seikkulan ym. (2012) kehittämään monitoimijaisen terapian dialogisten muutoskohtien analyysimetodin kanssa.

Kehittämämme analyysimallin vahvuutena voi pitää sitä, että sen avulla vuorovaikutusta voidaan analysoida aidosti multimodaalisena ilmiönä. Vuorovaikutustutkimuksessa näkee usein tehtävän siten, että eri vuorovaikutusresursseja tarkastellaan itsenäisinä vuorovaikutuksen virtoina. Käytännössä eri vuorovaikutusresurssit kuitenkin risteävät. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että

puheeseen voidaan vastata pelkällä katseella tai hymyyn voidaan vastata nyökkäämällä. Kehittämämme monitoimijaisen ja multimodaalisen vuorovaikutuksen litterointitekniikan avulla on mahdollista havaita, miten eri vuorovaikutusresurssit risteävät vuorovaikutusepisodin aikana. Monitoimijaisen terapiatilanteen muutoskohdan multimodaalinen analyysi jakautuu neljään vaiheeseen:

1. Vuorovaikutusepisodin teema: tutkimuksen lähtökohtana on tutkimuskohteeksi valitun vuorovaikutusepisodin alustava sisällöllinen analyysi.
2. Vuorovaikutusepisodin sekventiaalinen rakenne: Vuorovaikutusepisodin sekventiaalisen rakenteen määrittäminen mahdollistaa vuorovaikutusepisodin yksityiskohtaisen havainnoinnin. Yksittäisten vuorovaikutustoimintojen paikallinen funktio tulee ymmärrettäväksi vasta, kun sitä tarkastellaan osana sekventiaalista rakennetta (Schegloff, 2007). Vuorovaikutus voidaan jakaa karkeasti vuorotteluun ja kerrontaan (Stivers, 2013).
3. Muutoskohdan määrittäminen: Vuorovaikutustutkimuksen näkökulmasta muutoskohdan tulee perustua empiirisiin havaintoihin. Koska vuorovaikutus on jatkuvaa muutosta, on tutkijan syytä määrittellä, mitä vuorovaikutuksellista ilmiötä hän käsittelee muutoskohtana. Muutoskohta voidaan määrittellä joko vuorovaikutuksen rakenteellisen tai sisällöllisen muutoksen perusteella. Tukevimmän perustelun muutoskohdalle antaa rakenteellisen ja sisällöllisen selityksen yhdistäminen. Esimerkiksi kerronnallisessa huippukohdassa on kyse sekä sekventiaaliseen rakenteeseen että vuorovaikutustoimintoihin liittyvästä ilmiöstä (ks. Labov, 1972; Routarinne, 1997).
4. Asennoituminen ja osallistumisaste: Asennoitumisen ja osallistumisasteen havainnointi on syytä aloittaa vuorovaikutusepisodin esittäjästä. Kun esittäjän toiminta on analysoitu, voidaan siirtyä tarkastelemaan vastaanottajien osallistumisasteita ja asennoitumisia. Lopuksi tarkastelu voidaan ulottaa koskemaan sitä, miten vastaanottajien toiminta muuntaa esittäjän asentoa esittäjän vuoron aikana.
 - 4.1. Esittäjän asennoitumisen analyysi jakautuu neljään kysymykseen (vrt. Du Bois, 2007): a) Kuka asennoituu? Esittäjä ei välttämättä ole asennoituja eikä asennoituminen tapahdu esittäjän omalla äänellä (Goffman, 1981). b) Miten asennoidutaan? Asennoitumisen ulottuvuuksista voidaan erottaa tiedollinen, affektiivinen ja moraalinen asennoituminen (Englebretson, 2007b). c) Mikä tai kuka on asennoitumisen kohde? Jos asennoitumisen kohteena on jokin henkilö, on tärkeää huomioida

ainakin kolme asiaa. Ensinnäkin se, miten henkilöön viitataan. Toiseksi onko henkilö fyysisesti läsnä. Kolmanneksi onko asennoitumisen kohteena oleva henkilö samassa kohtaamisessa asennoitujan kanssa vai sen ulkopuolella. d) Mihin vuorovaikutustoimintoon asennoituminen on responssi?

4.2. Vuorovaikutusepisodissa vastaanottajien asennoitumisen analyysissä tulee huomioida seuraavaa: a) Mikä on vastaanottajan osallistumisaste? b) Miten vastaanottaja asennoituu esittäjän vuoron aikana? c) Miten vastaanottaja asennoituu esittäjän vuoron jälkeen?

4.5. Lopuksi

Psykoterapeuttisen muutoksen perusta on pitkälti terapiasuuntauksista riippumattomissa tekijöissä, joista yksi keskeisimmistä on terapiasuhte (Wahlström, 2012; Wampold & Imel, 2015).

Keskusteluanalyttisesti orientoituneen vuorovaikutustutkimuksen avulla voidaan saavuttaa aiempaa yksityiskohtaisempaa tietoa siitä, miten terapeuttinen muutos rakentuu hetki hetkeltä terapiasuhteessa (Peräkylä, 2013). Vastauksia siihen, miten ”terapia-arki” on järjestynyt, on syytä etsiä sieltä missä sitä ei ole. Näkyvät yhteisymmärryksen ja erimielisyyden hetket ovat keskeisiä, kun halutaan ymmärtää, mitä terapiassa tapahtuu.

Vuorovaikutuksen näkyviin piirteisiin keskittyä psykoterapiatutkimus ei kerro paljonkaan siitä, mitä psykoterapiassa koetaan (Peräkylä, 2008). Tästä syystä fenomenologiset tapaustutkimukset (ks. esim. Shaw, 2010) ovat myös tärkeitä. Kiinnostava tutkimussuunta on etsiä tapoja tutkia näkyvän vuorovaikutuksen ja kokemuksen välisiä suhteita. Mitä esimerkiksi psykoterapiavuorovaikutuksen katkoskohdat kertovat terapiasuhteesta? Asiakkaan näkyvä erimielisyyden ilmaus on solidaarisuutta rikkova vuorovaikutustoiminto, jolloin hän on tietoinen siihen liittyvästä selontekovelvollisuudesta. Se, että asiakas on valmis ilmaisemaan erimielisyytensä, voi kertoa siitä, että terapiasuhteessa rakennettu paikallisen tason luottamus ylittää yleiset kohteliaisuusnormit. Näkyvää erimielisyyttä voi siis pitää myös vahvan allianssin merkinä, ei ainoastaan sen puutteena. Psykoterapiakäytännön suhdetta psykoterapiakokemukseen tulee tutkia aiempaa yksityiskohtaisemmin.

Yleisinä vuorovaikutustutkimuksen menetelminä diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi voivat tarjota yhteisen kielen eri tieteenaloilla tehtävälle vuorovaikutustutkimukselle, jolloin eri alojen väliset kohtaamiset mahdollistuvat. Kuten tutkimuksemme osoittaa, voidaan vuorovaikutustutkimuksessa huomioida yksityiskohtaisella tavalla myös ihmisen kehollisuus, joten

Crombyn (2012) kritiikki vuorovaikutustutkimuksen kielikeskeisyyttä kohtaan on liioiteltua. Tulevaisuudessa laadullisessa psykoterapiatutkimuksessa on pyrittävä aiempaa voimakkaammin monitieteisiin lähestymistapoihin sekä vertailuasetelmiin muiden vuorovaikutuskäytäntöjen välillä. Vain vertailuasetelmat mahdollistavat sen pohtimisen, mitä yhteisiä ja erottavia tekijöitä psykoterapiavuorovaikutuksessa on suhteessa muihin vuorovaikutuskäytäntöihin. Yksi kaikkea ihmisten välistä toimintaa yhdistävä piirre on helppo löytää: ihmisyyttä edellyttää kohtaamista – tapahtuipa se sitten terapiassa, makuuhuoneessa tai jossain muualla.

LÄHTEET

- Aaltonen, J. & Laitila, A. (2015). Perheterapia. Teoksessa M. O. Huttunen & H. Kalska (toim.): *Psykoterapiat* (3. painos). Helsinki: Duodecim. 207–223.
- Andersen, T. (1987). The reflecting team: dialogue and meta-dialogue in clinical work. *Family Process*, 26, 415–428.
- Andersen, T. (toim.). (1991). *The reflecting team: dialogues and dialogues about the dialogues*. New York: Norton.
- Andersen, T. (1992). Reflections on reflecting with families. Teoksessa S. McNamee & K. J. Gergen (toim.): *Therapy as social construction*. London: Sage. 54–68.
- Andersen, T. (1995). Reflecting processes; acts of informing and forming: you can borrow my eyes, but you must not take them away from me! Teoksessa S. Friedman (toim.): *The reflective team in action: collaborative practice in family therapy*. New York: Guilford Press. 11–37.
- Anderson, H. & Goolishian, H. (1992). The client is the expert: a not knowing approach to therapy. Teoksessa S. McNamee & K. J. Gergen (toim.): *Therapy as social construction*. London: Sage. 25–39.
- Anderson, H., & Jensen, P. (toim.). (2007). *Innovations in the reflecting process: the inspirations of Tom Andersen*. London: Karnac.
- Angus, L. & Hardtke, K. (1994). Narrative processes in psychotherapy. *Canadian Psychology*, 35(2), 190–203.
- Antaki, C. (2008). Formulations in psychotherapy. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversational analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 26–42.
- Arnkil, T. E. & Seikkula, J. (2015). Developing dialogicity in relational practices: reflecting on experiences from open dialogues. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36(1), 142–154.
- Atkinson, J. C. & Heritage, J. (toim.). (1984). *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press.
- Avdi, E. (2012). Exploring the contribution of subject positioning to studying therapy as a dialogical enterprise. *International Journal for Dialogical Science*, 6(1), 61–79.
- Bercelli, F., Rossano, F., Viaro, M. (2008). Clients' responses to therapists' reinterpretations. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversational analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 43–61.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. V. Raiskila. Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäisjulkaisu 1967.

- Bøe, T. D., Kristoffersen, K., Lidbom, P. A., Lindvig, G. R., Seikkula, J., Ulland, D. & Zachariassen, K. (2015). "Trough speaking, he finds himself... a bit": dialogues open for moving and living through inviting attentiveness, expressive vitality, and new meaning. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 36, 167–187.
- Buber, M. (1993). *Minä ja Sinä*. Suom. J. Pietilä. Helsinki: WSOY. Alkuperäisjulkaisu 1932.
- Bänninger-Huber, E. (1992). Prototypical affective microsequences in psychotherapeutic interaction. *Psychotherapy Research*, 2(4), 291–306.
- Chartrand, T. L. & van Baaren, R. (2009). Human mimicry. *Advances in Experimental Social Psychology*, 41, 219–274.
- Cromby, J. (2012). Feeling the way: qualitative clinical research and the affective turn. *Qualitative Research in Psychology*, 9(1), 88–98.
- De Fina, A. (2015). Narrative and identities. Teoksessa A. De Fina & A. Georgakopoulou (toim.): *Handbook of narrative analysis*. Somerset: Wiley. 351–368.
- Du Bois, J. W. (2007). The stance triangle. Teoksessa R. Englebretson (toim.): *Stancetaking in discourse*. Amsterdam: John Benjamins. 139–182.
- Edwards, D. (1997). *Discourse and cognition*. London: Sage.
- Edwards, D. (1999). Emotion discourse. *Culture and Psychology*, 5(3), 271–291.
- Edwards, D. & Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. London: Sage.
- Elliott, R. (1985). Helpful and nonhelpful events in brief counseling interviews: an empirical taxonomy. *Journal of Counseling Psychology*, 32(3), 307–322.
- Elliott, R., Bohart, A. C., Watson, J. C. & Greenberg, L. S. (2011). Empathy. Teoksessa J. C. Norcross (toim.): *Psychotherapy relationships that work. Evidence-based responsiveness* (2. painos). Oxford University Press. 132–152.
- Englebretson, R. (toim.). (2007a). *Stancetaking in discourse*. Amsterdam: John Benjamins.
- Englebretson, R. (2007b). Stancetaking in discourse: an introduction. Teoksessa R. Englebretson (toim.): *Stancetaking in discourse*. Amsterdam: John Benjamins. 1–25.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Farber, B. A. & Doolin, E. M. (2011). Positive regard and affirmation. Teoksessa J. C. Norcross (toim.): *Psychotherapy relationships that work: evidence-based responsiveness* (2. painos). Oxford University Press. 168–186.
- Flewitt, R., Hampel, R., Hauck, M. & Lancaster, L. (2014). What are multimodal data and transcription? Teoksessa C. Jewitt (toim.): *The Routledge handbook of multimodal analysis* (2. painos). London: Routledge. 44–59.

- Friedlander, M. L., Escudero, V., Heatherington, L. & Diamond, G. M. (2011). Alliance in couple and family therapy. Teoksessa J. C. Norcross (toim.): *Psychotherapy relationships that work: evidence-based responsiveness* (2. painos). Oxford University Press. 92–109.
- Friedman, S. (toim.). (1995). *The reflecting team in action: collaborative practice in family therapy*. New York: The Guilford Press.
- Garfinkel, H. (1967). *Studies in ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ.: Prentice-Hall. Uusintapainos, 1984, Polity Press.
- Gergen, K. J. (1994). *Realities and relationships. Soundings in social construction*. Cambridge: Harvard university press.
- Gergen, K. J. (2009a). *An invitation to social construction* (2. painos). London: Sage.
- Gergen, K. J. (2009b). *Relational being: beyond self and community*. Oxford University Press.
- Giddens, A. (1992). *The transformation of intimacy: sexuality, love, and eroticism in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
- Glenn, P. (2003). *Laughter in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goffman, E. (1959). *The presentation of self in everyday life*. New York: Anchor.
- Goffman, E. (1961). *Asylums: essays on the social institution of mental patients and other inmates*. New York: Anchor. Uusintapainos, 1987, Peregrine Books.
- Goffman, E. (1963). *Behaviour in public places*. New York: Free Press.
- Goffman, E. (1964). The neglected situation. *American Anthropologist*, 66(6), 133–136.
- Goffman, E. (1967). *Interaction ritual: essays on face to face behaviour*. New York: Anchor. Uusintapainos, 1972, The Penguin Press.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: an essay on the organization of experience*. New York: Harper & Row. Uusintapainos 1986, Northeastern University Press.
- Goffman, E. (1981). *Forms of talk*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Goffman, E. (1983). The interaction order. *American Sociological Review*, 48, 1–17.
- Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2013). *Family therapy: an overview* (8. painos.). Belmont, CA: Brooks/Cole.
- Goodwin, C. (1984). Notes on story structure and the organization of participation. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 225–246.
- Goodwin, C. (2015). Narrative as talk-in-interaction. Teoksessa A. De Fina & A. Georgakopoulou (toim.): *Handbook of narrative analysis*. Somerset: Wiley. 197–218.

- Goodwin, M. H., Cekaite, A. & Goodwin, C. (2012). Emotion as stance. Teoksessa A. Peräkylä & M-L. Sorjonen (toim.): *Emotion in interaction*. Oxford University Press. 16–41.
- Haarakangas, K. (1997). *Hoitokokouksen äänet: dialoginen analyysi perhekeskeisen psykiatrisen hoitoprosessin hoitokokouskeskusteluista työryhmän toiminnan näkökulmasta*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Haarakangas, K. (2008). *Parantava puhe: dialogisuus ihmissuhteissa, mielenterveystyössä ja psykiatrisessa hoidossa*. Nastola: Magentum.
- Haddington, P. & Kääntä, L. (toim.). (2011). *Kieli, keho ja vuorovaikutus: multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen toimintaan*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hakulinen, A. (1997). Johdanto. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. 13–17.
- Hall, C., Juhila, K., Parton, N. & Pösö, T. (toim.). (2003). Constructing clienthood in social work and human services: interaction, identities, and practices. London: Jessica Kingsley.
- Hall, C., Parton, N., Juhila, K. & Pösö, T. (2003). Conclusion: yes, but is this of any use? Teoksessa C. Hall, K. Juhila, N. Parton & T. Pösö (toim.): *Constructing clienthood in social work and human services: interaction, identities and practices*. London: Jessica Kingsley. 223–233.
- Halonen, M. (2008). Person reference as a device for constructing experiences as typical in group therapy. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversation analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 139–151.
- Harré, R. & van Langenhove, L. (1999). The dynamics of social episodes. Teoksessa R. Harré & L. van Langenhove (toim.): *Positioning theory*. Oxford: Blackwell. 1–13.
- Helmeke, K. B. & Sprenkle, D. H. (2000). Clients's perceptions of pivotal moments in couples therapy: a qualitative study of change in therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 26(4), 469–483.
- Hepburn, A. & Wiggins, S. (2007). Discursive research: themes and debates. Teoksessa A. Hepburn & S. Wiggins (toim.): *Discursive research in practice: new approaches to psychology and interaction*. Cambridge University Press. 1–28.
- Heritage, J. (1996). *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Suom. I. Arminen, O. Paloposki, A. Peräkylä, S. Vehviläinen & S. Veijola. Helsinki: Gaudeamus. Alkuperäisjulkaisu 1984.
- Heritage, J. & Atkinson, J. M. (1984). Introduction. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 1–15.
- Heron, J. (1970). The phenomenology of social encounter: the gaze. *Philosophy and Phenomenological Research*, 31(2), 243–264.
- Holma, J. M. (1999). *The search for a narrative: investigating acute psychosis and the need-adapted treatment model from the narrative viewpoint*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 150.

- Horvath, A. O., Symonds, D. & Tapia, L. (2010). Therapeutic alliances in couple therapy. Teoksessa J. C. Muran & J. P. Barber (toim.): *The therapeutic alliance: an evidence-based guide to practice*. New York: The Guilford Press. 210–239.
- Janowsky, Z. M., Dickerson, V. C. & Zimmerman, J. L. (1995). Through Susan's eyes: Reflections on a reflecting team experience. Teoksessa S. Friedman (toim.): *The reflecting team in action: Collaborative practice in family therapy*. New York: The Guilford Press. 167–183.
- Jefferson, G. (1979). A technique for inviting laughter and its subsequent acceptance/declination. Teoksessa G. Psathas (toim.): *Everyday language: studies in ethnomethodology*. New York: Irvington. 79 – 96.
- Jefferson, G. (1984). On the organization of laughter in talk about troubles. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 346–369.
- Jokinen, A. (1999). Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 37–53.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskursiivisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino. 54–97.
- Kaukomaa, T., Peräkylä, A. & Ruusuvuori, J. (2013). Turn opening smiles: facial expression constructing emotional transition in conversation. *Journal of Pragmatics*, 55, 21–42.
- Kaukomaa, T., Peräkylä, A., & Ruusuvuori, J. (2015). How listeners use facial expression to shift the emotional stance of the speaker's utterance. *Research on Language and Social Interaction*, 48(3), 319–341.
- King, N. (2010). Research ethics in qualitative research. Teoksessa M. Forrester (toim.): *Doing qualitative research in psychology: a practical guide*. London: Sage. 98–118.
- Kolden, G. G., Klein, M. H., Wang, Chia-Chiang. & Austin, S. B. (2011). Congruence/Genuineness. Teoksessa J. C. Norcross (toim.): *Psychotherapy relationships that work: evidence-based responsiveness* (2. painos). Oxford University Press. 187–202.
- Kurri, K. (2005). *The invisible moral order: agency, accountability and responsibility in therapy talk*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kurri, K. (2012). Mitä psykoterapeutin on hyvä tietää keskustelun kulusta? Teoksessa S. Eronen & P. Lahti-Nuutila (toim.): *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*. Helsinki: Edita. 297–321.
- Kurri, K., & Wahlström, J. (2007). *Reformulations of agentless talk in psychotherapy*. *Text & Talk*, 27(3), 315– 338.
- Kuusinen, K-L. & Wahlström, J. (2012). Terapiasuhte – muutosprosessin perusta. Teoksessa S. Eronen & P. Lahti-Nuutila (toim.): *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*. Helsinki: Edita. 91–113.

- Kvale, S. (toim.). (1992). *Psychology and postmodernism*. London: Sage.
- Kääntä, L. & Haddington, P. (2011). Johdanto multimodaaliseen vuorovaikutukseen. Teoksessa P. Haddington & L. Kääntä (toim.): *Kieli, keho ja vuorovaikutus: multimodaalinen näkökulma sosiaaliseen vuorovaikutukseen*. 11–45.
- Labov, W. (1972). *Language in the inner city: studies in the black English vernacular*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Laitila, A. (2004). *Dimensions of expertise in family therapeutic process*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 247.
- Laitila, A. (2009). The expertise question revisited: horizontal and vertical expertise. *Contemporary Family Therapy*, 31(4), 239–250.
- Laitila, A., Aaltonen, J., Wahlström, J. & Angus, L. (2001). Narrative process coding system in marital and family therapy: an intensive case analysis of the formation of therapeutic system. *Contemporary Family Therapy*, 23(3), 309–322.
- Lehtovuori, P. (2012). Läsä oleva psykoterapeutti – kyllin lähellä, riittävän kaukana. Teoksessa S. Eronen & P. Lahti-Nuutila (toim.): *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*. Helsinki: Edita. 142–170.
- Leiman, M. (2012a). Psykoterapioiden yhteinen perusprosessi. Teoksessa S. Eronen & P. Lahti-Nuutila (toim.): *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*. Helsinki: Edita. 71–90.
- Leiman, M. (2012b). Dialogical sequence analysis in studying psychotherapeutic discourse. *International Journal for Dialogical Science*, 6(1), 123–147.
- Levinson, S. C. (2013). Action formation and ascription. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 103–130.
- Lindholm, C. & Stevanovic, C. (2016). Sanat. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskusteluanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 32–46.
- Lindström, A. & Sorjonen, M-L. (2013). Affiliation in conversation. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 350–369.
- Linell, P. (2009). *Rethinking language, mind, and world dialogically: interactional and contextual theories of human sense making*. Charlotte, NC: Information Age.
- Lowe, R. (2004). *Family therapy: a constructive framework*. London: Sage.
- Mandelbaum, J. (2013). Storytelling in conversation. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 492–507.
- McNamee, S. & Gergen, K. J. (toim.). (1992). *Therapy as social construction*. London: Sage.

- Muntigl, P., Knight, N. & Watkins, A. (2012). Working to keep aligned in psychotherapy: using nods as a dialogic resource to display affiliation. *Language and Dialogue*, 2(1), 9–27.
- Nikander, P. (1997). Diskursiivinen käänne (sosiaali)psykologiassa. *Psykologia* 32(6), 404–414.
- Peräkylä, A. (1997). Institutionaalinen keskustelu. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. 177–203.
- Peräkylä, A. (2008). Conversation analysis and psychoanalysis: Interpretation, affect, and intersubjectivity. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversation analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 100–119.
- Peräkylä, A. (2013). Conversation analysis in psychotherapy. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 551–574.
- Peräkylä, A. (2016). Ilmeet ja eleet. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- Peräkylä, A. & Ruusuvuori, J. (2012). Facial expression and interactional regulation of emotion. Teoksessa A. Peräkylä & M-L. Sorjonen (toim.): *Emotion in interaction*. Oxford University Press. 64–91.
- Peräkylä, A. & Sorjonen, M-L. (toim.). (2012). *Emotion in interaction*. Oxford University Press.
- Peräkylä, A. & Stevanovic, M. (2016). Kehollinen läsnäolo. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 32–46.
- Peräkylä, A., Voutilainen, L., Henttonen, P., Kahri, M., Stevanovic, M., Sams, M. & Ravaja, N. (2016). Tarinankerronnan psykofysiologiaa. *Sosiologia*, 53(3), 258–274.
- Pomerantz, A. (1984). Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 346–369.
- Raatikainen, P. (2004). *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Rae, J. (2008). Lexical substitution as a therapeutic resource. Teoksessa A. Peräkylä, C. Antaki, S. Vehviläinen & I. Leudar (toim.): *Conversational analysis and psychotherapy*. Cambridge University Press. 62–79.
- Rober, P. (2002). Some hypotheses about hesitations and their nonverbal expression in family therapy practice. *Journal of Family Therapy* 24(2), 187–204.
- Rober, P. (2005). Family therapy as a dialogue of living persons: a perspective inspired by Bakhtin, Voloshinov, and Shotter. *Journal of Marital and Family Therapy* 31(4), 385–397.
- Rogers, C. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21(2), 95–103.

- Rossano, F. (2013). Gaze in conversation. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *Handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 308–329.
- Routarinne, S. (1997). Kertomuksen rakentaminen. Teoksessa L. Tainio (toim.): *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino. 138–155.
- Ruusuvuori, J. (2016). Katse. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskusteluanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 47–62.
- Sacks, H. (1984). Notes on methodology. Teoksessa J. M. Atkinson & J. Heritage (toim.): *Structures of social action: studies in conversation analysis*. Cambridge University Press. 21–27.
- Sacks, H., Schegloff, E. A. & Jefferson, G. (1974). A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language*, 50(4), 696–735.
- Schegloff, E. A. (2007). *Sequence organization in interaction: a primer in conversation analysis*. Cambridge University Press.
- Seikkula, J. (1999). Reflektiivinen tiimi ja avoin dialogi – kun itse keskustelu tulee tärkeimmäksi. Teoksessa J. Aaltonen & R. Rinne (toim.): *Perhe terapiassa: vuoropuhelua vuosituhannen vaihteessa*. Jyväskylä: Gummerus. 84–94.
- Seikkula, J. (2012). *The relational mind in events of change in multi-actor therapeutic dialogs*. Tutkimussuunnitelma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Seikkula, J. & Arnkil, T. E. (2005). *Dialoginen verkostotyö*. Helsinki: Tammi.
- Seikkula, J., Karvonen, A. & Kykyri, V-L. (2016). Ihmisen mieli on suhteissa ja kehossa – pariterapiakin on ruumiillista yhteistyötä. Teoksessa M. Ylikangas (toim.): *Mielen salat*. Helsinki: Gaudeamus. 58–70.
- Seikkula, J., Karvonen, A., Kykyri, V-L., Kaartinen, J. & Penttonen, M. (2015). The embodied attunement of therapists and a couple within dialogical psychotherapy: an introduction to the relational mind research project, *Family Process*, 54(4), 703–715.
- Seikkula, J., Laitila, A. & Rober, P. (2012). Making sense of multi-actor dialogues in family therapy and network meetings. *Journal of Marital and Family Therapy*, 38(4), 667–687.
- Sells, S. P., Smith, T. E., Coe, M. J., Yoshioka, M., & Robbins, J. (1994). An ethnography of couple and therapist experiences in reflecting team practice. *Journal of Marital and Family Therapy*, 20(3), 247–266.
- Shaw, R. (2010). Interpretative phenomenological analysis. Teoksessa M. Forrester (toim.): *Doing qualitative research: a practical guide*. London: Sage. 177–201.
- Shotter, J. (1993). *Conversational realities: constructing life through language*. London: Sage.
- Silverman, D. (2013). *Doing qualitative research (4. painos)*. London: Sage.

- Sidnell, J. & Stivers, T. (toim.). (2013). *Handbook of conversational analysis*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Smith, T. E., Sells, S. P., & Clevenger, T. (1994). Ethnographic content analysis of couple and therapist perceptions in a reflecting team setting. *Journal of Marital and Family Therapy*, 20(3), 267–286.
- Smith, T. E., Winton, M., & Yoshioka, M. (1992). A qualitative understanding of reflective-teams II: therapists' perspectives. *Contemporary Family Therapy*, 14(5), 419–432.
- Smith, T. E., Yoshioka, M., & Winton, M. (1993). A qualitative understanding of reflecting teams I: client perspectives. *Journal of Systemic Therapies*, 12(3), 28–43.
- Sprenkle, D. H., Davis, S. D., & Lebow, J. L. (2009). *Common factors in couple and family therapy: the overlooked foundation for effective practice*. New York: Guilford Press.
- Stern, D. N. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York: Norton.
- Stevanovic, M. & Lindholm, C. (toim.). (2016). *Keskustelunalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino.
- Stivers, T. (2008). Stance, alignment, and affiliation during storytelling: when nodding is a token of affiliation. *Research on Language and Social Interaction*, 41(1), 31–57.
- Stivers, T. (2013). Sequence organization. Teoksessa J. Sidnell & T. Stivers (toim.): *The handbook of conversation analysis*. Chichester: Wiley-Blackwell. 191–209.
- Suoninen, E. (2010). Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A.R. Lahikainen & M. Ahokas: *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: WSOYpro. 29–88.
- Tainio, L. (toim.). (1997). *Keskustelunalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino.
- Timulak, L. (2010). Significant events in psychotherapy: an update of research findings. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 83(4), 421–447.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- van Langenhove, L. & Harré, R. (1999). Introducing positioning theory. Teoksessa R. Harré & L. van Langenhove (toim.): *Positioning theory*. Oxford: Blackwell. 14–31.
- Vatanen, A. (2016). Keskustelunalyttinen tutkimusprosessi. Teoksessa M. Stevanovic & C. Lindholm (toim.): *Keskustelunalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tampere: Vastapaino. 312–330.
- Voutilainen, L. (2012). Responding to emotion in cognitive psychotherapy. Teoksessa A Peräkylä & M-L. Sorjonen (toim.): *Emotion in interaction*. Oxford University Press. 235–255.
- Voutilainen, L., Peräkylä, A. & Ruusuvuori, J. (2010a). Professional non-neutrality: criticizing third party in psychotherapy. *Sociology of Health and Illness*, 32(5), 798–816.

- Voutilainen, L., Peräkylä, A. & Ruusuvuori, J. (2010b). Recognition and interpretation: Responding to emotional experience in psychotherapy. *Research on Language and Social Interaction*, 43(1), 85–107.
- Vuorikoski, M. & Kiilakoski, T. (2005). Dialogisuuden lupaus ja rajat. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.): *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino. 309–334.
- Vygotski, L. S. (1982). *Ajattelu ja kieli*. Suomentanut: K. Helkama & A. Koski-Jännes. Espoo: Weiling+Göös. Alkuperäisteos 1932.
- Wahlström, J. (1997). Ihminen tekstinä, psykologi lukijana. *Psykologia*, 32(6), liite. 2–11.
- Wahlström, J. (2006). Narrative transformations and externalizing talk in a reflecting team consultation. *Qualitative Social Work*, 5(3), 313–332.
- Wahlström, J. (2012). Psykoterapian tulos ja siihen vaikuttavat tekijät. Teoksessa S. Eronen & P. Lahti-Nuuttila (toim.): *Mikä psykoterapiassa auttaa? Integratiivisen lähestymistavan perusteita*. Helsinki: Edita. 35–70.
- Wampold, B. E. & Imel, Z. E. (2015). *The great psychotherapy debate: the evidence for what makes psychotherapy work* (2. painos). New York: Routledge.
- Weiste, E. & Peräkylä, A. (2014). Prosody and empathic communication in psychotherapy interaction. *Psychotherapy Research*, 24(6), 687–701.
- Weiste, E. & Voutilainen, L. (2016). Empatian ja erimielisyyden ilmaiseminen terapiassa – vuorovaikutuksellinen näkökulma. Teoksessa P. Turpeinen & R. Nurmento (toim.): *Terapiasuhteessa olemisen taito*. Helsinki: Edita. 212–244.
- Weiste, E., Voutilainen, L. & Peräkylä, A. (2016). Epistemic asymmetries in psychotherapy interaction: therapists' practices for displaying access to clients' inner experiences. *Sociology of Health and Illness*, 38(4), 645–661.
- White, M. (2007). *Karttoja narratiiviseen työskentelyyn*. Suom. K. Mähönen. Helsinki: Kuva ja Mieli.
- Wiggins, S. & Hepburn, A. (2007). Discursive research: applications and implications. Teoksessa A. Hepburn & S. Wiggins (toim.): *Discursive research in practice: new approaches to psychology and interaction*. Cambridge University Press. 281–291.
- Wiggins, S. & Riley, S. (2010). Discourse analysis. Teoksessa M. Forrester (toim.): *Doing qualitative research: a practical guide*. London: Sage. 135–153.
- Wynn, R. & Wynn, M. (2006). Empathy as an interactionally achieved phenomenon in psychotherapy: characteristics of some conversational resources. *Journal of Pragmatics*, 38(9), 1385–1397.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: designs and methods* (5. painos). London: Sage.

LIITTEET

LIITE 1: Reflektiivisten prosessien muutoskohdat

Terapiaprosessi	Istunto	Aika	Kesto
1	7	1:10:30-1:11:03	33 s
1	16	1:28:23-1:28:45	22 s
4	2	44:57-45:37	40 s
4	5	58:55-59:25	30 s
6	2	1:13:12-1:13:40	28 s
7	1	01:02:29-01:03:09	40 s
9	4	1:10:52-1:11:08	16 s
10	1	1:19:23-1:19:36	13 s
12	5	50:21-50:48	27 s

LIITE 2: Katsetta ja ilmettä kuvaavat merkinnät

K katse

katse kohdistettu T1

katse kohdistettu T2

katse kohdistettu A1

katse kohdistettu A2

katseen suunta vaikea määrittää

I ilme

nauru

hymy

neutraali

suru

T1 terapeutti 1

T2 terapeutti 2

A1 asiakas 1

A2 asiakas 2

LIITE 3: Litterointimerkit

↑	nouseva intonaatio
↓	laskeva intonaatio
<u>parasta</u>	(alleviivaus) painotus
>joo<	nopeutettu jakso
<joo>	hidastettu jakso
:et	(kaksoispisteet) äänteen venytys
°joo°	hiljaista puhetta
JOO	(kapiteelit) äänen voimistaminen
@joo@	äänen laadun muutos
e-	(tavuviiva) sana jää kesken
.hh	sisäänhengitys
hh	uloshengitys
.joo	sana lausuttu sisään hengittäen
he he	naurua
hi hi	nauraa hiljaa
e(h)ttä	nauraen lausuttu sana
=	kaksi puheenvuoroa liittyy toisiinsa tauotta
(.)	mikrotauko alle 0.5 sekuntia
(2.5)	mikrotaukoa pitempi tauko; pituus on ilmoitettu puolen sekunnin tarkkuudella
(-)	sana, josta ei ole saatu selvää
(--)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
(epäselvä)	sulkeiden sisällä epäselvästi kuultu sana
((nyökkää))	kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja ja selityksiä tilanteesta